משנה · אחרונים · תוספות יום טוב · סדר נשים

תוספות יום טוב על משנה כתובות

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות יום טוב על משנה כתובות

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-יום-טוב-על-משנה-כתובות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

משנה כתובות, הקדמה 5
פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 6
משנה ג 7
משנה ד 7
משנה ה 7
משנה ו 7
משנה ז 8
משנה ח 9
משנה ט 9
משנה י 10
פרק ב 11
משנה א 11
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ד 13
משנה ה 13
משנה ו 14
משנה ז 14
משנה ח 15
משנה ט 17
משנה י 18
פרק ג 19
משנה א 19
משנה ב 20
משנה ג 21
משנה ד 22
משנה ה 23
משנה ו 23
משנה ז 25
משנה ח 26
משנה ט 26
פרק ד 27
משנה א 27
משנה ב 29
משנה ג 30
משנה ד 30
משנה ה 33
משנה ו 34
משנה ז 34
משנה ח 35
משנה ט 35
משנה י 35
משנה יא 36
משנה יב 36
פרק ה 36
משנה א 36
משנה ב 38
משנה ג 39
משנה ד 40
משנה ה 41
משנה ו 42
משנה ז 44
משנה ח 45
משנה ט 46
פרק ו 47
משנה א 47
משנה ב 48
משנה ג 48
משנה ד 50
משנה ה 50

משנה ו 51
משנה ז 52
פרק ז 53
משנה א 53
משנה ב 55
משנה ג 56
משנה ד 56
משנה ה 56
משנה ו 56
משנה ז 57
משנה ח 58
משנה ט 60
משנה י 60
פרק ח 60
משנה א 60
משנה ב 61
משנה ג 62
משנה ד 62
משנה ה 62
משנה ו 64
משנה ז 64
משנה ח 65
פרק ט 66
משנה א 66
משנה ב 67
משנה ג 68
משנה ד 69
משנה ה 69
משנה ו 70
משנה ז 70
משנה ח 71
משנה ט 72
פרק י 73
משנה א 73
משנה ב 73
משנה ג 74
משנה ד 74
משנה ה 77
משנה ו 78
פרק יא 79
משנה א 79
משנה ב 80
משנה ג 80
משנה ד 81
משנה ה 82
משנה ו 84
פרק יב 86
משנה א 86
משנה ב 86
משנה ג 87
משנה ד 88
פרק יג 89
משנה א 89
משנה ב 89
משנה ג 90
משנה ד 90
משנה ה 91
משנה ו 91
משנה ז 91
משנה ח 92
משנה ט 92
משנה י 92
משנה יא 93

משנה כתובות, הקדמה

טעם סדורה כבר מבואר ממה שכתבתי בריש יבמות.

פרק א

משנה א

בתולה. שכל שלא נשאת אין ראוי לקרותה בה"א הידיעה. ואגב תני נמי אלמנה דגבה בלא ה"א. משא"כ האשה וכן היבמה שזקוקה ליבם ההיא תקרא בה"א הידיעה לפי שמפורסמת וכדאמרינן בגמרא סוף פרק ט"ו דיבמות [קיח.] דשומשמנא גברא כורסא בי חרתא רמו לה וכו'. והלכך נמי לא תני העבד עברי במשנה ב' פ"ק דקדושין דמאי חשיבותא איכא ליה להודיע העבד בה"א כך נ"ל. והתוספות כתבו בענין אחר:

שפעמים בשבת. אבתולה קאי. רש"י. וכתב הר"ן דמקשו הכא דליתני נמי טעמא דשקדו למעוטי יום אחד [בשבת] וטעמא דאלמנה ביום ה'. ותירץ דאי מפרסמא מילתא הוו טובא דנסבין בא' בשבת משום דטריחא להו א"נ דלא קפדו ארוס וארוסה בסעודה ומאן דחזי לא ידע דמשום הכי הוא אלא דא' בשבת וד' לענין נישואין כי הדדי נינהו ולא לפלוג בין אחד לד' כלל ומיעקרא תקנתא דרבנן לגמרי וכן נמי כי חזו דאדם בטל שאין לו מלאכה נסיב [אלמנה] בכולהו יומי [כדאיתא בגמרא דף ה'] לא סברי דמש"ה הכי הוא אלא דרבנן לא תיקנו באלמנה מידי ומיעקרא תקנתא לגמרי ומש"ה תני בהדיא דינא ומסתיר לטעמייהו. עוד נ"ל דמשום שקדו לא הוו מתקני רבנן לעכובי מצוה דנשואין אלא משום טענת בתולים דמלתא דאיסורא הוא הוצרכו לייחד לבתולה ימים וכיון שהוצרכי לייחד יחדו לבתולה רביעי דמעלי טפי מאחד בשבת משום שקדו וכיון דיחדו לבתולה יחדו לאלמנה ג"כ. דאי לא. אתו למימר דנשואי אלמנה זילו לרבנן ולא מתקני בהו מלתא ומש"ה תני תנא טעם דטענת בתולים לומר דעיקר התקנה היתה בשבילו ואידך לא תני להו כלל. ע"כ:

ביום השני וביום החמישי. דשכיחי דאתי למקרי בספרא. גמרא פ"ז דב"ק דף פ"ב והטעם כתבתי ספ"ג דמגילה:

שאם היה לו טענת בתולים כו'. כתב הר"ב ושמא זנתה תחתיו פי' לאחר שנתארסה והרי היא אסורה עליו. כגון אשת כהן או שקיבל בה אביה קידושין פחותה מבת שלש דליכא אלא חד ספיקא בכהן שמא קודם שנתארסה ובפחותה מבת שלש שמא באונס. [ועיין במ"ז מ"ש שם] ומש"ה אף בשאר נשים דאיכא ס"ס ואינה אסורה עליו. אפ"ה לא פלוג רבנן בתקנתא. ומשום אשת כהן ופחותה מבת שלש תקנו בכל הנשים שינשאו

ביום הרביעי. א"נ הואיל ומשכחת באשת כהן ופחותה מבת שלש דמתסרי עליה תקנו בכל הנשים נמי וכדפירש בקונטרס שמתוך כך שיבא לב"ד יתברר הדבר ויבואו עדים שזנתה ברצון תוספות. ומ"ש הר"ב שקדו כו' בגמרא ועיין פי' המלה בסוף מסכת סוטה. ומ"ש הר"ב ובזמן שאין ב"ד כו' אשה נשאת בכל יום. גמרא. וה"ק מצד תקנה זו דמשנתנו נשאת בכל יום אבל יש ודאי ימים דאיסור אחר חל עלייהו כגון שבת לפי שע"י הנשואים קנאה לכמה דברים כדתנן לקמן מ"ד פ"ד וה"ל כקונין קנין בשבת דאסור כמ"ש במ"ו פ"ג דביצה וכ"כ הרא"ש וכן ביו"ט שייך נמי האי טעמא כדתנן במ"ב פ"ה דביצה ובלא"ה ביו"ט אסור אף בח"ה שבו כדתנן במ"ז פ"ק דמ"ק. ומ"ש הר"ב וטעמא דאלמנה כו' שיהא שמח עמה ג' ימים וכו' ואי נשאת ביום אחר לא מיקיימא תקנתא אלא משכים למחר למלאכתו והולך לו:

משנה ב

בתולה כתובתה מאתים וכו'. בסוף מכילתין פסק הר"ב דכתובת אשה דרבנן והשתא הני מאתים בכסף מדינה הם שכן כל של דבריהם ויש בכל דינר שבעה חלקים נחושת ושמינית כסף ונמצא מאתים דינרים של בתולה כ"ה דינרים של כסף טהור. ומשקלם כתבתי במ"ו פ"ו דפאה וזו דעת הרמב"ם. והרא"ש סובר דבכתובה תקנו בסלע של תורה שכולו כסף טהור וכן כתבו התוספות בפ"ו מ"ה כמו שאכתוב שם בס"ד דזה הכלל דשל דבריהם לא נאמר אלא אסלע בלחוד [*וכן פירש הרמב"ם במשנה ד' פרק ח' דבכורות]:

וחלוצה. נראה לפרש דלרבותא נקט חלוצה דסד"א כיון דשומרת יבם לא מיחסרה כניסה לחופה שהרי יבמה יבא עליה בעל כרחה וה"א דכנשואה דמיא קמ"ל. תוספות:

הגיורת וכו' שנפדו וכו'. וכן תנן להו לקמן בריש פ"ג ובפי"א מה"א העתיק הרמב"ם משוחררת גיורת ושבויה. אבל פ"ק מהל' נערה [הל' ט'] העתיק הא דלקמן פ"ג גיורת שבויה משוחררת אם נתגיירה ונפדית ונשתחררה והטור סימן ס"ז וסימן קע"ז העתיק גיורת שבויה ושפחה שנתגיירו ושנפדו ושנשתחררו ובשם רבינו מהור"ר ליווא ז"ל שמעתי טעם ששונה שנפדו וכו' שכן מצות פדיון שבוים קודמת. ולהתגייר אף ע"פ שדוחין אותו בתחלה אין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו. אבל להשתחרר עובר בעשה דוהתנחלתם אותם [*והתוספות פ"ק דעבודה זרה דף ג' [ד"ה יבא] כתבו אדהכא דאורחא דמלתא דגמרא דבהרבה מקומות לא קפיד למנות כסדר]:

ושנתגיירו וכו'.. פחותה מבת ג' היאך מתגיירין בקטנותן תמצא בלשון התוספות שהעתקתי במ"ג פ"ד:

פחותות מבנות ג' וכו'. שאפילו נבעלו בתוליהם חוזרין. ר"ן:

משנה ג

וקטן שבא על הגדולה. פי' הר"ב פחות מבן תשע ר"ל ויום אחד. וכדתנן בפ"י דיבמות. ומ"ש שאין ביאתו ביאה ומכ"מ לא דמי לקטנה הנבעלת דהתם בתוליה חוזרין כמ"ש לעיל וכפירש"י בכאן אבל קטן והשיר הבתולין לא עדיפא ממוכת עץ אלא הכא בלא השיר בתולים איירי כך כתבו התוספות והרא"ש:

משנה ד

בתולה כו' מן הנשואין. שנכנסה לחופה ויש לה עדים שלא נסתרה א"נ נסתרה ולא שהתה כדי ביאה. ברייתא. ועיין מ"ש [פ"ג] מ"ג:

וחלוצה. איידי דמתני' קמא נקט הכא נמי חלוצה דכיון דאשמועינן הכא דאלמנה מן הנשואין אין לה אלא מנה פשיטא דמשום דהויא חלוצה בתר הכי לא יפה כחה. הר"ן:

והשבויה. עיין מ"ש בפ"ג מ"ב:

ואין להן טענת בתולים. אין יכול להפסידה אותה מנה ולומר בחזקת בתונה נשאתיך והרי מקחי מקח טעות. רש"י:

משנה ה

האוכל אצל חמיו ביהודה. מדקתני האוכל מכלל דאיכא דוכתא ביהודה עצמו דלא אכיל ונ"מ דהיכא דלא נהיגי לייחד יכול לטעון. גמרא ורש"י. והשתא מתני' י' פ"ד דיבמות דקתני סתמא הארוסות שביהודה לאו דוקא אלא כי מתניתין דהכא:

אלמנת כהן. אלמנת בת כהן. רש"י:

היו גובין לבתולה. בת כהן כשנשאת לכהן וכל שכן כשנשאת לישראל:

ולא מיחו בידם חכמים. אע"פ שלא כתב לה בלשון תוספת [דאל"כ תנינא חדא זימנא בריש פ"ה] אלא ד' מאות דחזי ליכי וקס"ד דלא תגבה דלא חזי ליכי. ובלשון תוספות לא כתב. קמ"ל דמנהג טוב הוא וראוי להיות בכהונה ושייך בהו למימר דחזי ליכי. תוספות:

משנה ו

והלה. פירשתי במשנה ג' פ"ג דמעשר שני:

לא כי. א"א לפרש שמכחישה בברי דמהיכי ידע. ועוד למה כנסה ובעלה. אלא הכי קאמר שמא לא כי ועיין ספ"ג דב"ק:

מקח טעות. פי' הר"ב ואין לך כתובה ממני. כלומר אפילו מנה לא. דלא דמי למוכת עץ דלעיל. גמרא ד' י"א ע"ב:

נאמנת. דמוקמינן אתתא אחזקה דמספקינן אשעת אירוסין אי בתולה הואי והעמד האשה אחזקתה ובתולה נולדה והך שעה היא דאיתניסא לאחר אירוסין. גמרא. ועיין

במ"ח פ"ז מ"ש שם דהכא דוקא כשאפשר שנאנסה משנשאת. ומ"ש הר"ב ומשביעין אותה שבועת היסת כך כתב הרמב"ם בפירושו. אבל בחבורו פי"א מה"א [הל' י'] כתב ויש לו להחרים סתם על מי שטוען שקר כו'. וזה עיקר דכיון שאינו טוען עליה בברי אין כאן מקום לשבועה אפילו היסת שלא מצאנוה אלא בברי וכמו שאמר הרמב"ם עצמו בפירושו סוף מסכת נדרים. ואפילו לסברא הנזכרת בש"ע סימן ע"ה סעיף י"ז דמשביעין בשמא היכא דיש רגלים לדבר. הכא מאי רגלים לדבר איכא שנבעלת קודם שארסה אדרבה אוקי בחזקת בתולה כל זמן שתוכל. ועניין שבועת היסת מפורש פ"ו דשבועות. ומ"ש הר"ב ואי אמרה בתולה מצאני אינה נאמנת גמרא דף י' וכתב הרא"ש ואין להאמינה במגו דנאנסתי דלא בעיא למפסל נפשה לכהונה ואין להאמין במגו דמוכת עץ [כדלקמן] דלא שכיח. א"נ לא אמרינן מגו לאפוקי ממונא. ע"כ. ומ"ש הר"ב חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה ופי' רש"י ואין לחוש שמא יטעון אדם כך אלא באמת שאם היה שונאה מתחילה לא היה טורח בסעודה בחנם אלא היה מגרשה תחלה. וכתב הר"ן דאין להקשות דתיפוק לי' דהואיל ואיהו טוען נמי ברי. מהיכא תיתי שתהא היא נאמנת לאפוקי ממונא. דלאו קושיא היא כלל דכיון דטעמא דכתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אם אתה אומר נאמן ועלה דידה רמי לברורי וא"א לה להביא [ראיה] הרי היא קלה בעיניו להוציאה הלכך צריך לטעמא דחזקה וכו':

לא מפיה אנו חיין. דהכי נמי אוקי ממונא בחזקת מריה ועיין ספ"ד דנגעים:

[***עד שלא תתארס**. וכן בריש פרק ח' ובשניהם הוה ליה למתני עד שלא נתארסה דתתארס להבא הוא ובירושלמי ריש פ"ח כיני מתניתין עד שלא נתארסה ולא ידעתי למה לא אתמר כן בירושלמי אדהכא ועיין בפרק דלקמן משנה ו']:

משנה ז

נאמנת. פי' הר"ב ולא הפסידה כתובתה כדפירש הר"ב במשנה ג' דאית לה מנה אפילו לא הכיר בה ומש"ה אצטריך למתני פלוגתייהו במוכת עץ אע"ג דשמעינן בנאנסתי לאשמעינן הא. דמנה יש לה. ונאנסתי איצטריך לאשמעינן דאם הודית מקחה מקח טעות ואין לה כלום. גמרא. ומ"ש הר"ב ואי אשת כהן כו' שויתה אנפשיה חתיכה דאיסורא. גמרא דף ט' וה"ה נמי באשת ישראל וקבל בה אביה קדושין בפחות מבת שלש וטעמא דליכא אלא חד ספיקא כמ"ש בריש פירקין וכתב המגיד בפרק י"ח מהלכות אסורי ביאה והלא שמא מוכת עץ היא ויש כאן שני ספיקות ותירצו שמוכת עץ דבר שאינו מצוי הוא ואין חוששין לו. ע"כ. וכך כתב הר"ן. אבל התוספות כתבו לעיל דבגמרא דאלו נערות גבי סומא אין לה טענת בתולים מפני שנחבטת על גב קרקע ופריך כולהו נמי חבוטי

מחבטן אם כן שכיח ופירשו דלהכי לא מספקינן במוכת עץ משום דכיון שאינה טוענת אע"ג דאין לה גנאי בכך כמו בביאת אונס הלכך אין להסתפק בכך ע"כ. וא"כ הכא דהיא אומרת מוכת עץ. ואפ"ה כתב הר"ב דאסורה עליו ולא הוי ספק ספיקא צריך לומר כמו שכתבו התוספות בשם ר"ח דמוכת עץ פתחה סתום וכיון שטען דרוסת איש את נמצא שטוען פתח פתוח ושויתה [איסור] אנפשיה בחד ספיקא אבל הר"ן דחה זה מהגמרא ודהכי איתא בהדיא בירושלמי שהפתח פתוח בין בעץ ובין באדם. נמצא דדברי הר"ב בפסק זה דחוין שאם יאמר דמוכת עץ לא שכיח קשיא הא דתוספות מפרק אלו נערות. ואם יאמר כפירוש ר"ח הרי דחוי מדר"ן וגם כפירוש התוספות אי אפשר דהא הכא בטוענת מוכת עץ היא. והב"י סימן ס"ח לא העתיק כלל להא דהתוספות אלא כתב דברי הר"ן והמגיד:

משנה ח

מדברת. פי' הר"ב מתיחדת ותני לה להודיעך כחו דרבי יהושע דאף על גב דלא ראוה שנבעלה פסולה. גמרא:

טיבו. כתב הרמב"ם טיב היא סיבה ובכמה מקומות הם אומרים טיב גיטין וקדושין טיב עבודה זרה ומשמשיה רצה לומר סבתם ע"כ ובספר תשבי [שורש טב] כתב שהוא לשון עסק תרגום ירושלמי ויוציאו דיבת הארץ (במדבר י"ג) ואפיקו טיבא בישא:

נאמנת. לפי שהיא בחזקת כשרות:

לנתין ולממזר. עיין משנה ה' פרק ו' דיבמות:

משנה ט

מעוברת. להודיעך כחו דרבן גמליאל ועוד דאפילו בתה מכשרינן:

נאמנת. כתב הר"ב וכשרים לכהונה היא ובתה וכו' ואפילו הכי לכתחלה לא תנשא לכהונה. ר"ל היא. אבל בתה הא פסקינן הלכה כאבא שאול במשנה ב' פרק בתרא דקדושין דלכתחלה. וטעמא דבבתה הקילו כתב הר"ן והמגיד פי"ח מהא"ב לפי שאפשר שאפילו לקהל פסולה לפיכך לא אמרו שלא תנשא לקהל לכתחלה לפי שאם היו מחמירין בה שלא לבא בקהל לא ה"ל תקנה הלכך לא החמירו שלא תנשא לכתחלה. ומה שמסיים הר"ב ואז תנשא לכתחלה בין היא בין בתה. כלומר דאז אין חילוק בין אמה בין בתה. ואפשר נמי לומר דלעולם להר"ב שוים הם. אמה ובתה. וכשהאם אסורה לכתחלה ה"נ הבת. וכן הביא המגיד פט"ו מה"א שיש מי שכתב כן והא דקדושין אפרש שם. ומ"ש הר"ב אא"כ היו רוב וכו' אפרש במשנה דלקמן בס"ד ומ"ש שפירש חוץ לעיר אבל בעיר אפילו פירש הבועל ואזיל לגבה לא אמרינן כל דפריש מרובא פריש אלא

חשבינן ליה כקבוע דכמחצה על מחצה דמי גזירה אטו היכא דאזלא איהי לגבייהו. גמרא. ועיין לקמן דעת אחרת בזה:

משנה י

העין כדכתיב (בראשית ט"ז:ז') על העין בדרך שור:

אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה. פירש"י משיאין בנותיהן ואלמנותיהן שאין רוב בני העיר פוסלין אשה לכהונה בביאתן ועיין מ"ש במשנה ב' פרק בתרא דקדושין. וכתב הר"ב ואע"ג דרובא חד סגי בעלמא וכו' אצרכוה רבנן תרי רובי. לפסק הלכה כתב כן ובגמרא מוקים למתניתין דמעשה שהיה בתנוקת זו כך היה. וכי היכי דלא תיקשי הלכתא אהלכתא דהכא מצרכינן להלכה תרי רובי ובמתניתין דלעיל הלכה כרבן גמליאל ולא פירש דצריכא תרי רובי אלא משמע דבחד רובא סגי הלכך מחלקין הרא"ש והר"ן דלעיל בטוענת והכא באינה טוענת וסתמא דמלתא הכי איתא דתינוקת הוה ולא ידעה למיטען ואנוסה הוות ולא ידעה מאי. וכיון דהוה ליה שמא אפילו לר"ג בעי תרי רובי. וכן היה נראה לפרש שזו היא דעת הר"ב. אלא מדכתב ואין משיאין לכתחלה לכהונה אלא בתרי רובי. דמשמע הא דיעבד לא בעינן תרי רובי וזה לא שמענו משום אחד מהפוסקים אלא כולהו סבירא להו דבאינה טוענת אפילו נשאת תצא כל היכא דליכא תרי רובי. ועוד שדברי הר"ב בפירוש אלו המשניות זו והקודמת מועתקים מפירוש הרמב"ם ומבואר בחבורו פרק י"ח מהא"ב דמתניתין דהכא מיירי נמי בטוענת. ודרבי יוחנן בן נורי ור"ג בחד שיאטה שייטי. הלכך נראה לפרש דדעת הר"ב בזה כדעת הרמב"ם ודלעולם צריכין תרי רובי אפילו בטוענת וזה שלא פירשו לעיל דמצריכין תרי רובי היינו משום דנטר ליה למתניתין דהכא כי היכי דבגמרא נמי לא פרשינן דמצריכין תרי רובי אלא אמתניתין דהכא ובין לעיל ובין הכא בטוענת ואפ"ה משום מעלה שעשו ביוחסין הצריכו תרי רובי לכתחילה. ולא תידוק דהא בדיעבד חד רובא מיהו בעינן דאפילו ברוב פסולים כשירה בדיעבד הואיל וטוענת וזה לכולי עלמא אפילו להרמב"ם. ואפשר נמי דהיינו טעמא דלא פירש לעיל בהדיא דתרי רובא בעינן משום דיוקא דתידוק מינה דהא דיעבד אפילו כי לית לה נמי חד רובא לא תצא. ודע דהני תרי רובי רוב סיעה העוברת שם ורוב העיר פי' רש"י וכ"כ הטור סימן ו'. רוב העיר כשרים ורוב סיעה של כשרים הבאה ממקום אחר עוברים שם. והרמב"ם מפרש דרוב העיר כשרים. ורוב סיעה הם שפרשו מן המקום הזה ועוברים שם בפרשת דרכים. או בקרנות שבשדות. ונראה דטובא נ"מ לענין דינא. דלהרמב"ם בסיעה עצמה מצריך תרי רובי. שהרוב שלה כשרים ושהמקום שממנו באו יהיו גם כן רובן כשרים. ואילו לרש"י והטור לא בעינן אלא רוב הסיעה והרוב השני הוא

באנשי המקום שבפרשת דרכים שלה או בקרנות שבשדות שסביבה היה המעשה. ואני תמיה מאד שלא ראיתי מי שהעיר בזה לא במה שיש שני פירושים בדבר ולא במאי דנפקא מביניהו. ואין לומר נמי דהטור לטעמיה דס"ל דאפילו בתוך העיר נמי כשהלך הבועל אליה סגי בתרי רובי [וכן ג"כ דעת רש"י דבתרי רובי סגי אפילו נבעלת בעיר כשהבועל הולך אצלה ולכך אני אומר דאף להטור גרסינן בגמרא איכא דאזלא איהי לגבייהו וכו' ומש"ה גזרו בחד רובא כדגרס רש"י ואין חילוף גירסת לשון בין הטור ורש"י כמו שכתב הב"י. ורש"י והטור דעת אחת להם בזה כך נ"ל] ולהכי מפרש דסיעה עוברת שם לתוך העיר ורוב שלה כשר ורוב השני הוא אנשי העיר עצמה שבה היה המעשה אבל הרמב"ם דלא סבירא ליה הכי וכמו שכתבתי לעיל בדברי הר"ב אלא דוקא חוץ לעיר היה המעשה ולהכי שפיר מפרש דסיעה היא מהמקום הזה. ונמצא שכל הכתוב בספר שתי הדיעות הללו ממילא ידעינן שני הפירושים וזהו שלא העיר הב"י בזה כלל. דליתא דאע"ג דלהטור שסובר דבתוך העיר עצמה משכחת לה וכשהלך הבועל אצלה ולפיכך אי אפשר לפרש שהסיעה היא מהעיר עצמה אלא שממקום אחר באו לה מ"מ להרמב"ם הרי אפשר לפרש כן שאע"פ דלדידיה דוקא חוץ לעיר הוה מעשה עדיין לא שמענו שחולק בפירוש סיעה אם היא ממקום אחר או מהעיר עצמה. שהרי יש לפרש ממקום אחר. לפיכך אין הכרע בדברי הר"ב מה דעתו בפירוש תרי רובי אם כפירש"י אם כפירוש הרמב"ם. גם נשארה תמיה על הבית יוסף והמפרשים שלא העירו בזה כלל. ופירוש סיעה שיירא והיא מלה ארמית דת"א ואחוזת מרעהו (בראשית כ"ו:כ"ו) וסיעת מרחמוהי. וצים מיד כתים (במדבר כ"ד:כ"ד) וסיען כו':

פרק ב

משנה א

אם יש עדים. עיין במשנה דסוף פירקין:

בהינומא. כתב הערוך פי' ר"ח הינומא לשון יון הוא תורה כלומר חוק הבתולות ע"כ. ורש"י פי' למ"ד [קריתא] צעיף וכו' ומתנמנמת בו מתוך שאין עיניה מגולין ולכך נקרא הינומא על שם תנומה:

כתובתה מאתים. כתב הר"ב ואי ליכא סהדי כו' ושטר כתובה אבד בעל מהימן דאע"ג דבמתניתין ו' פ"ק איהי מהימנא התם איהי ברי ואיהו שמא אבל הכא ברי וברי הוא וכ"ת וכי איכא עדים נמי להימניה לבעל במגו דאי בעי אמר פרעתי (דבמקום שכותבין כתובה ואבדה נאמן לומר פרעתי כדמוכח מפירוש הר"ב בסוף פ"ט דב"ב) תירצו התוספות

דמגו במקום עדים הוא ע"כ. ובפרק דלעיל מ"ו דהיא נאמנת כתב הר"ב דמשביעין אותה שבועת היסת ואף ע"פ שכתבתי שם שאין לו עליה אלא חרם סתם. הכא ודאי דהיא תובעת עליו ברי משביעין אותו. אבל יש מחלוקת אם השבועה היסת או דאורייתא מפני שהוא מודה מקצת ואין להאריך כאן עיין בזה בא"ה סימן צ"ו. והא דמשמע דכי איכא סהדי ושטר כתובה אבד דגובה מאתים ולא חיישינן דלמא מפקה עדים בהאי ב"ד וגביה והדר מפקא לה לכתובה וגביה בה מתרן בגמרא דקי"ל כר' יוסי מ"ו פ' בתרא דב"ב דס"ל כותבין שובר:

קליות. כשהשבולין לחין מיבשין אותן בתנור והן קליות ומתוקות לעולם. רש"י:

משנה ב

ומודה רבי יהושע וכו'. כתב הר"ב אע"ג דלעיל כו' ה"מ היכא דאיכא איסור והיתר כו' כך כתב הרמב"ם וכלומר ומכיון דלענין איסור והיתר לא מהימנא במגו. ה"נ לענין הכתובה. דלא שייך לומר שתהא נאמנת לכתובה ולענין איסור והיתר לא. ורבן גמליאל סבר דלענין איסור והיתר נמי נאמנת משום דאוקי אחזקת כשרות כדלעיל. ומ"מ תמיהני דלמאי איצטריכו להו לדחוקי בהכי. ובגמרא מ"ש האי מגו מהאי מגו הכא אין שור שחוט לפניך התם הרי שור שחוט לפניך ופירש"י הכא אין תובעו לפי שאין שור שחוט אבל התם לא מצא לה בתולים ושור שחוט לפניך ולכך הוא טוענה ולא מהמנינן לה. והתוספות מפרשים דה"נ אפילו כי תובע מודה רבי יהושע וה"ק התם שור שחוט לפניך ואינה יכולה לומר בתולה אני כמו שאין שור שחוט יכול לומר תי אני והכא אין שור שחוט ונאמן במגו דאי בעי אמר לא היתה של אביך מעולם:

ואם יש עדים כו'. כתב הר"ב בגמרא מפרש דהא מתניתין אתא לאשמעינן כו' דאדתני באבוה ליתני בדידיה באומר לחבירו שדה זו שלך היתה וכו':

משנה ג

אנוסים היינו. פירש הר"ב אונס נפשות כו' אבל אונס ממון כו' אינן נאמנין דאין אדם משים את עצמו רשע. והקשו התוספות ממשנה ט' פ"ב דיבמות הרגתיו לא ישא את אשתו הא אחר נושאה וטעמא [כדכתב הר"ב שם] דפלגינן דבוריה וה"נ לפלוג דבוריה. ותירצו דקיום שטרות דרבנן לא פלגינן כדי לפסול השטר ועוד תירצו תירוצים אחרים. והר"ן מתרץ דהתם מאי דמהימנא לי' גביה נקטינן כדקאמר דהרגתיו שאמת הוא שזה נהרג אבל לגביה דידיה אי איהו הרגו אי לאו מלתא אחריתי היא דמכל מקום לגבי זה שנהרג כדקאמר מהימנינן לי'. אבל הכא דאינהו אמרי דאנוסין היו מחמת ממון היכי נימא דלאו כדקאמרי. דהוי אונס אחר שלא הזכירוהו כלל כי האי גונא מיעקר דבורא

הוה ולא מפליג דבורא. ע"כ. ומ"ש הר"ב דאדם קרוב כו' לא לזכות ולא לחובה מסיים רש"י בדיני נפשות ע"כ. כלומר דודאי נאמן על עצמו בדיני ממונות דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי:

פסולי עדות היינו. פירש הר"ב מחמת קורבה. וכתב הר"ן ודקא אמרי היינו. משכחת לה כשהיו קרובים בנשותיהם ונתרחקו:

נאמנין. פירוש כשאמרו בתוך כדי דבור דאל"ה הא הוי ככתב ידם יוצא ממקום אחר הואיל והודו שזה כתב ידם וכן פירש"י בגמ':

יוצא ממקום אחר. פירש הר"ב שהוחזק בב"ד וכתוב בו הנפק. רש"י:

אינן נאמנים. גמרא. דעדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד דמי [דלא חציף אינש לזיופיה. רש"י פ"ק דגיטין דף ג'. ועיין מ"ש לקמן מ"י בשם התוספות] וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד דגבי עדות חדא הגדה כתיבא (ויקרא ה׳:א׳) אם לא יגיד. ועיין מ"ש במ"ג פ"ד דשבועות בשם הר"ן. וכתבו התוספות דמש"ה נמי ליכא לאקשויי דלהימנו במיגו דאי בעי אמרי פרוע הוא דאי נאמנים במגו הוו חוזרים ומגידים ועוד כיון דמקויים הוה מגו במקום עדים ועוד דבשני עדים לא אמרינן מגו. דהיאך נאמר שזה נאמן במגו שגם חבירו היה יכול לומר כך וכך:

משנה ד

וחכמים אומרים אינן צריכין לצרף עמהם אחר. כתב הר"ב שעל מנה שבשטר הם מעידין גמרא. ופירש"י שהרי הם כאילו אומרים אנחנו ראינו המלוה וחתמנו:

משנה ה

אשת איש הייתי וגרושה אני כו'. פליגי הפוסקים י"א דאפילו לאחר כדי דבור נאמנת כיון שעומדת בדבריה הראשונים אלא שפוטרת עצמה מצד אחר והכל אפשר שהוא אמת ויש קצת סיוע לזה דאל"כ אדתני סיפא ואם יש עדים שהיתה א"א וכו' אינה נאמנת לאשמעינן רבותא דאפילו ליכא עדים אלא שהיתה אומרת אשת איש הייתי ולאחר כדי דבור אמרה גרושה אני אינה נאמנת ואנא ידענא דכ"ש כשהוחזקה ע"פ עדים. וי"א דמשנתינו דוקא בתוך כדי דבור. והכי משמע לישנא דבבת אחת אומרת כן. וא"ת למה לי משום שהפה שאסר וכו' כיון דתוך כדי דבור הוא לא יהא אלא חזרה בעדים הא יכולין לחזור בהן. ותירצו דאצטריך דה"א כיון דעומדין בדבורן הן אלא שהן מתירין עצמן מצד אחר אפילו תוך כדי דבור לאו כל כמיניהו להכי אצטריך הפה שאסר ע"כ במגיד פי"ב מהלכות גירושין. ולענין סיעתא לי"א קמא דלא הוה תיובתא ליש אומרים בתרא.

נ"ל דלהכי אצטריך למתני ואם יש עדים משום סיפא דסיפא. ואם משנשאת באו עדים כו' ודו"ק:

ואם יש עדים כו'. עיין מ"ש בסוף פ"ב דגיטין.

נשביתי. לבין העובדי כוכבים וטהורה אני שלא נבעלתי לעובדי כוכבים. [ועיין מ"ש במשנה ה' פ"ז דיבמות] נאמנת ומותרת לכהן. רש"י:

לא תצא. כתב הר"ב אבל אם וכו' אפילו היו לה כמה בנים מן הכהן הזה שנשאה. רש"י:

משנה ו

שנשבו. פירש הר"ב שיש עדים שנשבו וכתבו התוספות אור"י דל"ג זאת אומרת נשביתי וטהורה אני כו' אלא זאת אומרת טהורה אני ומיהו יש לקיים הגירסא דאירי דאינהו לא ידעי דאיכא עדים ואשמעינן דאפ"ה לא מהימנו:

הרי אלו נאמנות. כתב הר"ב דבשבויה הקלו דהא דשבויה אסורה לכהן מפני שהיא ספק זונה שמא נבעלה לעובד כוכבים. והואיל ואסור הספק מדברי סופרים לפיכך הקלו. רמב"ם פ' י"ח מהא"ב. ומ"ש הר"ב ואפילו קטן מסיח לפי תומו. פירוש מסיח לפי תומו כתבתי פרק בתרא דיבמות משנה ה' ובעובד כוכבים מסיח לפי תומו בשבויה יש מחלוקת בין הפוסקים כמ"ש ב"י סימן ז':

משנה ז

וכן שני אנשים וכו'. וצריכין כל הני מתניתין לאשמעינן דהפה שאסר הוא הפה שהתיר דאי תנא מודה ר"י משום דאיכא דררא דממונא. פירש"י הלכך אי לאו פשיטא דמלתא שלקחה מאביו לא היה אומר של אביך וגורם לעצמו הפסד ממון. ותוספות פירשו בשם ר' חננאל דאיכא דררא דממונא שהאומר הוא מוחזק בשדה ע"כ. אבל עדים דליכא דררא דממונא אימא לא. ואי תנא עדים משום דלעלמא אבל איהו דלנפשיה אימא לא. ואי אשמעינן הני תרתי משום דממונא אבל א"א דאיסורא אימא לא. ונשביתי וטהורה אני משום סיפא ואם משנשאת כו' דאי משום אם יש עדים כו' הא שמעינן לה ממתניתין דלקמן עיר שכבשוה כרכום כו'. תוספות. ושתי נשים שנשבו לאשמעינן דלא חיישינן לגומלין. וכן שני אנשים משום פלוגתא דר' יהודה ורבנן. גמרא:

אינן נאמנים וכו'. פירש הר"ב ליתן להם תרומה פירש הר"ן דאורייתא דכל עד א' נאמן באיסורא וכ"ש במילתא דעבידא לגלויי. ולא נתחוורו לו דברי הרמב"ם. דכתב בפ"ק מהא"ב דלתרומה דאורייתא צריך שני עדים. ועיין מ"ש במשנה דלקמן בס"ד:

ובזמן שהן מעידין זה את זה לשון הר"ב שכל אחד אומר אני וחברי כהן וכן לשון רש"י. ולעיל בשבויה לא דקדקו לכתוב*) כל אחת אומרת אני וחברתי טהורה ולא ידעתי למה ובברייתות בגמרא מתנו בשבויה אני וחברתי טהורה. וכן אני כהן וחברי כהן:

משנה ח

רבי יהודה אומר אין מעלין. כתב הר"ב אפילו היכא דליכא גומלין. וכ"ש הכא דאיכא למיחש לגומלין. ובגמרא רמינן דר' יהודה אדר' יהודה ורבנן אדרבנן מדתנן בסוף פ"ד דדמאי החמרים שנכנסו לעיר ואמר אחד מהן שלי חדש כו' אינו נאמן ר' יהודה אומר נאמן ומשני ר' יהודה אדר' יהודה ל"ק בדמאי הקלו ורבנן אדרבנן ל"ק בשכלי אומנתו בידו פירש"י חמר המביא תבואה למכור היה נושא בידו כלי היכר של מכירה כגון מחק שמוחקין בה המדה. והמביא בידו להצניע אינו נושא בידו כלי אומנות מכר. וכשכלי אומנתו בידו אנן סהדי שלמוכרה הביאה הלכך אין זה אלא גומל. שזה יעיד עליו בכרך שלפניהם. ותוספות פי' בשם ר"ח זה שאומר עליו שהוא כהן יש בידו כלים שמשתמש בהן בטהרה כגון כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה שאין מקבלין טומאה שכל הרואה כלים הללו בידו מתרחק ממנו מלטמא אותו. ודומה שהוא כהן ולכך האמינוהו חכמים. ע"כ. תו בגמרא. ואי בעית אימא ר' יהודה ורבנן במעלין מתרומה ליוחסין קמיפלגי. וכתבו התוספות דהאי ואיבעית אימא לא אתי לשנויי אלא קושיא ר' יהודה אדר' יהודה אבל רבנן אדרבנן לעולם צריך לתרץ שכלי אומנתו בידו. וא"כ קשיא על הר"ב שהיה לו לפרש אם כרש"י במתניתין דדמאי דכשכלי אומנתו בידו. ואם כר' חננאל במתניתין דהכא דכשכלי אומנתו בידו. וה"נ קשיא בפי' הרמב"ם. ובעל כ"מ בפרק י"ב מהלכות מעשר. סלקא דעתיה מדהרמב"ם פסק התם בחמרים כרבנן ולא התנה כשכלי אומנתו בידו ש"מ שהוא מפרש כפירוש רבינו חננאל דאמתניתין דהכא קאי והוקשה לו דבפרק כ' מהא"ב שפסק הרמב"ם למתניתין דהכא כרבנן ולא התנה בה כן הלכך צריך לומר שסובר כדמסקינן ואב"א במעלין כו' קא מיפלגי מיתרצא קושיא דרבנן אדרבנן ולא צריכין תו לאוקמי בשכלי אומנותו בידו עכ"ד. ולא פירש היאך מיתרצא. אבל נ"ל דלאב"א שפיר מיתרצא נמי קושיא דרבנן אדרבנן. ואין צריכין לתירוצא דכלי אומנתו בידו. והיינו כמ"ש בס"ד במס' דמאי בשם הירושלמי. דסברי רבנן מצויין הם לקנות בעיר אחרת וכיון דאין כאן הפסד לבני העיר הילכך חיישינן לגומלין. אבל הכא כי חיישת לגומלין יש הפסד להני אינשי דמפסדת להו מן התרומה. ותרומה מצויה בזול. כן נ"ל אליביה הך אב"א. ואם נאמר שגם הרמב"ם סובר כן. צריכין לומר דהאי ואי בעית אימא במעלין מתרומה ליוחסין קא מיפלגי דרוצה לומר מתרומה דרבנן דהא הוא ז"ל

פסק בפ"כ מהא"ב כמאן דאמר מעלין מתרומה דאורייתא ליוחסין ולהך אי בעית אימא רבנן סבירא להו דאין מעלין. אלא בתרומה דרבנן איירי אלא דריהטא דסוגיא דבגמרא דבתרומה דאורייתא איירי פלוגתייהו דרבי יהודה ורבנן והר"ן כתב בפשיטות דהך אי בעית אימא ומתניתין איירי בתרומה דאורייתא וכמ"ש לעיל בשמו ועיין לקמן בסמוך ועוד קשיא לי דבפירוש המשנה פסק שהעיקר אצלנו מעלין לכהונה על פי עד אחד ואין הלכה כר' יהודה וזה דלא כמ"ש בהא"ב. ועוד ק"ל דבסוף פרק י"ב מהלכות תרומות פוסק דאין חולקין לעבד תרומה בבית הגרנות ומפורש בגמרא פרק י"א דיבמות דף צ"ט ודף ק' דר' יהודה אמרה וטעמיה משום דמעלין מתרומה ליוחסין וכן מפורש בסוף פירקין דהכא בגמרא. ועוד פסק בפרק י"ד מהלכות עדות כמתניתין דסוף פירקין דנאמן להעיד כו' שהי' חולק כו' וטעמא מפורש בגמרא וכך כתב הוא ז"ל בפירוש המשנה משום דעיקר בידינו אין חולקין לעבד כו' ובפרק כ' מהא"ב פוסק דאין מעלין מחלוק תרומה בבית הגרנות. וזה לר' יוסי בר פלוגתיה דר' יהודה דסבירא ליה דחולקין כו'. ונמצא שגם בזה יש סתירה בדבריו. ולכך לא נוכל ליישב דמדסתם תנא בפרק י"א דיבמות וסוף פרק דהכא כר' יהודה דאין חולקין לעבד כו' לכך פוסק בחבורו כוותיה וכן במעלין ליוחסין. ואי בעית אימא מיירי בתרומה דאורייתא. משום דאכתי קשיא דא"כ לפסוק דמעלין מחלוק גרנות. ולכך דבריו בפסקים הללו צריכים לי עיון:

עוררין. כתב הר"ב ואין ערעור פחות משנים. גמרא. ופירשו התוספות לאפוקי חד דלא הוי ערעור אבל קול נמי פוסל בתחלה בתרומה קודם שבא עד המכשיר כדלקמן:

רבן שמעון בן גמליאל אומר כו'. כתב הר"ב דבמצטרפים לעדות קא מיפלגי כגון דמוחזק לן באבוה כו' ונפיק עליה קלא. פירש רש"י קול בעלמא ולא עדות ואחתיניה עד שיבדקו את הדבר דמעלה הוא לכהונה. ואתא עד אחד וכו' ואסקיניה דבמקום קול הוי חד מהימן ואתו בי תרי וכו' ר' שמעון בן גמליאל אומר וכו' ואוקי גברא אחזקתיה דחזקת אבוה מהניא ליה לאצטרופי גבי סהדי. כך כתב הר"ן לדעת רש"י ז"ל. וז"ל הרמב"ם והרי שנים מעידים שהוא כשר ושנים מעידין שהוא פסול ידחו אלו ואלו וידחה הקול ששנים כמאה וישאר הכהן בחזקת אביו ע"כ. ולכאורה למאן דמפרש מתניתין בתרומה דאורייתא הכי נמי אפי' לתרומה דאורייתא אזלינן בתר חזקה כיון דאיכא תרי ותרי אלא שראיתי להר"ן שהוא מפרש מתניתין דלעיל בתרומה דאורייתא כמו שכתבתי בשמו והכא מסתפק דאי היכא דהוו תרי ותרי הוי ספיקא דאורייתא הכא על כרחין בתרומה דרבנן עסקינן דמקילין ואמרינן אוקי אחזקה. [*ואי מדאורייתא אמרינן אוקי תרי להדי תרי ואוקי אחזקה] אלא דרבנן אחמור איכא למימר דלא החמירו אלא באשת איש ובעבודת כהן

למקדש אבל בתרומה לא [*פירוש אפילו בתרומה דאורייתא] ואחרים אומרים דאפילו הכי מידי ספיקא דרבנן לא נפיק ולא מקילין אלא בשל דבריהם. וזו דעת רשב"א ז"ל. עד כאן דבריו. נמצא שאף ע"פ שמפרש לרישא בתרומה דאורייתא הכא לא הוי אלא בתרומה דרבנן שכן נראה סברתו נוטה ולא כדמשמע מהבית יוסף אבן העזר סימן ג' שסברת הר"ן נוטה להקל אפילו בשל דאורייתא. ומה שכתב הר"ב ולר' אליעזר לא מסקינן עד שיעידו שני עדים בזמן אחד מפרש טעמא בגמרא פרק ב' דסנהדרין דף ל' דעד אחד כי אתא לשבועה אתי לממונא לא אתי. ואידך אטו כי אתו בהדי הדדי בחד פומא קא מסהדי. ועוד שם דאי בעית אימא בקרא פליגי וכו'.

משנה ט

שנחבשה על ידי ממון מותרת לבעלה. כתב הר"ב ודוקא כשיד ישראל תקיפה אבל כשיד העובדי כוכבים תקיפה וכו' אסורה כו' אא"כ העיד לה עד אחד כשבויה. הרמב"ם ספי"ח מהא"ב ועיין במ"ב פרק בתרא דעדיות:

ע"י נפשות אסורה. פי' הר"ב אפילו לבעלה ישראל שמא נבעלה ברצון כדי למצוא חן בעיניו שלא יהרגנה. תוספות:

כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות. פי' הר"ב דאשת כהן אסורה כשנאנסה דילפינן בפ"ו דיבמות דף נ"ו והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת ויש לך אחרת שאף ע"פ שנתפשה אסורה ואיזו זו אשת כהן. ומהיא דמיעוטא הוא דייק:

פסולות. דלבעול יש פנאי דתקיף להו יצרייהו ולא דמי להא דתנן במ"ה פ"ה דעבודה זרה שאין פנאי לנסך גמרא. ומה שכתב הר"ב ואם יש בעיר מחבואה כו' כל אחת ואחת מנשי העיר נאמנת וכו' דמי יימר דאיטמי. משא"כ בשני שבילין דמ"ה פ"ח דטהרות דהתם ודאי איכא טומאה. גמרא. ומהאי טעמא נמי נאמנת במיגו דכיון דאין כאן אלא חששא לא הוי כמיגו במקום עדים דלא אמרינן. גמרא:

ואם יש להן עדים אפילו עבד כו'. וכן הלשון במשנה ד' פרק ז' דגיטין. ועיין מה שכתבתי שם:

אפילו שפחה. חוץ משפחתה מפני שלבה גס בה כההיא דגיטין פרק ז' ובמסיחה ל"ת נאמנת. גמרא. ועובד כוכבים מסיח לפ"ת יש מחלוקת בין האחרונים כמ"ש בב"י סימן ז':

רבי זכריה בן הקצב. והיה כהן כך כתב רש"י:

המעון הזה. פירש הר"ב שבועה ור"ל המקדש וכך כתב בערוך ובספר יוחסין אות ז' כתוב. רב צמח גאון פירש בעבור שראה החורבן נשבע המעון הזה מלשון מעון אתה כו'

ואין זה אמת כי בבא בן בוטא בסוף כריתות נשבע כן וכן רבן גמליאל בתחלת כריתות וזה מנהג בישראל ע"כ. וכן מצינן לר' יוחנן שנשבע היכלא בפרק עשרה יוחסין (קידושין דף ע"א.) ונ"ל שאין זה שבועה לפי האמת כלל וכמו שכתב הב"י בי"ד סימן רל"ז בשם הגהת מרדכי דסוף מס' שבועות לענין נשבע בשלחן הקדש או בשאר כלי הקדש שאינה שבועה וה"נ דכוותה ואף ר' זכריה שנשבע לא היו צריכים לשבועתו כלל אפילו היו מאמינים לעדותו שאין עד צריך שום שבועה כלל להעיד. ומה שפי' הר"ב שבועה ר"ל כדרך שבועה אבל לא שהוא שבועה:

משנה י

זה כתב ידו של אבא וכו'. כתב הר"ב שקיום שטרות דרבנן. פירש"י דמדאורייתא לא בעינן קיום דאמר ריש לקיש עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד והילכך אין זה עוקר דבר מן התורה שהם אמרו צריך קיום והם אמרו שאלו כשרים לקיים. וכתבו התוספות תימה כיון דמדאורייתא אפילו אין עדים שיכירו חתימת עידי השטר א"כ כל אדם שירצה יזייף ויכתוב ויחתום מה שירצה ויגבה ממנו ע"כ ועיין מ"ש במ"ג (בד"ה אין נאמנין) בשם רש"י דגיטין (דף ג'):

וזה כתב ידו של רבי וכו'. וצריכא דאי אשמעינן אביו משום דשכיח גביה ונתן עיניו בקטנותו בכתב יד אביו אבל רבו לא ואי אשמועינן רבו משום דאית ליה אימתיה דרביה (ומשום דרחוק הוא לא קאמר. דעידי קיום יכולין להיות קרובים לעידי השטר הר"ן והאריך בטעם) אבל אחיו דלית ליה לא הא ולא הא אימא לא קמ"ל. גמרא. וכתב הרא"ש דדוקא אלו דשכיח גבייהו אבל על אחר לא:

שיצתה בהינומא וכו'. כתב הר"ב הואיל ורוב נשים בתולות נשאות גלוי מלתא כו' גמרא. כלומר ואע"ג דקי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב כיון דאיכא רובא והוא דבר של פרסום גלוי מלתא בעלמא הוא. הר"ן. ואין לדקדק מהא דתנן בר"פ אם יש עדים שיצתה שצריכה שנים דהכי נמי אשכחן במתניתין דלעיל ואם יש להן עדים ובחד סגי ומיהו בגמרא קאמר אמתניתין והוא שיהא גדול עמו ויש מחלוקת בין המפרשים אי קאי אזה כתב ידו בלחוד ואי קאי נמי איצתה בהינומא:

יוצא מבית הספר לטבול וכו'. כתב הר"ב ולא חיישינן שמא עבד כהן הוא פי' ועכשיו נשתחרר ונוטל שלא כדין. תוספות:

ושהיה חולק כו'. פי' הר"ב שאין חולקין כו' וכן סתם לן תנא במשנה ה' פרק י"א דיבמות וכבר הארכתי בזה לעיל בפירקין מ"ח:

ושהמקום הזה בית הפרס. ולא יותר ובא לטהר. תוספות:

ועד כאן היינו באים בשבת. שצמצום התחום עד אלפים אמה בלבד מדבריהם הרמב"ם פרק י"ד מהלכות עדות ועיין משנה ה' פ"ה דעירובין ומ"ג פ"ה דסוטה:
אבל אין נאמן לומר דרך כו'. וסד"א [דהני] מיפרסמי טפי ולא משקרי בהו אינשי ויהא נאמן להעיד על מה שראה בקטנו קמשמע לן דלא. הר"ן

פרק ג

משנה א

אלו נערות. כסתם דלקמן מתניתין ח' קטנה יש לה מכר ואין לה קנס נערה כו'. גמרא:
הממזרת וכו'. פי' הר"ב שאע"פ שהן פסולין כלומר וכ"ש כשרות אלא פסולים אצטריכי ליה ובגמרא מקשי והכתיב (דברים כ"ב:י"ט) ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו כדלקמן מ"ה וה"נ לפטור מקנס. ומשני שיתא קראי כתיבי באונס ומפתה נערה נערה הנערה בתולה בתולות הבתולות תרי לגופייהו חד לכדאביי דלנערה דוקא הא בא עליה ומתה פטור. וחד לג"ש דבאונס כתיב חמשים ובמפתה כתיב ישקול דהיינו שקלים וילפינן מהדדי אייתרי ליה תרי חד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי חייבי כריתות. וכתבו התוספות דלמ"ד קדושין תופסין בחייבי לאוין הוו חייבי עשין וחייבי לאוין כחדא לרבויינהו מחד קרא דכיון דמשום דכתיב תהיה ה"א למעוטינהו הלכך כי הדדי מרבינן להו כיון דאית בהו הויה וקרא תניין לחייבי כריתות ולמ"ד אין קידושין תופסין בחייבי לאוין [בספ"ד דיבמות] חד לחייבי עשה ואידך לחייבי לאוין וכריתות דכי הדדי נינהו למעטינהו מולו תהיה ומרבינהו כהדדי. וליכא לאקשויי דאימא חד לאונס וחד למפתה דהא מג"ש ילפינן להו מהדדי ועיין מ"ש במ"ג:
הנתינה. עיין מ"ש בפ"ח דיבמות מ"ג וברפ"ג דמכות:
הכותית. פירש הר"ב האי תנא סבר כותים גירי אריות הם וכגוים הם חשובים וכן פירש רש"י ותימא דאם כן נכרית נמי וליתני לה דהוי רבותא טפי. ועוד הוכיחו בתוספות מהגמרא דפ"ק דנכרית אין לה קנס ועוד הקשו דמתניתין כר"מ דמתניתין ח' כמו שכתבתי לעיל ובהדיא אמרינן בגמרא פרק שור שנגח ד' וה' (בבא קמא דף ל"ח) דס"ל לר"מ דגירי אמת הן. אלא אף על גב דגירי אמת הן איצטריך לאשמעינן שיש להן קנס דסד"א דלקנסינהו שלא יהא להם קנס שלא יטמעו בהן ישראל ע"כ. ומסיים הר"ן כי היכי דקנסינהו מהאי טעמא לענין שור של ישראל שנגח שור של כותי דפטור כדאיתא התם קמ"ל דלענין קנס לא קנסינהו כדי שלא יהא חוטא נשכר. וכתבו התוספות וא"ת אמאי לא חשיב נמי אלמנה לכה"ג וי"ל דתנא ושייר כו' א"נ דהכא לא חשיב אלא פסולי קהל:

והבא על הגיורת. חלקן לשנות חייבי לאוין לחודייהו וגיורת ומשוחררת דכשרות הן לחודייהו וחייבי כריתות לחודייהו משום דבעי למיתני סיפא אף על פי שהם בהכרת כו' אבל בריש פרק ג' דמכות לא תני אלא הבא אחד על כולם. תוספות:

שנפדו כו'. עיין מ"ש במשנה ב' דפרק קמא:

ועל אשת אחיו וכו'. פי' הר"ב שנתקדשה לאחד מהן ונתגרשה משום אשת אחיו צריך לפרש ונתגרשה דאי נתאלמנה יבמה היא לו וזקוקה לו כמ"ש במ"ב פ"ט דיבמות ומה קנס וכרת שייך בה. והתוספות הביאו ירושלמי דמוקים לה בשיש לו בנים מאשה אחרת ומיירי בנתאלמנה ועיין במ"ג:

אף על פי שהן בהכרת. כתב הר"ב וה"מ כו' ואין אדם לוקה ומשלם דאמר קרא (דברים כ"ה:ב') כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום ב' רשעות וסמיך ליה ארבעים יכנו פן יוסיף דהיכא דאיכא שתי רשעיות נעביד ביה הכאה. ועיין מ"ש במשנה דלקמן. ועיין פרק ח' דב"ק משנה ג':

בהכרת. עיין מ"ש במ"ב פ"ק דחלה:

משנה ב

ועל השבויה. אע"ג דמדאורייתא שבויה לא הויא בחזקת בעולה כדאמרן בכל דוכתי בשבויה הקילו [וכמ"ש במ"ו פרק דלעיל] מ"מ אין לה קנס דמשום גזירה שלא תנשא לכהן עשאוה כבעולה לכל דבריה. תוספות:

יתירות וכו'. כתב הר"ב ונבעלות בגיותן וכו' כן לשון רש"י והוא הדין לשפחה בעודה שפחה שגם היא כהפקר כדאמרינן בפ"ק ד' י"א דעבדא בהפקרא ניחא ליה נוח לו להיות עבד ויהא מותר בהפקר זימת השפחות:

רבי יהודה אומר שבויה שנפדית הרי היא בקדושתה כו'. ובגמרא תניא נמי לענין כתובתה מאתים דר' יהודה אומר שבויה שנשבית אפילו בת עשר שנים כתובתה מאתים. וקשיא דר' לא שנאו בפ"ק מ"ד ובשלמא לר' יוחנן דס"ל בגמרא דר' יהודה סובר דלא גזרו בה חכמים כלל אלא בקדושתה ממש קיימא ניחא דאיכא למימר דר' נטר לה עד הכא ושנאו לר' יהודה וה"ה לעיל אבל לרבה דר' יהודה נמי סובר דחכמים חששו שמא נבעלה ולפיכך אינה אוכלת בתרומה אם בת כהן היא והכא טעמא שלא יהא חוטא נשכר ולענין כתובה טעמא דלמא ממנעי ולא נסבי לה אי פחתת לכתובתה ומשוית לה בחזקת בעולה וא"כ חדא מאידך לא שמעינך הוה ליה לר' לשנותה בהדיא. ואפשר דר' לא שמיע ליה דפליג רבי יהודה אלא אדהכא. ובתוספתא לא נשנה לא לעיל ולא הכא:

על בתו ועל בת בתו כו'. עמ"ש בריש יבמות:

ועל בת אשתו. הוי מצי למתני אשת אביו וכלתו דהא חשיב נמי עריות דעל ידי קדושין אלא תנא ושייר. תוספות:

שנאמר ולא יהיה אסון וכו'. כתב הר"ב ואין הפרש בעבירה שחייבין עליה מיתת ב"ד בין שוגג למזיד וכו'. במ"ד פ"ה דב"ק אכתוב בס"ד דקרא דולא יהיה אסון מיירי באיש שמתכוין להרגו הא אם יהיה בו אסון פטור והשתא עיקר דרשא ממכה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת (ויקרא כ"ד:כ"א) הקישן הכתוב מה מכה נפש בהמה לא חלק הכתוב בין שוגג למזיד כו' כדאיתא בגמרא דף ל"ה ופירש"י וכ"כ התוספות דמ"מ איצטריך ולא יהיה אסון דאי מהיקשא ה"א אדרבה לאידך גיסא מה מכה בהמה לעולם ישלם אף מכה אדם ישלם דהא מכה בהמה חייב [להכי אצטריך למכתב כולהו] וכ"כ התוספות דף ל"ה והכי דריש מה מכה בהמה לא חלקת במה שכתוב בו דהיינו חיוב דבכל ענין חייב אף מכה אדם כל עניני פטור ממון שכתוב בו לא תחלוק בין שוגג בין מזיד ע"כ ועיין במ"ה פ"ח דסנהדרין מה שיש בכלל מיתת בית דין. ועיין במשנה ד' פ"ה דב"ק מה שקשה על לשון הרמב"ם. ומ"ש הר"ב פטור מתשלומין עיין מ"ש במשנה ב' פרק ה' דחולין. ומ"ש הר"ב כרת או מלקות פירוש מלקות בלא כרת אבל כרת בלא מלקות לא משכחת דכל חייבי כריתות לוקין כמפורש בפ"ג דמכות. ועיין לענין חובל דמשלם ואינו לוקה במ"ג פ"ח דב"ק וכן הדין בעדים זוממים עיין במ"ב פרק קמא דמכות:

משנה ג

נערה שנתארסה ונתגרשה. דאילו ארוסה שלא נתגרשה חייב מיתה ואין שם קנס. רש"י. ודוקא נתארסה אבל נשאת שנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה. אין לה קנס. טור סי' קע"ז וראיה גמורה ממשנה ד' דפרק קמא:

ונתגרשה. ל"ד וה"ה נתאלמנה וכמו שכתבתי ר"פ בשם ירושלמי:

אין לה קנס. [*ובר"פ] דקתני אשת אחיו ואשת אחי אביו דבנתארסה ונתגרשה עסקינן וקתני יש לה קנס. ר' עקיבא היא. רש"י:

יש לה קנס. עיין במשנה ו':

וקנסה לעצמה. כתב הר"ב דדרשינן אשר לא אורשה לאביה הא אורשה לעצמה ופריך בגמרא אלא מעתה נערה ולא בוגרת הכי נמי דלעצמה. בתולה ולא בעולה הכי נמי דלעצמה [הא לא אשכחן דמשתמיט תנא ומתני בוגרת יש לה קנס ונימא ר' עקיבא היא] אמר לך ר' עקיבא האי לא אורשה מיבעי ליה נמי לגז"ש. דנאמר כאן אשר לא אורשה. ונאמר במפותה אשר לא אורשה. מה כאן חמשים אף להלן חמשים. ומה להלן שקלים [כדכתיב ישקול] אף כאן שקלים. וכתב רש"י וחד מינייהו לאפנויי א"נ לא מופנה ליכא

למפרך מידי ע"כ. ומאי חזית דאשר לא אורשה לגז"ש ובתולה למעוטי [בעולה] אימא איפכא מסתברא הא אשתני גופה הא לא אשתני גופה. וריה"ג הא סברא [דחמשים שקלים] מנליה. מדתניא כסף ישקול כמוהר הבתולות שיהא זה כמוהר הבתולות ומוהר הבתולות כזה. ונמצינו למדין שהסוגיא שכתבתי בריש פירקין דגז"ש מבתולה יליף אתיא כריה"ג. והכי נסיב לה לעיל בגמרא הך ברייתא דכמוהר הבתולות ונ"ל דלרווחא דמלתא נסיב אליביה דר' יוסי הגלילי אע"ג דלית הלכתא כוותיה. דאפ"ה אייתרי תרי קראי חד ללאוין וחד לכריתות. ועוד ניחא לסוגיא דהכא דאייתר להו תלתא קראי חד לעשה וחד ללאוין וחד לכריתות. וכ"ש לר"ע דס"ל דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין ונמצא דחמירו מחייבי עשה ואל חייבי כריתות לא באו. ומיהו אנן אע"ג דבהא דהכא דקנסה לעצמה קי"ל כוותיה מיהו באין קידושין תופסין לא קי"ל כוותיה:

וקנסה לעצמה. משמע אבל צער ובושת ופגם לאביה. וכן כתב הרמב"ם וטעמא דס"ל דקרא דלא אורשה לא כתיב ביה בהדיא אלא קנס ועוד דלאחר אירוסין ונתגרשה שייך נמי טעמא דמסר לה למנוול וכו' דבריש פרק דלקמן. כך כתב הרא"ש אבל הקשה ממתניתין ו' דלקמן ושם ראיתי להאריך בס"ד:

משנה ד

נותן בושת ופגם. לקמן במתניתין ז' מפרש לה וע"ש בפירוש הר"ב ומ"ש שם:

האונס נותן את הצער. כתב הר"ב שאינו דומה נבעלת כו' והמפותה אין לה צער שהרי נאמר עינוי בתורה וכו' ה"ק שאינו דומה וכו' שהמפותה אין לה צער והכי איתא בגמרא דבברייתא תניא אין דומה וכו' ומפרש עלה בגמרא לפי שפקחות שבהן אומרות מפותה אין לה צער והא קא חזינן דאית לה אמר אביי אמרה לי אם כמיא חמימי וכו'. ומ"ש שהרי נאמר כו' כלומר ואיבעית אימא קרא וז"ל הרמב"ם בפירושו פירשו בגמרא ואמרו אינו דומה כו' וכמו כן לשון התורה כו'. ובחיבורו פ"ב מה' נערה שהנבעלת ברצונה כו' וכן הוא אומר כו':

לכשיוציא. כתב הר"ב כלומר לכשלא יכנוס דהא לאו אשתו היא ולא שייך למימר לכשיוציא. ומ"ש שאם יכנוס אינו נותן קנס. דאילו בושת ופגם נותן מיד כדתניא בגמרא:

שותה בעציצו. פירש הר"ב בעל כרחו ישאנה כדכתיב (דברים כ"ב) לא יוכל לשלחה. רש"י:

בעציצו. לשון הר"ב בכלי מאוס. וכ"כ הרמב"ם עציץ הוא כלי חרס קדירה שמשתמשין בה בדברים המלוכלכים. ע"כ. ובכמה מקומות אמרינן עציץ נקוב או שאינו נקוב ולא מצאנוהו לענין דמאוס. ורש"י והר"ן לא כתבו מאוס. אבל נמצא בתרגום דאסתר ריש

סימן ה' בברתיה דהמן כשהיתה אצל הגי דכל יומא ויומא הות מקלקלא ברעי עצוצא ויתכן דגרף של רעי יקרא בארמית עציצא על שם ריעי עצוצא:

והמפתה אם רצה להוציא מוציא. ובגמרא מכדי מגמר גמרי מפתה ואונס מהדדי [לשקלים ולחמשים כדלעיל] להא מלתא נמי לגמרו מהדדי ומשני אמר קרא מהור ימהרנה לו לאשה לו מדעתו אבל באונס אע"ג דכתיב נמי גביה ולו תהיה לאשה ליכא למדרש מדעתו והא דכתיב לא יוכל לשלחה היינו היכא דכבר נשאה דאין סברא שיהיה מדעתו כיון שאם נשאה לא יוכל לשלחה. תוספות:

משנה ה

נמצא בה דבר ערוה. אחר שכנסה. הרמב"ם פרק א' מהלכות נערה. דאילו זנתה קודם שכנסה עדיין אשה הראויה לו היא שהרי כל שלא כנסה לאו אשתו היא כדדייקינן לעיל גבי מפותה אלא דבאנוסה חייב לכנוס:

שנאמר ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו. ובגמרא יהיב טעמא לקרא דלא אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת משום דעשה דהכא אפשר דנדחה דאי אמרה לא בעינא ליה ליתא לעשה כלל דכתיב ולו תהיה מדעתה [כדלעיל בגמרא] ופירש רש"י השתא נמי מלמדין אותה לומר איני רוצה. והר"ן פירש דכיון דאפשר דמדחא עשה קיל הוא ולא דחי לל"ת:

משנה ו

המפתה פטור. כתב הר"ב ולא יתומה בלבד אלא כל נערה וכו' גמרא. ומכאן מוכיח הרא"ש דלא כהרמב"ם שכתב במשנה ו' דקנסה דוקא לעצמה הא בושת ופגם לאביה דאי איתא דבשתה ופגמה לאביה לא ה"ל למתני דמפתה פטור בסתם כיון דחייב בבושת ופגם והיינו טעמו משום דלענין גביית האב יש לבושת ופגם דין קנס משום דאתקוש לקנס דכתיב (דברים כ"ב:כ"ט) ונתן האיש השוכב וגו' חמשים כסף ודרשינן הנאת שכיבה חמשים כסף מכלל דאיכא בושת ופגם ולענין גביית האב אתקוש במקום שהקנס לאב גם הם לאב ומהאי טעמא תנן לקמן בפרק נערה לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של עצמה ואבושת ופגם נמי קאי מדקתני הרי הן אלמא בושת ופגם אע"ג דממונא הן אין מורישין לבניו משום דאתקוש לקנס לענין גביית האב הלכך נתארסה ונתגרשה כיון שנתמעט האב מלא אורסה מדין קנס נתמעט נמי מדין בושת ופגם והכל לעצמה עכ"ל. אבל בירושלמי איתא. אתיא דר' אלעזר בשיטת ר' עקיבא כמה דאמר ר"ע יש לה קנס וקנסה לעצמה כו' כן אמר ר' אלעזר יש לה קנס וקנסה לעצמה. מעתה אפילו במפותה. תפתר שמחלה לו. ויש אדם מוחל לדבר שאינו שלו. פתר לה ביתומה. ותנא דבי ר' היתומה ר' אלעזר אומר האונס וכו' ויש אדם מוחל דבר שאינו ברשותו דקנס

אינו ברשותו דאי הוה ברשותו משעה ראשונה א"כ אפילו מת האב עד שלא עמדה בדין ליהוי דאחין ולא תני הכי בפרק דלקמן ומשני בבושת ופגם הדא מתניתין דר' מנא אמר האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הכל ור' אבין אומר האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הבושת ומן הפגם וחייב בקנס. ע"כ בירושלמי. ומדמוקי לה ביתומה אע"ג דמעיקרא אמרינן דר' אלעזר כר' עקיבא סבירא ליה א"כ לוקמה ביש לה אב ואפ"ה יכולה למחול דלעצמה הוא הקנס. אלא ודאי משום דידע המתרץ דאכתי לא ניחא לפי דהקנס דבר שאינו ברשותו הוא ומש"ה מוקים ביתומה דבושת ופגם נמי לעצמה ומתניתין לא איירי אלא בבושת ופגם ובהו תנן דפטור אבל בקנס אה"נ דחייב לפי שאינה יכולה למחול ולא מצי מוקים לה ביש לה אב. דפטור אהיכא קאי אקנס לא קאי דהא אינה ברשותה ואבשת ופגם נמי לא קאי דלאביה היא. ולא קשיא כי מוקים לה ביתומה ממש למאי תנן שנתארסה ונחגרשה דמ"מ רבותא אשמעינן דלא כר' יוסי הגלילי דס"ל דלאחר אירוסין אין כאן קנס כלל. ומיהו קשיא להרא"ש הא קמן בהדיא דלירושלמי בשת ופגם דנערה שנתארסה ונתגרשה לאביה הן וכדעת הרמב"ם. ועוד קשיא ממאי דדייקינן דקנס אין לה משעה הראשונה ממתניתין דלקמן עמדה בדין כו' ולהרא"ש שכתב דאיתקש בושת ופגם בההוא מתניתין לקנס לענין גביית האב אם כן כי היכי דקנס אין לה משעה הראשונה מדתנן עמדה בדין כו' הה"נ בושת ופגם לית לה משעה הראשונה דהא כולהו דמו להדדי שאין לאחין אא"כ שהאב מת לאחר שעמדה בדין. והיאך מוקים למתניתין בבושת ופגם הא בהו נמי לא תהא יכולה למחול לפי שאינן ברשותה. ובדוחק יש לחלק דאע"ג דלענין גביית האב אתקשו מ"מ הואיל וממון הם הויין ברשותה מעיקרא לענין מחילה. משא"כ קנס דלאו ממונא אפילו לענין מחילה אינו ברשותה כמו שאינו ברשות האב להוריש לאחין. ומיהו למ"ד בירושלמי דמתניתין פטור מן הכל היא. וא"כ אף קנס יכולה למחול ונמצא שסברת הירושלמי שהקשה ויש אדם מוחל דבר שאינו ברשותו. ליתא. לא קשיא ולא מידי. וכן י"ל דאין צורך להעמיד המשנה ביתומה ממש דוקא. וכולה סוגיא דירושלמי לא אתמר לאותו מ"ד ואין חלוק בין יתומה לנערה כו' שיש לה אב דבשתיהן אמרינן דפטור מן הכל וכדעת הרא"ש. ונראה לי דלהרא"ש הא דלעיל תנן קנסה לעצמה ולא תידוק מינה אבל בושת ופגם לאביה די"ל דמשום דעד השתא לא אדכר בשת ופגם כלל להכי תנן קנסה אבל הה"נ בשת ופגם וכמתניתין דהכא דסתמה ותניא פטור וכבר נשנו בושת ופגם וקאי אכולהו ולהרמב"ם נראה לי שסובר דמדנקט מתניתין דלעיל קנסה ש"מ דדוקא קתני אבל בושת ופגם לא ומתניתין דהכא [הא] אמרינן דאזלה בשיטת ר' עקיבא דההיא מתניתין הלכך עלה קאי ועלה היא סומכת דבקנס

בלבד פוטרת כי ההיא מתניתין דלעיל. ומלישנא דהן דמתניתין דפרק דלקמן אין להוכיח די"ל משום שהקנס הוא חמשים כסף שייך למתני הן אע"ג דאקנס לחוד קאי [*ויש לי ראיה לפרש כן מפי' רש"י דפרק נערה שנתפתתה (כתובות דף מ"ג ע"ב) דאמרינן התם דטעמא דר' יהודה שהאב זוכה בכתובה הואיל וברשותו נכתבין וכתב רש"י הא דגרסינן נכתבין לשון רבים אמנה ומאתים דכתובה קאי. ואו מנה או מאתים קאמר דהא בחד כתובה מיירי נמצא דלשון רבים שייך על הזוזים ה"נ הכא על השקלים. וק"ק דרש"י הוה ליה לפרש כן לעיל מינה על הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן ואומר אני שאין לתמוה שהרי כן נמצא לירושלמי כמ"ש בפרק דלעיל במשנה ו' ועוד י"ל כמו שאכתוב שם בשם הר"ן. אלא שהרמב"ם בפ"ב מהלכות נערה פוסק להההוא מתניתין בכולהו ואפ"ה לא קשיא דמשום דלעינין העמדה בדין שוים לא משום כך נתחייב להשוותם גם לענין במקום שהקנס לעצמה שגם הם לעצמה אלא הא כדאיתא והא כדאיתא שהרי למ"ד בירושלמי וכסברת גמרא דידן דפטור מן הקנס לא נפקא לן מידי במאי דאמרינן שמשעת העמדה בדין זוכה בה האב דאפילו הכי יכולה למחול כאילו זכתה בו משעה הראשונה:

משנה ז

איזהו בושת כו'. כתב הר"ב ובגמרא פריך מנלן וכו' ומתרץ אמר קרא ונתן האיש השוכב וכו' והאי קרא באונס כתיב. מפתה מנלן ונ"ל דכיון דאשכחן דבושת ופגם לאו בכלל קנס דאונס נינהו והנהו שקלים דכתיבי במפתה ילפינן בגזרה שוה מהני דגבי אונס אם כן הנהו דמפתה נמי בושת ופגם לאו בכלל [קנס] נינהו ועיין מה שאכתוב ר"פ דלקמן בס"ד:

הכל לפי המבייש. כתב הר"ב אדם בינוני וכו' ובפרק החובל מצאתי אדם קל וכו' ושניהם בפירש"י דהכא כתב אדם בינוני וכו' ובפרק החובל כתב אדם קל וכו' והלכך להר"ן שכתב על פירוש רש"י דהכא וז"ל ובודאי דבמילי אחריני הכי הוא אבל באונס ומפתה נראין הדברים שכל שהוא זולל יותר בשתו מרובה. ע"כ נראה דבהחובל גורס נמי בדברי רש"י כמו הכא. ומיהו הרמב"ם פוסק גם בפ"ג מהלכות חובל אדם קל וכו' וכן פסק טור ח"מ סימן ת"ך:

כאילו היא שפחה. כתב הר"ב אומדין כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה כו'. גמרא. כתבו התוספות תימא דמה שומא היא וכי אשה חשובה ממשפחה גדולה אינה נפסדת בפגמה אלא שוה שפחה הנישאת לעבד ויש לומר דכל אשה שמין לפי מה שהיא בענין זה כמה אדם רוצה ליתן בין בתולה לבעולה להשיא לעבדו אשה כזאת הנפגמת והא דנקט שפחה אורחא דמלתא נקט דאין דרך להשיא לעבדו אשה בת מלכים עד כאן. ומ"ש

הר"ב להשיאה לעבדו שיש לרבו קורת רוח הימנו פירש"י שזהיר בעבודתו ואף הוא רוצה לעשות לו נחת רוח להטעימו טעם בתולה:

משנה ח

כל מקום וכו'. לאו לאתויי אתא דהא אין לנו אלא האי דקחשיב וסימנא בעלמא הוא וכה"ג זה הכלל במשנה ב' פרק ד' דמגילה ועוד דבפ"ק דחולין תנן לה כל מקום כו' בהדי אינך כל מקום דהתם ולא פירש אי אלו הן והכא אע"ג דמפרש להו ניחא ליה למנקט מעיקרא לישנא דהתם:

קטנה כו' ואין לה קנס. וילפינן לה בגמרא מדכתיב (דברים כ"ב:י"ט) ולו תהיה לאשה במהוה עצמה הכתוב מדבר. וכתב הר"ב אבל חכמים אומרים קטנה יש לה קנס ומפרש בגמרא משום דאמר קרא נער אפילו קטנה במשמע כלומר דכתיב נער בלא ה"א. ועיין מ"ש בסוף פ"ח דסנהדרין:

נערה וכו' ואין לה מכר. דתניא יכול ימכור אדם בתו כשהיא נערה אמרת מכורה כבר יוצאה עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר. רש"י ואיתא בגמרא דרפ"ח דערכין דף כ"ט:

[*הבוגרת. פי' הר"ב מבת י"ב כו' והביאה שתי שערות היא נקראת בוגרת ומצאתי *) בגליון דפוס ש"ע י"ד סימן רל"ד וז"ל שם בוגרת כלומר מלאה שער כי תרגום ירושלמי על איש שעיר גבר בגר עכ"ל ושלא בדקדוק כתב כן דהא משהביאה שתי שערות סגי אבל ר"ל שמתחלת להתמלא בשער וכך הוה ליה לכתוב]:

הבוגרת אין לה לא מכר ולא קנס. ודייקינן מינה הא בושת ופגם אית לה ודוקא אנוסה בוגרת אבל מפותה בוגרת אין לה כלום. הרי"ף. דהא בוגרת אין לאביה כלום. ואי מפותה מחלה:

משנה ט

האומר פתיתי וכו'. כתב הר"ב לא מיבעיא האומר אנסתי וכו' אלא אפילו האומר פתיתי כו' קמ"ל דניחא לה כו' כדי להשתכר הממון. ותמיהני הא תינח במקום שהבושת ופגם לעצמה אבל משנה סתמה תנן וכי הוה לאביה מאי נייחא איכא לה והרי אינה משתכרת שום ממון ועוד דמתניתין דייקא דמיירי היכא דלאביה הוא [*מדתנן בתו של פלוני ולא פתיתיך או פתיתי סתם] כדתנן גנבתי סתם. אלא למימרא דבא להתחייב עצמו כנגד אביה. ובגמרא ליתא אלא קמ"ל. ולא מסיים ולא מידי. ונ"ל דהכי קאמר קמ"ל דלא איכפת לן בהחזקת הלעז אלא כל שהוא מודה בממון מחייבין ליה לשלם.

משלם בושת ופגם. ודין צער באנוסה תמצא בס"ד במ"ד פ"ה דשבועות:

המית שורי את פלוני. כתב הר"ב והריני חייב בכופר. עיין בפירושו למ"ג פ"ג דערכין וקמ"ל דכופרא ממונא. ובאומר גנבתי קמ"ל דאע"ג דבכלל תשלומי כפל יש בו קרן וה"א דאגב דחייב בקרן ישלם גם כן הקנס קמ"ל דלא. ורישא אשמעינן דלא חיישינן להחזקת לעז דה"א דאפילו מקרן ליפטר. נ"ל:

זה הכלל. מוציא שם רע ויוצא בשן ועין דלא תני איכא למימר דאתיא בזה הכלל. תוספות:

כל המשלם יתר על מה שהזיק. מסיק בגמרא דפחות נמי משכחת לה דקי"ל פלגא נזקא קנסא והא דלא תני כל שאינו משלם כמה שהזיק כו' דמשמע פחות ומשמע יתר משום דלא פסיקא ליה כיון דאיכא חצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא:

פרק ד

משנה א

נערה שנתפתתה וכו' עד בתפוסה. גמרא מאי קמ"ל תנינא המפתה נותן שלשה דברים כו' [בפרק דלעיל משנה ד'] לאביה איצטריך ליה. לאביה נמי פשיטא מדקא יהיב מפתה דאי לעצמה אמאי יהיב מפתה מדעתה עביד. עמדה בדין איצטריכא ליה פלוגתא דר"ש ורבנן ע"כ בגמרא. וקשיא לי התינח בושת ופגם. אבל צער דליתא במפותה אימא דאיצטריך לאשמעינן דבתפוסה לאביה וכדפירש הר"ב וכפירש"י ז"ל לאביה וכן פסק רמב"ם פ"ב מהלכות נערה והכי משמע פשטא דמתניתין וז"ל הר"ן אע"ג דבפרק החובל אמרינן דצערא דגופה לא זכי ליה רחמנא [וכמו שאכתוב ברפ"ו לקמן] שאני האי צער שבידו לצערה כהאי גוונא דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין שנבעלת לו בעל כרחה ומצערת ע"כ. ולימא מסייע ליה להראב"ד שסובר דצער לעצמה מההיא דהחובל ונאמר דוהצער בתפוסה לא קאי אאביה דרישא אלא איידי תני לה והני כדאיתנהו דלאביה והא כדאיתא דלעצמה. ותיובתא לכל המפרשים דלאביה. ונ"ל דאין מכאן ראיה כלל לסברת הראב"ד דתקשי לך אבשת ופגם גופא דמפשט פשיטא ליה לגמרא דלאביה מדיהיב למפותה. ובפרק דלעיל דף מ' ע"ב פריך ואימא לדידה ומסיק מסתברא דאבוה הוה דאי בעי מסר לה [לקדשה בביאה] למנוול ולמוכה שחין [כדתנן לקמן מ"ד האב זכאי כו' וכיון דבידו ליטול ממון לפוגמה ולביישה בושה זו השתא אפסדיה האי דפגמה] דשמעת מינה דבשת ופגם באונס דלאביה לאו מלתא דפשיטא היא ואע"פ שהתוס' הקשו שם וז"ל וא"ת ואמאי לא קאמר דאביה הוה מדקא יהיב מפתה כדאמר לקמן בריש נערה וי"ל דלמא לא יהיב מפתה דקראי דאביי ורבא באונס כתיבי עכ"ל. כלומר דהך סוגיא

קאי התם אדאמרינן ואימא חמשים סלעים אמר רחמנא אכל מילי ומתרץ לה אביי ורבא מקראי דאונס וכמ"ש ג"כ הר"ב בפרק דלעיל מ"ז ואהא פריך בגמרא ואימא לדידה ואכתי לא ידעינן במפותה אי יהיב בשת ופגם ולהכי צריך לטעמא דאי בעי מסר וכו' אבל בפרק נערה דתנן במפותה דלאביה תו לא צריך להך סברא דאי בעי כו' זו היא דעת התוספות. ואני בעניי שמעתי ולא אבין דבריהם דהיכי מצית למימר דלהכי לא מתרץ ממפתה משום דלמא לא יהיב מפתה. והרי סוגיא זו אמתניתין דאיזהו בושת קאי וההיא מתני' לפרושי מתניתין דלעיל מינה קאי דתנן המפתה נותן ג' דברים וכו' ודוחק לומר דאקראי דוקא קא מהדר דבאונס מיירי דכיון דמכ"מ כבר שמעינן דמפתה יהיב הוה מצי לתרוצי ליה קראי בכך אבל לפמ"ש בפרק דלעיל מ"ז דהא דמחייב למפתה בבשת פגם ילפינן ליה מאונס אתי שפיר דלא מצי לתרוצי כלל מדיהיב מפתה דאי איכא למימר באונס דלדידה לא מצית יליף לה למפתה לחייבו כלל בבשת ופגם דאחלה וכיון דפריך אימא לדידה לא מצי מתרץ מדיהיב מפתה דאה"נ לא יהיב דבאונס גופיה אימא לדידה וממילא דמפתה לא יהיב כלל ולהכי צריך לתרוצי דמסתברא אי בעי כו' ואפשר שזו היא סברת התוספות עצמם והשתא דאתית להכי המפתה גופיה דחייב בבשת ופגם לא ידעינן אלא ממאי דבושת ופגם דאונס מחייב ליתן לאביה. ודחייב באונס לאביה היינו מסברא דאי בעי מסר לה כו' א"כ לעולם אימא לך דצער בתפוסה לאביה כפשטא דמתניתין והא. דלא קאמר גמרא דאיצטריך ל"ק דכיון דשמעינן דמפתה חייב בשלשה דברים ממתניתין דלעיל ידעינן האי סברא דאי בעי מסר לה כו' דאל"ה לא מצית מחייב במפתה כלל. וכיון דההיא סברא דאי בעי כו' ידעינן לה א"כ הך דצער דתפוסה לאביה נמי לא צריכין דמידי הוא טעמא אלא משום דאי בעי. וכמ"ש בשם הר"ן וההוא טעמא כבר סליק לן וממילא ידעינן דצער לאביה כמו בשת ופגם דמאי ביניהו דהא אי בעי מסר לה וכמו שהפסידו מבושת ופגם דהוי מצי למשקל ממון לביישה ולפגמה בכלל זה דהוה מצי לצעורה והשתא הוא דאפסדיה ולהכי ליהוי צער לאביה כמו בושת ופגם והלכך לא איצטריך ליה כלל לאשמעינן הכא דלאביה. ושפיר צריך הגמרא לשנויי דמשום פלוגתא דר"ש ורבנן הוא דצריכי ליה. וליכא סייעתא להראב"ד ולא תיובתא להחולקים עליו ומתניתין מיפרשי שפיר והצער בתפוסה לאביה כפירושם ז"ל:

בתפוסה. לשנא דקרא (דברים כ"ב:כ"ח) ותפשה ושכב עמה רש"י:

לא הספיקה לעמוד בדין כו'. כתב הר"ב לאו ממון הוא להורישו לבניו ואמרינן בגמרא דאין אדם מוריש לבנו זכות שזכתה לו [תורה] בבתו ויליף לה מדכתיב בעבדים כנענים (ויקרא כ"ח) והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם:

הרי הן של עצמה. כתבו התוספות תימא תינח קנס אלא בושת ופגם דממונא הוא דאחין בעי למיהוי ושמא מקראי דלעיל דנפקא בושת ופגם איתקוש אהדדי כדפרישית לעיל עכ"ל. וכבר כתבתי כן בשם הרא"ש בפרק דלעיל מ"ו ושגם דעת הרמב"ם דהרי הן אכולהו קאי אבל הראב"ד השיג עליו וכתב הג' במפותה אם מת האב למה שלה וכי יורשת אביה היא ע"כ וכתב עליו הכ"מ שותא דמרן לא ידענא שהרי משנה שלימה היא עמדה בדין כו' לא הספיקה וכו' הרי הן של עצמה עכ"ל. ואין ספק שכשכתב זה לא עלה בזכרונו מ"ש הר"ן וז"ל והרי הן של עצמה דקתני איכא מ"ד דלא קאי אלא אאנוסה אבל במפותה כיון דמדעתה [ליתי] לה דאחולי מחלה ואפשר דכיון דההיא שעתא דאבוה בעי למיהוי אע"פ שלא (זכתה) [צ"ל זכה] עדיין (א"כ) [צ"ל אפ"ה] כיון דההיא שעתא לא חזי לה לא מצי לאחולי. ומש"ה כי פקע זכותיה דאב הוי לעצמה. ומיהו כי אמרינן הרי הן של עצמה אקנס קאי דבושת ופגם דממונא נינהו דאחין בעו למיהוי שכבר זכה בהן האב וכי קתני הרי הן [של עצמה] אקנסות דאנוסה ומפותה קאי ואם איתא דמפותה יש לה קנס אתי שפיר ואם לא הכי קאמר דקנסי דידהו נתרוקנה לעצמה ואנוסה אית לה ומפותה לית לה דהא מחלה ע"כ ולסברא זו דאקנס לחודה קאי אע"ג דמפותה לית לה יש לתרץ דהן קאי אקנס דאונס לחוד ומשום דבקנס יש חמשים כסף שייך למתני הן. וכמו שכתבתי בפרק דלעיל משנה ו':

ומציאתה. פירש הר"ב בגמרא מפרש דה"ק מעשה ידיה כמציאתה מה מציאתה כו' אחר מיתת האב כו' דפשיטא לן דלעצמה דהא אפילו בחיי האב לא זכה בהן אב אא"כ סמוכה על שלחנו משום איבה [כדלקמן משנה ד'] דכיון דאינו חייב במזונותיה בחייו כדתנן בפרקין [משנה ו']. האב אינו חייב במזונות בתו אי אמרת מציאתה לעצמה תו לא יהיב לה מזונות אבל אחין על כרחייהו מיתזנן מנכסי האב [כדתנן בפרקין משנה י"א] כן פירש"י וקשיא דבפ"ק דב"מ משנה ה' משמע מפי' הר"ב דאפילו אינה סמוכה על שלחן אביה מציאתה לאביה ולשון הר"ב דהתם מפירש"י הוא והתוספות דלקמן ריש דף מ"ז וכן בפ"ק דב"מ מפרשי דטעמא דאיבה שלא יקדשנה למנוול ומוכה שחין ואפילו אינה סמוכה על שלחנו מציאתה לאביה:

הרי הן של אחין. כתב הר"ב אבל מעשה ידיה של אחר מיתת האב לעצמה וכו' וטעמא יליף בגמרא מוהתנחלתם שהעתקתי לעיל ועין מ"ש במשנה ד':

משנה ב

המארס את בתו וגירשה אירסה ונתארמלה [*וכו']. ולא תני ונתארמלה] בתרווייהו דאגב אורחיה [*דק] תנא במלתיה דלא לנקוט בדרך פורענות וסתם ליה כר' דאמר נשאת

לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא תנשא דבתרי הוי חזקה למיהוי קטלנית ואע"ג דבגמרא מדייק הכי אסיפא דהשיאה וכו' העתקתיו אריש משום דבגמרא נקט בסיפא אליבא דמ"ד דטעמא דמעין גורם ודוקא נשאת. אבל הרמב"ם פכ"א מהא"ב וטוא"ה סימן ט' פסקו כמ"ד דטעמא משום דמזל גרם ואפילו נתארסה ומת לשני ומת לא תנשא ולדידיה איכא למידק מרישא:

כתובתה שלו. כתב הר"ב וקסבר יש כתובה לארוסה וכפירש"י ומסיים הר"ן א"נ בשכתב לה. ע"כ. וכבר כתבתי בזה (במ"ח) [במ"ז] פט"ו דיבמות [ד"ה ומניח] :

אמרו לו. צריך עיון היינו ת"ק:

משנה ג

הגיורת שנתגיירה בתה עמה. לשון התוס' הא דלא נקט הגיורת שנתגיירה סתמא משום דאיירי בפחות מבת ג' דאין דרכה להתגייר אלא עם אמה ועוד דאין סברא שיטבילוה על דעת ב"ד דאין מטבילין גר קטן על דעת ב"ד [וכן יש להוכיח מסוגית הגמרא דספ"ג דקדושין כמו שאכתוב שם בס"ד] אא"כ הוא תובע להתגייר וזאת פחותה מבת ג' אין בה דעת לתבוע להכי נקט שנתגיירה בתה עמה והטבילוה על דעת אמה ועוד משום דבעי למתני היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה ע"כ. ועיין מ"ב פי"א דיבמות:

אין לה לא פתח בית אב. אין צריך להוציאה אל פתח בית אביה. רש"י:

הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה. כתב הר"ב דאמר קרא ומתה כו' גמרא ואימא לרבות הורתה ולידתה בקדושה ההיא ישראלית מעלייתא היא ואימא לרבות הורתה ולידתה שלא בקדושה הא כתיב בישראל:

משנה ד

האב זכאי בבתו בקדושיה. פי' הר"ב בקטנותה ומיהו יש חילוק דלענין ביאה אינה מתקדשת עד שתהיה בת ג' שנים ויום אחד כדתנן במ"ד פ"ה דנדה ולקדושי כסף ושטר עיין במ"ה פ"ג דקדושין:

בכסף. כתב הר"ב דכתיב באמה העבריה וכו' אבל יש כסף לאדון אחר פירש"י כשיוצאה מרשותו [לענין הפרת נדרים כדתנן רפ"י דנדרים] ומנו האב שאין אדון לבת ישראל אלא אביה חוץ מזה שנמכרה לו ע"כ:

ובביאה. ירושלמי ניחא בכסף ובשטר האב זכאי דודאי זכות הוא לו כשמקבל הכסף לעצמו וכן שטר מקבל לעצמו ולפחות ראוי לו לצור ע"פ צלוחיתו. בביאה מאי זכאי שייך ביה. תפתר שא"ל לכשתקנה לי בתך יהיה לך כסף זה. והמפרש כתב וז"ל אבל רש"י פי' דרשאי למוסרה לביאה לשם קדושין זהו זכותו עכ"ל המפרש. וטעה בשתים

חדא שאין דעת רש"י כן דלא סיים כלל זהו זכותו ועוד דלא תיקן כלום בהבאתו פירש"י דהרי עדיין הקושיא במקומה עומדת דמה זכות לו בזה אבל רש"י לא נתכוון אלא לפרש ביאה דקתני גבי אביה מאי היא וקאמר למוסרה כו' אבל על לשון זכאי מעולם לא נתכוון בזה וכן בס"פ אלו נערות בטעמא דיהיב בגמרא דבושת ופגם לאביה משום דאי בעי מסר [לה] למנוול כו' מפרש רש"י עצמו דאי בעי נטיל ממון ומסרה למנוול וכו' לקדשה בביאה כמו שהעתקתיו בריש פירקין. וכן התוס' דריש קדושין הביאו זה הירושלמי. ולא הזכירו שרש"י מפרש בענין אחר:

וזכאי במציאתה וכו'. [משום] דבכסף ובשטר ובביאה פירושא דבקדושיה הן ובמציאתה כו' מילי אחריני נינהו הלכך איצטריך למיהדר ולמתני וזכאי:

במציאתה. לשון הר"ב משום איבה. גמרא. כבר כתבתי בזה בריש פירקין בשם רש"י ותוספות. והר"ן הסכים לפירוש התוספות:

ובמעשה ידיה. כתב הר"ב דכתיב וכי ימכור וכו'. אף בת מעשה ידיה לאביה. גמרא. ומסיק דלקטנה לא צריכא קרא דהשתא זבוני מזבין לה. מעשה ידיה מיבעיא. כי איצטריך קרא לנערה דלא מצי מזבין לה כדתנן פרק דלעיל מ"ח והשתא דמעשה ידיה דנערה לאביה מאמה נפקא לן כי איצטריך בריש פירקין לקרא דוהתנחלתם למילף מינה למ"ש שם הר"ב דמעשה ידי הבת לאחר מיתת האב דלעצמה לא איצטריך אלא לקטנה אבל לנערה לא איצטריך כלל כיון דמעשה ידיה לאביה לא ידעינן אלא מאמה ואמה גופה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת. כמ"ש הר"ב במ"ב פ"ק דקדושין כך כתבו התוס' דף מ"ג סוף ע"א:

ובהפרת נדריה. כתב הר"ב כדכתיב בנעוריה בית אביה גמרא. פירש"י דה"ק בנעוריה ברשות אביה היא וכי תימא הא בהדיא כתיב (במדבר ל') כי הניא אביה אותה אי לאו האי ה"א בקטנה משתעי:

ומקבל את גיטה. וזכות יש לו בגט עצמו כמו בשטר הקדושין לצור על פי צלוחיתו וכתב רש"י מן האירוסין שלאחר שניסת שוב אין לו רשות בה. ע"כ. כדתנן לעיל מ"ב השיאה כו' ופירש הר"ב דמשהשיאה פקעה רשותו. וה"מ למתני במתניתין דהאב זכאי בכתובתה דלאחר אירוסין כי היכי דקתני דזכאי בגיטה ואין זה אלא אחר אירוסין. ואפשר דהאי תנא סבר דאין כתובה לארוסה אלא א"כ כתב לה והואיל ולא פסיקא ליה לא תני לה וא"נ סבר ליה דיש לה כתובה כמו שפי' הר"ב במשנה דלעיל כיון דאיכא מאן דאמר דלא ס"ל הכי לא נחית נפשיה בפלוגתא ושאני לעיל דאיצטריך לאשמעינן החילוק שבין אירוסין ונשואין ופלוגתא דרבנן ור' יהודה. כך נ"ל:

ואינו אוכל פירות בחייה. פירש הר"ב אם נפלו לה כו' ומסיים רש"י אלא עושה לה סגולה:

יתר עליו הבעל. פירש הר"ב שהוא זוכה בכל השנוים למעלה וטעמא דמציאתה מפורש במ"ה פ"ק דב"מ. דמעשה ידיה דתקנו נגד מזונתה. דמזוני עיקר תקנה כדתנן ספ"ק דגיטין שלא לזון את אשתו אינו רשאי ועיין מ"ש לקמן. והפרת נדריה מפורש בתורה בפרשת נדרים. מיהו אין דיניהם שווים עיין במ"ב פ"י דנדרים:

שאוכל פירות בחייה. דתיקנו לו שיאכל הפירות כי היכי דלפרקה והאב אינו אוכל פירות דבלאו הכי פריק לה. גמרא. ונ"ל דכיון דאשמעינן שהבעל אוכל פירות בחייה יתר על האב ובאב הוא דבחייה אינו אוכל אלא אם מתה יורשה וכמ"ש הר"ב הלכך לא איצטריך למתני נמי שהבעל יורש את אשתו כדתנן רפ"ט דלקמן וברפ"ח דב"ב דהא יתר עליו על האב באכילת פירות בחייה וכ"ש בירושה דלאחר מיתה דבאב עצמו איתא. אבל התוספות רפ"ו כתבו דלא שמעינן מהא מתניתין אלא כשאין לה בנים אבל יש לה בנים לא שמעינן ע"כ וא"כ קשיא אמאי שייר וי"ל דשייר נמי בושתה ופגמה דרפ"ו כר"י בן בתירא דהלכה כמותו:

וחייב במזונותיה. דתניא שארה אלו מזונות [וכן ת"א זיונה] ר' אליעזר אומר עונתה זו מזונות וכה"א (דברים ח':ג') ויענך וירעיבך. ואף ראב"י דדריש כוליה קרא לכסות. הביאו התוספות סיומא דברייתא דאתיא ליה בק"ו ומה דברים שאין בהן קיום נפש כך [דברים] שיש בהן קיום נפש על אחת כמה וכמה. ואני תמיה דלא תנן שחייב בכסותה אבל דלא תנן חיוב העונה לא קשיא די"ל דלא בעי למתני אלא מה שהוא חייב לה בדברים דלא סגיא בלאו הכי ומזונות א"א שלא תאכל וכן פרקונה דשביה כולהו איתנהו בה. ולמה לה חיים. וקבורתה נמי לא סגי בלאו הכי שתהא מוטלת באשפה ובניוול. אבל עונה אפשר לה בלא"ה שלא תבעל כלל. ואלא כסותה דלא סגיא לה נמי שתלך ערומה בלי לבוש לא ה"ל לשייר. ואפשר כיון דשייר עונה שייר נמי כסותה. ועוד נ"ל דכסותה זיל קרי בי רב הוא וליכא מאן דפליג דכסותה כמשמעו. אבל לראב"י דכולי קרא לכסותה אתא כדאיתא בברייתא ומזונות אתיא בק"ו איצטריך למיתני דחייב ודלא תני עונה דאתיא נמי בק"ו היינו כמ"ש ועוד אפשר לי לומר דמתניתין סברה כברייתא דאמרה לעיל תקנו מזונות ושהם מדבריהם ולהכי איצטריך למתני וזה סיוע גדול להרמב"ן בפירוש החומש שסובר דמזוני מדבריהם דהא סתם משנה הכי סברה. ועוד ברפ"ג דמעשרות מוקמינן למתניתין דהתם כמ"ד שאין מזונות לאשה דאורייתא ועיין עוד בסמוך. ודין האב לענין מזונות פי' הר"ב במ"ו:

בפרקונה. תקנו תחת פירות גמרא. ותו תקינו לה רבנן תנאי כתובה ותנן להו לקמן ושיירינהו הכא:

רבי יהודה אומר אפילו עני שבישראל לא יפחות כו'. ומפרשינן בגמרא דפלוגתייהו דרבנן ור' יהודה כגון דאורחייהו דבני משפחתו להספיד בחלילין ולא אורחייהו דבני משפחתה דת"ק סבר כי אמרינן עולה עמו [ואינה יורדת עמו] [דנפקא לן בפרק אע"פ דף ס"א מבעולת בעל בעלייתו של בעל ולא בירידתו] ה"מ בחיים [כגון הוא אומר להניק את בנה והוא אומרת שלא להניק [דעלה קאי התם] ודרך בנות משפחתה להניק בניהם ולא דרך בנות משפחתו] אבל לאחר מיתה לא. ור"י סבר אפילו לאחר מיתה. ואפסיק הלכתא כר' יהודה. הר"ן:

משנה ה

לעולם היא ברשות האב. לשון הר"ב אם בת ישראל כו' ומסיים רש"י וזכאי בה בכל זכות האב בבתו ע"כ ועי' לקמן:

לעולם. כ' הר"ב ואפילו הגיע זמן כו'. כבית דין של אחריהן דבמ"ג פ' דלקמן. ואע"ג דתנן לה בהדיא לקמן כן דרך התנאים להשמיענו בקיצור אע"ג דכבר השמיענו במקום אחר וכה"ג איכא בריש ברכות. תוספות. ושם הראיתי עוד מקומות אחרים כה"ג וע' מ"ח פ"ט דמנחות:

עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין. וכן גירסת רש"י ומפרש כלו' שתכנס לחופה וכו' ונ"א גרס בהדיא עד שתכנס לחופה ובסדר המשנה שבגמרא גרסינן כגירסת רש"י ובגמרא מייתי לה כנ"א והתוספות כתבו דל"ג לרשות הבעל דמשמע במסירה בעלמא דהכי דייק בגמרא אדתני הבא על א"א כיון שנכנסה לרשות הבעל ותיובתא דרב דאמר מסירתה לכל חוץ מתרומה [כמ"ש לקמן] ומיהו י"ל דדוקא התם דקתני כיון שנכנסה אבל הכא דקתני עד שתכנס משמע שפיר דהיינו עד שתכנס לחופה ע"כ. והר"ב שכתב בזה"ל עד שתכנס לחופה לשם נשואין שתהא מסורה לרשות הבעל ע"כ. משמע שאעפ"י שגורס לחופה. רצונו לפרש דלאו דוקא שתכנס לתוך החופה ממש אלא כשמסרה סגי וה"נ מצית לפרושי מ"ג דפרק דלקמן וסבר לה כרב אסי דאמר בגמרא מסר האב כו' מסירתה לכל אף לתרומה ואליביה מפרשינן בגמרא דעד שתכנס לחופה מסירתה זו היא כניסתה ולא ידענא מאי דוחקיה לדחוק בפירוש המשנה והרי רב פליג אדר' אסי וסובר מסירתה לכל חוץ מלתרומה ולדידיה דוקא עד שתכנס לחופה ממש. וקודם אביי ורבא אין הלכה כתלמיד במקום הרב ורב אסי תלמיד חבר לרב ולכך נראה בעיני שטעות סופר יש בדברי הר"ב ודבריו צריכין להיות כלשון רש"י וזהו לרשות הבעל לנשואין

כלומר שתכנס לחופה לשם נישואין שתהא מסורה לרשות הבעל ע"כ וכרב מפרש לה אע"ג דגורס לרשות הבעל וכתירוצם של התוספות. אבל מפני שי"ל דדעת הר"ב לפרש כרב אסי לא שלחתי בו יד להגיה. ופי' חופה אכתוב בפ' דלקמן מ"ג בס"ד:

מסר האב כו' הרי היא ברשות הבעל. פליגי בגמרא רב אמר מסירתה לכל חוץ מתרומה דהא ברישא תנן עד שתכנס כו' ורב אסי קאמר אף לתרומה ומסירתה היינו כניסתה כו' וכמו שכתבתי לעיל ועיין מה שאכתוב במ"ה פ"י דנדרים: מסרו שלוחי האב. לשון הר"ב שפגעו שלוחי האב כו'. ולשון רש"י שהיה האב משלחה לו ע"י שלוחיו ופגעו בשלוחי הבעל:

משנה ו

האב אינו חייב במזונות בתו. כתב הר"ב אבל קטני קטנים כו' כופין את האב ומוציאין מידו בעל כרחו. וא"ת ואי אינו אמיד מה מוציאים ממנו וי"ל כמו בחיוב האשה דאפילו אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב למיזנה מנייהו או למיכל בהדה במאי דאכל כמ"ש בטור סימן ע' אבל ודאי אינו חייב להשכיר עצמו בפועל לפרנסם. אפילו לסברת ר' אליה שכתב שם בטור דבאשה חייב דהתם היינו טעמא דמספר כתובה נלמד אנא אפלח וכו':

בכרם. פי' הר"ב על שם כו' וכפירש"י וכ"כ הרמב"ם בעדיות פ"ב משנה ד'. ומסיים והש"י קרא כנסת ישראל כרם שנאמר (ישעיהו ה':א') כרם היה לידידי:

משנה ז

כתב לה וכו' ולא כתב לה כל נכסים כו' חייב. פי' הר"ב להיות כל נכסיו אחראין. ומפרש הרמב"ם והיא תטרוף כל מה שימכור או יתן ע"כ. ואע"ג דבמשנה ו' פ"ק דב"מ פליגי ר' מאיר ורבנן דר"מ ס"ל אחריות לאו טעות סופר ולא הוי כמאן דכתיבא דמי ומש"ה בגמרא דהכא אמרינן אי מתניתין ר"מ היא דאמר בר"פ דלקמן כל הפוחת וכו' [ופסקינן כוותיה] מאי חייב דקתני מן המחוררין אפ"ה זה שפירש הרמב"ם דלמשועבדין קתני דחייב היינו טעמיה דאע"ג דפסקינן כר"מ בכל הפוחת. וכי מוקמינן למתניתין כר"מ חייב דקתני במחוררין בלבד. מ"מ אנן דקי"ל דאחריות דט"ס הוא ודלא כר"מ. יש לנו לפרש המשנה אליבא דהלכתא. והר"ב שסתם הדברים ולא פי' מסתברא שנתכוין ג"כ לכל אחריות אפילו למשועבדים דאל"ה הוה ליה לפרש שכן בגמרא סברינן דמתניתין לאו ר"מ משום דמשמע לן דחייב באחריות היינו אפילו ממשועבדים ועיין סוף פ"ח:

משנה ח

חייב. לפדותה ואם היה כהן שכבר נאסרה עליו פודה אותה ומחזירה לבית אביה אפילו היה בעיר אחרת מטפל לה עד שמחזירתה למדינתה ומגרשה. ואם בעלה ישראל מחזירה לו לאשה כמו שהיתה ואם רצה אח"כ מגרשה לשון הרמב"ם פי"ד מה"א. ומ"ש הר"ב וחייב לתת לה כתובתה הכי תנן בסוף מסכת נדרים. ושם כתבתי הטעם:

משנה ט

רשאי. כתב הר"ב שאין אדם חייב לזון גרושתו וכן לשון רש"י וקשיא לי א"כ פדיונה נמי יהא רשאי שאין אדם חייב לפדות גרושתו והרי אפילו מת קודם שנפדית אין היורשים חייבים לפדותה כדמסיק בגמרא. וי"ל דהתם כדמפרש טעמא בברייתא שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו אבל הכא אע"פ שגירשה יכול לקיים בה ואותבינך לי לאנתו. והתוספות [נב:] כתבו דטעמא דרשאי ברפואה לפי שרפואה היא בכלל מזונות והרי קבלה כנגד מעשה ידיה שעד עכשיו. אבל אינו רשאי לומר תקבל את גטה ותפדה את עצמה לפי שלא קבלה תשלום מפירות שאכל עד עכשיו:

משנה י

לא כתב לה בנין דכרין כו' חייב שהוא תנאי ב"ד. וטעמא מפרש בגמרא כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו שכן הוא אומר (ירמיהו כ"ט:ו') קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים בשלמא בנים בידיה קיימא לבקש אשה שדרכו של איש לחזור אחר אשה אלא בנתיה מי קיימן בידיה וכי דרך אשה לחזור אחר איש אלא הא קמ"ל דנלבשה ונכסה וניתיב לה מידי [כי היכי] דקפצו עלה ונסבי לה. ואי לא תיקנו דלירות אלא הנדוניא דיהיב אב אבל מנה ומאתים ותוספת שכתב הבעל לא לירות. אכתי ממנע אב ולא כתב. אחרי שזה מקפיד על שלו מלהוריש לבני בתו אף הוא ימשוך ידו מלהרבות לו נדוניא הילכך הוצרכו לתקן לירת כסף כתובתה והכל בכלל כמפורש במשנה ג' פרק ד' דיבמות. ולא פלוג רבנן בין כתובה לכתובה לתקן במקום דיהיב אב נדוניא. ובמקום דלא יהיב לא. אלא בכולהו אמרו שהוא תנאי בית דין דלא פלוג. ולא תיקנו אלא בנין דכרין. אבל אם לא הניחה האחת אלא בת. והאחרת בנים שויוה רבנן כנחלה כדתנן אינון ירתין ובת בין הבנים אינה יורשת ולא פלוג במשפט בנין דכרין ואפילו בת בין הבנות נמי לא תירש אלא דוקא בנין דכרין ועשאוה ככתובה לענין דלא תהא נגבית אלא ממקרקעי ולא ממטלטלי. וכתב הר"ב אפילו בזמן הזה אינה נגבית ממטלטלי כלומר אע"ג דנהיגי השתא למגבי כתובה עצמה ממטלטלי וטעמא כתב הרמב"ם בפי"ו מהלכות אישות לפי שכתובת בנין דכרין אינו פשוט בכל הישיבות

[כמ"ש הטור ס"ס קי"א שעיקר התקנה היתה כדי שיתן אדם לבתו כבנו ועכשיו נוהגים לתת יותר ויותר] לפיכך מעמידין אותה על דין הגמרא שאין יורשין כתובת אמן אלא מן הקרקע ע"כ. ומ"ש הר"ב ודוקא כשהניח שיעור שתי הכתובות ודינר כו' דכי קא מיעקרא נחלה דאורייתא לא תקינו רבנן. גמרא. והא דנקט דינר משנה ב' היא לקמן בפרק עשירי ושם אפרש בס"ד. ועיין עוד מ"ש שם בראש הפרק:

משנה יא

בנן נוקבין. תרגום ויולד בנים ובנות בנין ובנן. ואפילו הכי תנן נוקבין אף על גב דלא צריכא. איידי דתני בנין דכרין דהתם צריך למתני דכרין דבנין שם ליוצאי חלצי האיש ובין זכרים ובין נקבות בכלל וכמו שנאמר (בראשית ג׳:ט״ז) בעצב תלדי בנים ונאמר (דברים י״ד:א׳) בנים אתה לה' אלהיכם ועיין מ"ש במשנה ז' פ"ב דנזיר:

ומיתזנן מנכסי. אחר מותו. רמב"ם פ' י"ט מה"א דאי בחייו הא תנן במשנה ו' האב אינו חייב במזונות בתו:

עד דתנסבן. פי' הר"ב שיתארסו. גמרא:

חייב. פירוש אפילו לא כתב לה ועל לא כתב דלעיל קאי:

משנה יב

מיגר. פירש הר"ב משך וכפירש"י. והגירסא בדל"ת וכן הוא במשנה בירושלמי ולשון ארמית הוא וימשכו ויעלו את יוסף (בראשית ל״ז:כ״ח) מתורגם ונגידו:

בביתי. יתירא הוא דבביתי קמא סגי. ואמרינן בגמרא דלהכי תקון למכתב בביתי ב' זימני למדרש בביתי ולא בביקתי כלומר בבית צר וקטן דיכולין היורשים לדחותה מהם [*בשאין לאב אלא ביקתא] ולא קאי דיוקא דבביתי אמזוני דלפי ברכת הבית מיהא יש לה כמו שאכתוב במשנה ג' פרק י"ב:

חייב. פירוש אפילו אם לא כתב לה וקאי על לא כתב דלעיל:

פרק ה

משנה א

אם רצה להוסיף. רצה לכתוב לא קתני דהוה משמע שכותב מתנה בעלמא ואין שם כתובה עליו אלא להוסיף משמע נוסף על הכתובה שתקנו חכמים ושם כתובה עליו גם הוא למוכרת ולמוחלת ולפוגמת ולתובעת וכו'. גמרא:

יוסיף. כתב הר"ב ולא אמרינן שאין רשאי כדי שלא לבייש כו' גמרא. ופירש הר"ן דכותב סתמא ויהיבנא ליכי מוהר בתולייכי כך וכך. דאי במפרש עיקר כתובה והדר מוסיף

כך וכך מאי כסופא איכא בהכי וכי אילו בעי למיתב מדיליה מי לא מצי יהיב אלא ודאי במכתב סתמא עסקינן דבהכי מצי סליק אדעתין דאיכא למיחש אכסופא כיון שלזו כותבין מוהר אחר ע"כ. וגדולה מזו התירו דאפילו כותב דחזי ליכי מנהג טוב הוא כמו שכתבתי בפרק קמא משנה ה':

רבי אלעזר בן עזריה אומר וכו'. בגמרא מסקינן הלכה למעשה כרבי אלעזר בן עזריה:

שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה. הרמב"ם מפרש שלא כתב לה כו' שהכתובה אינה כלום כל זמן שלא כנסה ומנה או מאתים כמלוה על פה ומיהו אהני כתיבה דאית לה כתובה שכן דעתו דארוסה לית לה כתובה אלא א"כ כתב לה [כמ"ש פט"ו דיבמות משנה ח'] ואין נראין דבריו דלמה לא תהא כתובת מנה או מאתים כשאר מלוה בשטר לגבות ממשעבדי נהי דתוספת לא כתב נה אלא ע"מ לכונסה מ"מ שטר גמור הוי לענין מנה או מאתים כך כתב הרא"ש. ולא משום כתיבת השטר קאמר דגובה ממשעבדי אלא אפילו לא כתב לה יש לה ממשעבדי לסברתו כמ"ש הטור סימן נ"ה ופירושא דמתניתין שלא כתב לה התוספת אלא ע"מ לכונסה. וכתיבת העיקר לית לן בה ולא מידי. אי כתב אי לא כתב:

והיא כותבת התקבלתי. עיין פרק בתרא דב"ב משנה ו' ומה שאכתוב שם בס"ד:

כותבת. מפרש בגמרא דאילו באמירה בעלמא הוי כמתנה על מ"ש בתורה דתנאו בטל ור' יהודה ס"ל נמי דכתובה דרבנן כדקי"ל בסוף מכילתא אלא דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה וכה"ג ברפ"ט בפירוש הר"ב:

כל הפוחת כו'. ולא תנן כל בתולה שאין לה מאתים כו' היינו טעמא לפי שעל כל פנים יש לה מאתים ולאלמנה מנה ואפילו התנה תנאו בטל. דס"ל כתובה דאורייתא וכל המתנה כו' גמרא. ובעל המאור פירש דדייק מדלא אמר הפוחת אלא כל הפוחת לומר כל אע"פ שאינו פוחת במעשה אלא בתנאי. כלומר שתנאו בטל ע"כ. ולדידן נמי דכתובה דרבנן חכמים עשו חיזוק וכו' כדלעיל. ומ"ש הר"ב והלכה כר"מ בגזרותיו. גמרא. ופירש"י בדבר שהוא מחמיר על דברי תורה באיסור והיתר על ידי גזירת דבריהם. ועיין מ"ש סוף פ"ב דנדרים. ואע"פ שהר"ב פוסק בספ"ז דבבא מציעא דמתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון תנאו קיים וע"ש. כתב הר"ן דהכא הלכה כר"מ ולא מטעמיה אלא משום דכתובה דרבנן וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה הלכך כל שהוא רוצה לקיימה תנאו בטל ואפילו הכי בעילתו בעילת זנות משום דלא סמכה דעתה ומיהו ודאי אם לא רצה לקיימה תנאו קיים וכו'.

משנה ב

נותנין לבתולה שנים עשר חודש. עיין מ"ש במשנה ה' פ"י דנדרים:

שנים עשר חדש. כתב הר"ב דכתיב תשב הנערה אתנו ימים או עשור ולא משתעי אינש מעיקרא תרי יומי ואמר ליה לא. והדר לשתעי או עשור. אלא מאי ימים שנה דכתיב ימים תהיה גאולתו [ורישא דקרא עד תום שנת ממכרו] ודנין ימים סתם מימים סתם ואין דנין מימים דכתיב בהן חדש שנאמר (במדבר י"א:כ') עד חדש ימים. גמרא. ומהאי טעמא נמי לא ילפינן מויהי מקץ שנתים ימים (בראשית מ"א:א') וליהוי שתי שנים וכדאיתא בכה"ג בפ"ק דנזיר דף ה': ;כך

נותנים לאיש. כמה שנותנין לה אם שנים עשר חדש שנים עשר חדש. ואם שלשים יום שלשים יום. ואין משגיחין בו אם הוא בחור או אלמן. הרמב"ם פ"י מה"א. ואע"פ שהמגיד כתב דבירושלמי [נראה] שזמנו הוא לפי מה שהוא. הר"ן הכריח מגמרא דידן כהרמב"ם:

ולאלמנה. פירשו הפוסקים מן הנשואין:

ולא נשאו. כתב הר"ב שהבעלים מעכבין ואיידי דתנא רישא בדידהי [נותנים לבתולה וכו'] תני נמי סיפא בדידהי הכי איתא בריש מכילתין בגמרא ואע"ג דהגירסא נשאו בלא יו"ד וכשאתה קורא הנו"ן קמוצה משכחת דתני בדידהו כבר כתבו התוספות שם וז"ל מקובלים היו כך לקרות לא נישאו ועוד דאי לא נשאו אנשים קאי הל"ל נמי בלשון רבים אוכלות משלהם ע"כ. [*והכי נמי אשכחית דדייקינן קבלה בקריאת חיר"ק בברייתא דפרק אין בין המודר (נדרים דף ל"ה)] וראיה מצאתי לגירסא זו בספ"ח דב"ב דתנן נשאו גדולות וכו' והתם ודאי קרינן נישאו. [*ומיהו ק"ל דתנן התם ישאו קטנות והל"ל ינשאו ועוד תנן התם אנו נושאות] ומיהו במשלה דבירושלמי גרס בין הכא בין התם נישאו ביו"ד. וכתבו עוד התוספות דלישנא דלא נישאו דמשמע שהעכבה היתה בין מבעל בין מהיא אבל לא דמשמע שהעכבה היתה דוקא ממנה ולא ממנו דמשום איידי אין לשנות טעות בסיפא ע"כ:

רבי טרפון אומר נותנין לה כו'. בד"א בבת כהן לכהן [בקיאה בשמירת תרומה ולמוכרה בימי טומאה] אבל בת ישראל לכהן ד"ה מחצה חולין ומחצה תרומה. בד"א בארוסה [ובת כהן] [דהואיל והיא בבית אביה טרח אביה למכור תרומה בחולין לימי טומאה לפי שהוא רגיל בכך] אבל בנשואה [שנותן בעלה מזונות בביתה] [כגון המשרה כו' דמתניתין ח'] דברי הכל מחצה חולין ומחצה תרומה [דכל כבודה בת מלך פנימה ואביה ואחיה אינן אצלה שיתעסקו בצרכיה] ברייתא בגמרא:

משנה ג

היבם אינו מאכיל כו'. פי' הר"ב בעודה שומרת יבם וכן לשון רש"י והעתקתי כל לשונו במ"ד פרק ז' דיבמות:

או אפילו כולן בפני הבעל וא' בפני היבם. כתב הר"ב וה"ה נמי אם נתחייב בחייו כו'. כך כתב רש"י. והקשה עליו ר"ת ז"ל דא"כ אפילו אכלה כמה [שנים] בפני הבעל אינה אוכלת בפני היבם. והיכי קתני חסר יום אחד בפני היבם. ועוד דלישנא דהיבם אינו מאכיל דייק דה"ק היבם אינו מאכיל להיכא דמעיקרא לא אכלה דאם איתא דכי אכלה נמי מעיקרא לא אכלה כשהיא שומרת יבם לא הוה ליה למתני היבם אינו מאכיל אלא היבמה אינו אוכלת. ותו קשיא דאמרינן בגמרא [וכתבו הר"ב לעיל] קנין כספו אמר רחמנא והאי קנין אחיו הוא. ואם איתא דמשום אחיו לא אכלה כלל אלא בחייו הוה ליה למימר והא לאו קנין כספו הוא. לפיכך פירש ר"ת דדוקא כשלא אכלה בפני הבעל הוא דלא אכלה בפני היבם דהיבם אינו מאכיל אבל אכלה בפני הבעל אוכלת נמי בפני היבם. וטעמא דמלתא דיבם אינו חייב במזונותיה אלא אם כן עמד בדין וברח הלכך איכא משום שמא תשקה לאחיה ולאחותיה כדאמרינן בגמרא דלא מייחד לה דוכתא ומשום סימפון בטענת מומין נמי איכא דכיון דלא מחייב לזונה לא בדיק לה אבל בששהתה שנים עשר חדש בפני הבעל כיון שנתחייב לזונה מייחד לה מקום וכי מיית נמי דוכתא קביעא לה וליכא למיחש שמא תשקה לאחיה ולאחותיה דליתנהו גבה ומשום סמפון נמי ליכא דהא בדקה בעל. ודאמרינן בגמרא מ"ט קנין כספו אמר רחמנא והאי לאו קנין כספו הוא אסמכתא בעלמא הוא ודאמרינן אלא דאחיו הוא ה"פ קנין כספו אמר רחמנא שאוכלת בתרומה ורבנן הוא דתקון משנים עשר חדש ולהלן דאוכלת והאי קנין דאחיו הוא ולא תקון רבנן שתאכל מחמת היבם אלא עד שתיבעל אם לא שכבר אכלה בחיי הבעל. והא דבת כהן לישראל ממעטינן ביבמות בגמרא מושבה [כדפירש הר"ב בפרק ז' דיבמות משנה ד'] ותיפוק לי דקנייה הכי נמי קאמרינן ושבה כתיב לאפוקי שזקוקה כו' שהרי היא חשובה כאילו קנוייה לו. וכל זה למשנה ראשונה אבל לב"ד של אחריהן שאין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה ה"ה שאין היבמה אוכלת עם היבם עד שתיבעל ואפילו אכלה בחיי הראשון וטעמא דלא לחלפו בארוסה ששתיהן זמן כניסתן לאלתר והכי איתא בהדיא בתוספתא זו משנה ראשונה בית דין של רבותינו חזרו כו' ולא היבמה כו' וזו ראיה לפירוש ר"ת דמדקתני דב"ד של רבותינו חזרו כו' מכלל דלמשנה ראשונה אוכלת בעודה שומרת יבם קודם שתבעל. תוספות:

עד שתכנס לחופה. שמתייחד עמה ויפרישנה לו. כך כתב הרמב"ם. והקשה עליו הר"ן בריש כתובות מהברייתא שכתבתי שם במשנה ד' דפירשה נכנסה לחופה אפילו לא נסתרה אלמא חופה לאו היינו יחוד אלא חופה היינו כל שהביאה הבעל מבית אביה לביתו לשם נישואין וילפינן לה מדכתיב (במדבר ל':י"א) ואם בית אישה נדרה דמשמע כל זמן שהיא בבית אישה הרי היא ברשותו. ועיין בטור א"ה וב"י סימן ס"א וס"ב:

משנה ד

המקדיש מעשה ידי אשתו. עיין בפירוש הר"ב במשנה ד' פרק בתרא דנדרים ומ"ש שם בס"ד:

הרי זו עושה ואוכלת. כתב הר"ב שתקנו מזונות תחת מעשה ידיה וכן לשון הרמב"ם בפירושו. וקשה דאם מעשה ידיה שלו היא עיקר התקנה למה תהא עושה ואוכלת לר"מ דסבר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. וכי תימא דהכא באינו מעלה לה מזונות מאי למימרא. וסיפא נמי במותר למה קדיש לר' מאיר. ובגמרא איכא דבאינה ניזונת ומשום סיפא איצטריך דסיפא מיירי בלאחר מיתה כמו שאפרש בס"ד אבל דחייה הוא דדחי לה דלהלכה קים לן דעיקר תקנה מזונות היא וכמ"ש בפ' דלעיל משנה ד' וכפשטא דמתניתין בסוף פ"ק דגיטין וכך פסק הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות אישות [ועיין מ"ש במשנה ז'] ומיתוקמה למתניתין ברוצה לזונה ואפילו הכי יכולה היא שתאמר איני ניזונית ואיני עושה דכיון דעיקר תקנתם לטובתה ומשום דידה הוי כי אמרה לא ניחא לי לטובתך שומעין לה והיה להם להרמב"ם והר"ב לפרש שתקנו מעשה ידיה תחת מזונות:

המותר. פירש הר"ב מה שהיא עושה מותר על מעשה ידיה והמותר קנוי לו במעה כסף שתקנו לו חכמים שיתן לה בכל שבת מעה כסף לצרכיה לבד המזונות כדתנן במתניתין דלקמן ולמאי דקיימא לן דיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה ה"נ יכולה היא שתאמר איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת מותר וכן כתב הר"ן בשם השאלתות וכתב דדבר ברור הוא שאם במעשה ידיה דשכיח יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה כ"ש במותר דלא שכיח ע"כ כ"כ הטור ס"ס פ' בשם הרמ"ה אף על פי שהר"ר יונה חולק שם. והא דסבר ר' מאיר דקדיש מוקמי רב ושמואל דהיינו לאחר מיתה כשירשנה ואפילו באינו מעלה לה מעה כסף שכנגדו. וכתב הר"ן וכי תימא אמאי נקט תנא פלוגתייהו במותר ולא נקטה במעשה ידיה עצמן בשאינו מעלה לה מזונות איכא למימר*) [דתנא] הכי קאמר דמחיים דידה לא מצי מקדיש מעשה ידיה אע"ג דשכיח ואע"פ שהוא רוצה להעלות לה מזונות כל שהיא אינה רוצה לפי שיכולה היא שתאמר איני ניזונית ואיני עושה אבל לאחר מיתה אפילו מותר אע"ג דלא עביד דאתי ואף על פי שאינו מעלה לה מה שהוא

כנגדה. קדיש. דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וכ"ש מזונות עצמן ע"כ. ומ"ש הר"ב ולא הקדיש מעשה ידיה עצמן וכ"כ רש"י לאו למימרא דאילו הקדיש מעשה ידיה עצמן לא שייכא ביה דינא דשייכא במותר. דהא כ"ש הוא כמ"ש הר"ן אלא ה"נ קאמרי הקדיש מותר כלומר אפילו הקדיש מותר ולא מעשה ידיה עצמן דאילו הקדיש מעשה ידיה עצמן כ"ש הוא דלר' מאיר קדיש לאחר מיתה:

רבי יוחנן הסנדלר אומר חולין. פירש הר"ב שכן הלכה. ועיין במשנה ד' פרק בתרא דנדרים ומ"ש שם:

משנה ה

טוחנת. פירש הר"ב נותנתו באפרכס וכן לשון רש"י ופירש נותנתו לאותו דבר שטוחנת. ואפרכס הוא הכלי העליון שעל הרחיים דרחב מלמעלה לקבל וקצר מלמטה ליפול ממנו על הרחיים להטחן מעט מעט וכן אמרו עשה אזנך כאפרכסת [*שכתבו הר"ב בסוף מסכת כלים]:

ואופה. פת. רש"י:

ומכבסת. לפי שהיא מלאכה כבידה כמו טחינה ואפייה וכשמכנסת לו שפחה אחת שלש אלה לא תעשה לו לפיכך שנאן גם בכאן ביחד. אבל הטור סימן פ' העתיק טוחנת אופה מבשלת ומכבסת. ולהרמב"ם אין סדר למשנה בזה בפכ"א מה"א (יש) פעם העתיק אופה מבשלת ומכבסת ומטחנת ופעם העתיק מטחנת ומבשלת ואופה ומכבסת:

ועוש' בצמר. דאילו בפשתן לא פסיקא ליה דהיינו כיתנא רומיתא שאינו כופה לעשות בו לפי שמסריח את הפה ומשרביט את השפתים. פירש רש"י פושטן כמין שרביט עד שנעשים גדולות ע"י שהיא צריכה לשרות החוט תמיד ברוק. גמרא:

הכניסה לו שפחה אחת לא טוחנת וכו'. גמרא. הא שארא עבדא ותימא ליה עיילית לך אשה אחרת במקומי. משום דא"ל הא טרחי לדידי ולדידה. קמי דידך מאן טרח. והתוספות תמהו בהפך שאם הוא זן אותה א"כ מה מרויח הבעל דבלא שפחה היא היתה עושה הכל ולא היה זן אלא אותה לבדה ועתה זן אותה ואת שפחתה:

יושבת בקתדרא. פירש הר"ב כסא מנוחה ועיין בפירושו למשנה ג' פרק ד' [*ובפכ"ד] דכלים [*ובמה שכתבתי שם פרק ד' משנה ג' בסיעתא דשמיא] ומ"ש ואינה הולכת בשליחותו לכאן ולכאן לשון רש"י לילך בשליחות להביא לו מבית לעלייה. ומ"ש הר"ב ואעפ"כ כו' ומצעת לו המטה הכי אמר רב הונא בגמרא ופירש"י ומצעת לו המטה לפרוס לו סדין ולבדין דבר שאינו טורח ובכפיה הני לא כפי לה אלא חכמים השיאוה עצה טובה להנהיג זאת בישראל. וכתב הר"ן אבל אחרים פירשו דמתניתין להציע המטות כולן אבל

הכא להציע מטתו בלבד ובמתניתין לא גרסינן ומצעת לו אלא ומצעת את המטה והכא גרסינן ומצעת לו בלבד ע"כ וכך כתבו התוספות שתי הגרסאות בפרק קמא ד"ד ע"ב:
אף המדיר כו'. כלומר אע"פ שברצונו אינה עושה מלאכה יוציא כו' ואצ"ל שאם אין רצונו שלא תעשה מלאכה שיכול לכופה אבל לענין הטעם לא קאי עליה אף דטעמו של ר' שמעון בן גמליאל פוחת מטעמו של ר' אליעזר:
המדיר את אשתו. כגון שאומר הנאת תשמישך עלי אם תעשה שום מלאכה כ"כ טור י"ד ס"ס רל"ה ולשון המגיד ספי"ב מהלכות אישות ודע שכל מקום שתראה המדיר את אשתו מכך וכך ר"ל שהוא אוסר הנאתו עליה אם תעשה כך אבל האוסר על אשתו ואומר לה הריני אוסר עליך שלא תעשה כך אין בדבריו כלום וזה פשוט ע"כ. וכבר כתב כיוצא בזה הרמב"ם בעצמו בפ"ה מהלכות נדרים והעתקתיו במשנה ד' פרק ה' ממסכת נדרים. ועיין משנה ב' פרק ד' דנזיר:
יוציא. כתב המגיד בפרק כ"א מהלכות אישות ולא נזכר בגמרא כמה יהיה זמן ההדרה. ע"כ. והטור שם כתב ז' ימים ולטעמיה קאמר דאסברא לה בהדירה בהנאת תשמיש ולפיכך דינו כמתניתין דלקמן ובודאי שאם הדירה מנכסיו [*דדינו] כדלקמן ריש פרק ז'. [*ומ"ש הר"ב והלכה כר' אליעזר. גמרא. וכתבו התוספות ואף ע"ג דכל מקום ששנה וכו' אין זה רשב"ג שבימי ר' אליעזר ע"כ ועיין מ"ש בסוף פרק ח' דעירובין]:

משנה ו

המדיר את אשתו מתשמיש המטה. פירש הר"ב כגון שאמר יאסר הנאת תשמישך עלי ועיין בפירושו לסוף משנה א' פ"ב דנדרים:
בית הלל אומרים שבת אחת. פירש הר"ב יותר מכן יוציא ויתן כתובה אם לא יכול למצוא התרה לנדרו. וכ"כ הרמב"ם פרק י"ד או יפר נדרו ולשון הפרה שכתב לאו בדוקא אלא התרה שייכא ביה. ומשום דבהדיר לאשתו איירינן אגב ריהטא כתב נמי לישנא דהפרה דשייכי בנדרי האשה בעצמה. ומה שכתב הר"ב ואפילו היה גמל כו' גמרא ויהיב טעמא דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו. פירש רש"י אף כאן בלא נדר דעתה נוחה לבעלה שמא יבוא בתוך הזמן אבל זו משהדירה הרי היא כמי שאינה מצפה לבעל:
התלמידים יוצאין שלא ברשות שלשים יום. אף על פי שמבטלין בזה עונתן כדמוכחת מתניתין דאוכלת עמו מלילי שבת כו' לפי שהוא ליל עונה. וכדאמרינן בגמרא שעונת תלמיד חכם מערב שבת לערב שבת ופירש"י שהוא ליל תענוג ושביתה והנאת הגוף. וכתב הר"ן ותמה אני למה לא הוזכרה במשנתינו. ונראה לי שאין לת"ח עונה קבועה

שכיון ששנינו יוצאים שלא ברשות לר' אליעזר [שלשים יום ולרבנן] שתים ושלש שנים כדאמרינן בגמרא משמע דעונת תלמידי חכמים הדרים בעירם ג"כ משתנים כפי מה שהם צריכין לנדד שינה מעיניהם בענין לימודם ולטרוח בו והדבר ידוע שאין כל הזמנים שוים להם בכך ודאמרינן בגמרא דעונתן אחת בשבת היינו כשאין מתחדש להם בלימודם דבר ולפי שידוע שאין זה מצוי להם תמיד לא נשנית עונה שלהן במשנתינו. ע"כ. ולשון הרמב"ם פי"ד מה"א וטא"ה סימן ע"ו תלמידי חכמים עונתן פעם אחת בשבת מפני שתלמוד תורה מתיש כחן ודרך תלמידי חכמים לשמש מלילי שבת ללילי שבת. ע"כ. וקשיא לי דבגמרא הכי איתא עונה של תלמידי חכמים אימת אמר רב יהודה אמר שמואל מע"ש לע"ש. אשר פריו יתן בעתו אמר רב יהודה ואי תימא רב הונא ואי תימא רב נחמן זה המשמש מטתו מע"ש לע"ש משמע דדוקא מלילי שבת ללילי שבת וטעמא רבה איכא דכיון דעונה האמורה בתורה איש איש כפי עבודתו וכפי כחו הלכך ת"ח שהתורה מתשת כחן לא הטילה התורה עליהן העונה אלא בליל שביתה ומנוחת הגוף ומנא להו למימר דעיקר עונתן פעם אחת בשבוע ודלמא דוקא מלילי שבת ללילי שבת. אלא נ"ל דמהכא נפקא להו דהואיל ומשנתינו לא שנאה עונתן של ת"ח היינו טעמא שלפי שנשתנו בעונתן. עיקר הדין פעם אחת בשבוע. והם ע"פ דרכם בחרו להם ליל השבת לפיכך לא שנאה לא זה ולא זה דעיקר הדין דהיינו פעם אחת בשבוע לא מצי למתני. משום שאינו מייחד שום לילה מלילי השבוע והתלמידי חכמים מייחדין להם לילי שבת ולא מצי נמי למתני מלילי שבת ללילי שבת כיון שאין זה מעיקר הדין ושורתו שהרי יכול לקיים מצות עונה באיזה לילה שתהיה מלילי השבוע ולפיכך שתק התנא מדין עונת תלמיד חכם ולא שנאו כך נראה לי ואפילו את"ל שיש להרמב"ם וטור טעם אחר לומר שזה שאמרו מלילי שבת ללילי שבת שאינו מעיקר הדין [*ואולי מהא דפ"ד דנדה ד' ל"ח דתניא חסידים הראשונים לא היו משמשין מטותיהן אלא ברביעי בשבת כו'] מכל מקום הקושיא שבמשנתינו הרי היא מתיישבת בזה:

העונה האמורה בתורה. כלומר מצות עונה שהיא אמורה בתורה כך היא המדה. אבל אין מלת האמורה מוסבת על כל עונה ועונה של כל אחד ואחד כמות שהיא בזמנה שזה לא מקרי אמורה בתורה אע"פ שיש להם סמך מן המקראות בדורון של יעקב לעשו כמו שפירש"י בפרשה וישלח שהרי במ"ו פרק ג' דחולין תנן. וסימני העוף לא נאמרו אבל אמרו חכמים אף על פי שדרשוהו מן נשר ותורים כדאיתא בברייתא בגמרא. וקצת קשה מאי למימרא האמורה בתורה. וי"ל דאפילו לר"א בן יעקב דדריש לשארה כסותה ועונתה כולהו לכסות כדאיתא בברייתא בגמרא פ"ד דף מ"ח אפ"ה אית ליה דעונה

אמורה בתורה. ממדת ק"ו כדמייתי התם בתוס' סיפא דברייתא. דרך ארץ מנין. אמרת ק"ו ומה דברים שלא נשאת עליהם לכתחלה אין רשאי למנוע ממנה. דברים שנשאת עליהם לכתחלה אינו דין שאינו רשאי למנוע ממנה:

הטיילים. פירש הר"ב שאין להם מלאכה וכו' וז"ל התוספות על שם שדרכן [לישב] בטולא דאפדנייהו:

משנה ז

המורדת. כתב הר"ב מתשמיש אבל ממלאכה כופין אותה כו' כ"כ הרמב"ם בפכ"א מה"א ואף ע"פ שכתבתי לעיל במ"ד דס"ל דיכולה אשה לומר איני ניזונית ואיני עושה. י"ל שסובר כדעת המפרשים שסוברים דלא אמרינן שיכולה לומר כן אלא כדי להפטר מטוויית צמר שזהו תחת מזונות דהא אמרינן בגמרא מידי דקייץ ממידי דקייץ לעיל ריש ד' נ"ט. ושאר מלאכות לא קייץ אבל כל שאר מלאכות צריכה לעשות אפילו אומרת איני ניזונית. ואע"פ שהרא"ש והתוספות דחו סברא זו י"ל דהרמב"ם הכי ס"ל. ועי"ל שלא אמר הרמב"ם לכופה לעשות אלא בשאמרה איני עושה בלבד וניזונית. כסף משנה:

[***שבעה דינרים**. טעמא דשבעה כתבתי לקמן בד"ה שלשה וכו']:

טרפעיקין. כתב הר"ב כל טרפעיק היא משקל מ"ח שעורות של כסף צרוף כמשקל ג' דרכמונים וכתב הרמב"ם שהם חצי דינר וק"ל שבספ"ב דדמאי כתב שהדינר צ"ו שעורות וכן פירש עוד בריש קדושין כמו שאכתוב גם שם בס"ד וכן בריש פ"ו דשבועות וכל זה בשל תורה וכבר כתבתי במ"ב פ"ק דכל של דבריהם הוא השמינית והכא נמי ודאי שאין השיעור מן התורה שאין זה אלא תקנה מדבריהם וכן לשון הטור סימן ע"ז המורדת כו' בתחלה תקנו בימי חכמי המשנה שיפחתו לה מכתובתה ז' דינרין כו' ונמצא שאלו ז' טרפעיקים צריך אתה לחשבם השמינית בלבד לכסף צרוף ולא יהיה כל טרפעיק כי אם ו' שעורות והשבעה עולים מ"ב שעורות ולפי דברי התוספות שאכתוב במ"ח פ' דלקמן דזה שאמרו בשל דבריהם בסלע מדינה לא אמרו בדוקא אלא בסלע ולא בזוזי ומנה. וא"כ הה"נ בשאר מטבעות כי הכא דלא. אבל בגמרא מפורש בהדיא דטרפעיק שלש מעות. והצורי הוא כ"ד מעות נמצא שהוא שמינית הצורי וכן לשון הרמב"ם בפרק י"ד מה"א בדין המורד על אשתו דלקמן דתנן שמוסיף ג' דינרין כתב שהם משקל ל"ו שעורות כסף. דהיינו השמינית משלשה דינרין של כסף צורי:

עד מתי הוא פוחת כו'. כתב הר"ב חזרו ונמנו שיהיו מכריזין עליה ד' שבתות זו אחר זו פירש"י שבתות ממש שהם ימים שאינם של מלאכה והכל מצויין בב"כ ובבתי מדרשות והיינו דקתני זו אחר זו דסד"א דכיון דסוף סוף מפסקי ימי חול ביניהו שבתות גופייהו

לא בעינן רצופים קמ"ל זו אחר זו. אלא אי אמרת דהנך שבתות שבועות נינהו מנא תיתי דלסגי במפוזרים דליצטריך למתני זו אחר זו ובהדיא קתני בתוספתא פעם אחת בשבת. הר"ן. ומ"ש הר"ב ואפילו נדה פרכינן בגמרא. נדה בת תשמיש היא. ותירצו אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו. וכתבו התוספות ולעיל דגמר מדיר מנדה משום דמדיר הוי [טפי] פת בסלה ממורד שמא *)יפתח פתח לנדרו. תדע דבמורד מוסיפין אבל לא במדיר. והר"ן כתב דהיינו טעמא דבמורד מוסיפין ובמדיר אין מוסיפין לפי שהמורד כל שעה ושעה עומד במרדו וכדי שיחזור ממרדו מוסיפין עליו כל שבת ושבת אבל מדיר מכיון שהדירה ואינו מוצא פתח לנדרו מה בידו לעשות ולפיכך אין מוסיפין על כתובתה כלום אלא יוציאה ויתן כתובה לסוף שבוע אחת וכיון שהיא יודעת שלסוף שבוע אחת תפטר ממנו פת בסלה מקרי ומש"ה גמרי לה ב"ה מנדה אבל כשהאיש או האשה מורדין מתשמיש כיון שאין למורדן קצבה לאו פת בסלו מקרי ומש"ה פוחתין או מוסיפין אפילו כשהיא נדה ע"כ. ומ"ש הר"ב ואפילו שומרת יבם כלומר שאינה רוצה להתיבם וכמשנה ראשונה דמצות יבום קודמת וכן פסק הר"ב בספ"ק דבכורות:

וכן המורד על אשתו מוסיפין כו'. מלבד האיסור שהוא עושה. וז"ל הרמב"ם פי"ד מה"א ואע"פ שכתובתה הולכת ונוספת הרי הוא עובר בל"ת שנאמר לא יגרע. שאם שנאה ישלח אבל לענות אסור:

שלשה דינרין בשבת. פירש הר"ב משום דצערא דגברא קשה כו' ומפרש בגמרא דלכך אמרו ג' ולא ג' וחצי שיהא מחצית שיעורא דאתתא. לחצאין אי אפשר דהאי דפוחתין לאשה ז' דינרין לשבת הם כנגד ז' ימי השבת דינר ליום אבל באיש דמוסיפין לה אי יהיב לה עוד חצי דינר כנגד יום השבת מיחזי כשכר שבת שהרי אין מוסיפין לכל השבוע ביחד שיהא שכר שבת מובלע בכלל אלא מה שעולה בכל יום ויום שאם יתפייס היום או למחר באמצע השבוע אין מצטרפין כל ימי השבוע זה עם זה:

משנה ח

המשרה את אשתו על ידי שליש. עיין ברפ"ז ומ"ש שם בס"ד.

לא יפחות לה מב' קבים. לר' יוחנן בן ברוקא דמתניתין ב' פ"ח דעירובין [*שכשאתה מחשב] מה שמשתכר החנוני יהיה [*שתי] סעודות בכל רובע קב. נמצא שבשני קבים הם ט"ז סעודות והרי אינה צריכה אלא לי"ד. ב' ליום. דבליל שבת אוכלת עמו כדלקמן. מפרש בגמרא דהני תרי סעודות יתירות לארחי ופרחי ובהכי מתרצת מתניתין נמי אליבא דר"ש דהתם דהיו תמניא סרי [סעודות]. בקבים דדל ארבע לארחי ופרחי:

קטנות. וכן גרוגרות או דבילה לאכול בהן את הפת ושמן לאכילה ולהדלקת הנר. רמב"ם פי"ב מה"א:

מטה מפץ ומחצלת. לשון הרמב"ם פי"ג מה"א מטה מוצעת וכן פירש"י בגמרא עור שטוח על מטה. ופריך בגמרא ותסגי לה בכך וכתבו התוספות דממפץ לא פריך שהוא רך וראוי לסמיכה ונהי דלשכיבה א"צ דהא אית לה מטה. לסמיכה מיהא צריכה ע"כ. ויש גורסים ואם אין לו מפץ נותן לה מחצלת וכן גירסת הערוך ולגירסא זו פריך בין ממפץ בין ממחצלת גם הרמב"ם העתיק ומפץ או מחצלת:

ומנעלים ממועד למועד. לשון הר"ב ומנעלים כו' דממועד למועד לא קאי אלא אמנעלים דתנא במקום הרים קאי דלא סגי בלא תלתא זוגי מסאני ואגב אורחיה קמ"ל דניתבינהו ניהלה במועד כי היכי דניהוי לה שמחה בגווייהו גמרא. וכתב הר"ן דמה"ט דבמקום הרים קאי לא תנן דיהיב ציבי לבשל מאכלה לפי שיש לה. א"נ האי תנא לא חשיב [*מידי דאכשורי אכילה כי היכי דלא חשיב] נר [*ופתילה] וחבית וקדרה דיהיב לה כדאיתא בירושלמי ובתוספתא:

חמשים זוז. בגמרא מפרש בשל מדינה קאמר דהא תנן לקמן בד"א בעני ואי בשל צורי עני חמשים זוז מנליה דהא דתנן בסוף פאה מי שיש לו מאתים זוז לא יטול כו' בשל מדינה הן ואינן עולין אלא כ"ה זוזי צורי. ועיין מה שאכתוב במ"ה פ"ו:

והשחקים. והם מותר הכסות. רמב"ם פי"ג מה"א:

משנה ט

לצרכיה. פירש הר"ב לצורך דברים קטנים. כגון פרוטה לכבוס או למרחץ וכיוצא בהן. הרמב"ם פרק י"ב מהלכות אישות:

ואוכלת עמו מלילי שבת כו'. פירש הר"ב שהוא ליל עונה וסתים לן תנא כמדת תלמיד חכם וכיוצא בזה משנה י"א פרק ד' דיבמות ואפשר ג"כ כמו שאכתוב בשם הרמב"ם בפרק ח' דנדרים משנה ו' שמצד עונג שבת מחויבת העונה בו לכל אדם ולשון הר"ב חייב לאכול עמה כן לשון הרמב"ם וכפי תיקון הלשון היה ראוי שיכתבו חייב להאכילה עמו:

ואם אין נותן לה מעה כסף כו'. ולאו למימרא דבדידיה תליא שיכול לומר איני נותן ואיני נוטל דהא קי"ל יכולה אשה שתאמר איני ניזונית ואיני עושה וכן במותר וכמו שכתבתי במשנה ד' ואי הוא נמי יכול לומר כן מה הועילו חכמים הרי כל אחד יכול לעכב אלא ודאי ה"ק שאם שתקה היא ולא תבעה מעה כסף לצרכיה ועשתה מותר הרי הוא לעצמה ואין הבעל יכול לומר ויתרה וכתב הרמב"ן ז"ל דה"ה למזונות ולמעשה ידיה אלא רבותא

קמ"ל שאפי' במעה כסף שאינ' צריכה לו כל כך לא אמרי' ויתרה. הר"ן ועי' מה שכתבתי ריש פ"ז:

ומה היא עושה לו. אף ע"ג דמעשה ידיה מאן דכר שמיה הכא דהא דתנן במתניתין מעשה ידיה מפרשינן במותר הכי קאמר מעשה ידיה כמה הוו דלידע מותר דידה כמה. גמרא. ריש דף נ"ט:

[***שתי**. כתב הר"ב קשה לטוות כו' דבצמר איירינן כדתנן לעיל ועושה בצמר אבל בשל פשתן ודאי דאין חלוק וכמו שכתב הר"ב והרמב"ם במשנה א' פרק י"א דנגעים]:

ומוסיפין לה על מזונותיה. יין ודברים שיפים לחלב. רמב"ם פרק י"א מהלכות אישות:

הכל לפי כבודו. דעולה עמו כמו שכתבתי במ"ד פ"ד:

פרק ו

משנה א

מציאת האשה כו'. גמרא מאי קמשמע לן [תנינא בפרק ד' משנה ד'] האב זכאי כו' יתר עמו הבעל כו' בושתה ופגמה איצטריכא ליה ופלוגתא דר' יהודה בן בתירא ורבנן:

בושתה ופגמה. פירש הר"ב ופגמה חבלה כו' וז"ל רש"י פגמה נזק חבלה כו' ועיין מ"ש במשנה ד' פ"ה דב"ק. וכתב הרא"ש הא דלא תני שבת. דמלתא דפשיטא הוא דהוי דבעל שהיא מתבטלת ממעשה ידיה. וצער פשיטא דהוי דידה כדאמר בפרק החובל צערא דגופה לא תקינו ליה רבנן. וריפוי נותן לרופא לרפאותה ואי אמדוה לה' יומי ועבדה לה סמא חריפא ואתסית בתלתא יומי היינו בכלל צער שציערה עצמה בסמא חריפא להשתכר המותר לדידה הוי. ודלא כהרמב"ם שכתב בפרק ד' בהלכות חובל ומזיק החובל בא"א הריפוי לבעלה עכ"ל. וכתב הב"י בא"ה סימן פ"ג מה שהקשה [הרא"ש] על הרמב"ם נתיישב מתוך דברי המגיד שכתב שהריפוי ינתן לבעל מפני שהוא חייב לרפאותה. וכך כתב הר"ן בריש פרק מציאת האשה הא דלא תני במתניתין ריפוי משום דלדידיה בעי למיתן דהא איהו חייב לרפאותה עכ"ל הבית יוסף. ולי נראה דעיקר קושיית הרא"ש מההיא דסמא חריפא דמותר הרפואה שלה ומשום הכי הוא דליכא למימר דהא דלא תנא ריפוי משום דפשיטא דלבעל דהא לא פסיקא דלבעל ואם כן לאו מלתא דפשיטא הוא ותדע דהא שבת מתרץ הרא"ש דלא תנן משום דלבעל ואמאי אינו מתרץ כמו כן הריפוי ובחדא מחתא לחתינהו אלא דעיקר קושייתו דלאו פשיטא הוא וכי תימא דלהרמב"ם אה"נ דאפילו סמא חריפא המותר לבעל והויא פסיקא דלעולם דבעל ולהכי משום פשיטות לא שנאו במשנה דתקשה לך אמאי לא תהא צערה שלה דאם

כן טובא הוה שמעינן ממתניתין אי תנא דריפוי כולו לבעל וכי תימא איפכא דהרמב"ם מודה בזה להרא"ש דהמותר דידה הוי ומתרצת מתניתין דלהכי לא תני כיון דלאו פסיקא הוא הא נמי ליתא דכי היכי דר' יהודה בן בתירה פליג ואשמעינן מלתא דלאו פסיקא. הכי נמי דלאשמעינן מילתא דלאו פסיקא לכ"ע:

בזמן שבסתר. פגם שבסתר במקום שאין בני אדם יכולין לראות. שבגלוי שפצעה בפניה במקום שנראה לכל. בושת שבסתר שביישה בינו לבינה. שבגלוי שביישה בפני כל אדם. תוס':

ושלה ילקח בהן קרקע כו'. שהרי זה כשאר נכסים הנופלים לה שהן תלויין. רש"י. [*ומ"ש הר"ב והלכה [כרבי יהודה] כ"כ הרי"ף בשם רב האי גאון מדמקשו ומפרקו בגמרא אליביה:

משנה ב

יכול הוא שיאמר כו'. לשון הר"ב ואילו לאחיו או יתן מה שפסק או תשב עד שתלבין ראשה. כ"כ רש"י ז"ל והוא תימא דהא קיימא לן כאדמון במתניתין ה' ריש פרק בתרא יכולה היא שתאמר או כנוס או פטור. אלא ה"פ שאילו היה אחיו קיים היה כונס ומוציא ממנו בדיינין דדברים הנקנים באמירה הן אבל יבם לא. שלא פסק אלא ע"מ שיכנוס האח. הר"ן:

משנה ג

והוא פוסק כנגדן ט"ו מנה. פירש הר"ב מפני שהוא משתכר בהן. וז"ל הר"ן טעמא דמתניתין מפורש בירושלמי שהביא הרי"ף מה ראו לומר בכספים כו' דמדינא כל מה שהאשה מכנסת בין כספים בין כלים אין הבעל רשאי להשתמש בהן אלא שיהיו מיוחדים לה וכן היא אינה רשאה להשתמש בכליה אבל עשו חכמים תקנה ביניהם שישתמש הוא בכספים וירויח בהן ויוסיף שליש וכשהכניסה לו שום דהינו בגדים וכלים הנישומין שמו דעתה שרוצה היא להשתמש בכליה ושיפחות הבעל בכתובתה חומש משוויין ע"כ ואהא דאמרן דישתמש וירויח ויוסיף שליש כתב המרדכי בשם הר"ר שמואל בר ברוך ומיהו לא הוה ריבית כיון שאם היה מגרש מיד היה צריך להוסיף שליש אבל כל אדם שמלוה בריבית לא היה נותן אא"כ ירחיב לו הזמן והוי אגר נטר ליה עכ"ל. ולי היה נראה דמעיקרא לאו קושיא היא דכיון שאם מתה היא בחייו יורש אותה ואינו משלם ליורשיה כלום נמצא שאין זו הלואה והתורה לא אסרה אלא בהלואה כדפירש הר"ב ברפ"ה דב"מ מאי אמרת מדרבנן ליתסר הא ודאי לאו קושיא דהם אמרו לאסור מה שאמרו והם אמרו דגבי כתובת אשה לא ליתסר משום תקנת נשואין. כך נראה לי.

[*ומה"ט ניחא דהרמב"ם פי"ו מהלכות אישות ופ"ד מהלכות מלוה ולוה פסק דלענין הוספה על המטבע דין כתובה שוה לדין מלוה ואסור משום ריבית והמרדכי ג"כ כתב כך והיינו טעמייהו דמה שמצינו להדיא שאמרו להתירא אמרינן הם אמרו כו' אבל מה שלא מצינו שהתירו להדיא דהיינו הוספת מטבע מנלן להתיר שהרי י"ל דדוקא הוספת שליש דרגילי אינשי לסלוקי אריא דאיסור ריבית דרביע עליה זה התירו משום תקנת נשואין אבל הוספת מטבע דלא רגילי ביה אינשי לסלוקי כו' משום דלא מסקי אדעתייהו במלתא דלא שכיחא לא חשו חכמים לומר בו היתר והיה די להם לענין תקנת נישואין כשהתירו להוסיף שליש דשכיחא ונתקנו בנשואין בכך]:

שום במנה ושוה מנה. פירש הר"ב אם לא שמו כו' אלא כמו שהם שוים בשוק. וקשה דמלתא דפשיטא היא ורש"י מסיים אין לו לומר תנו לי עוד חמישיתו שהרי אמרו לפחות חומש מן השום לפי שלא נאמרו דברים הללו אלא משום ששמאוהו בבית חתנים והנשואים ומיהו תוספת שליש לא יוסיף שלא אמרו להוסיף שליש אלא לכספים שהם ראויים להשתכר מיד. וכתבו התוספות ופירושו מגומגם ונראה כפירש ר"ח דמיירי כגון שפסקה להכניס לו בזה הלשון דכשאמרה שום במנה שוה מנה משמע שאף על פי שלא יהא שוה אלא מנה יכתוב לה בכתובתה מנה ולפיכך אין לו אלא מנה בלבד וא"צ שישוה ל"א [סלע ו]דינר אבל שום במנה סתם היא נותנת ל"א [סלע ו]דינר דהכי קאמרה ליה שתכניס לו שום במנה שיכתוב לה בכתובה הלכך צריכה להוסיף חומש:

שום במנה היא נותנת כו'. פירש הר"ב במשנה דלקמן ואשמעינן בין במרובים בין במועטים פירש"י דלא תימא שומא רבה הוא דדרך השמאים להעלותו על שויו א"נ שומא זוטא איכא דמעלו לה טפי שלא תתבזה בעיני הנועדים:

ובארבע מאות כו'. פירש הר"ב כשיקבל עליו החתן לכתוב כו'. ומפרש במתניתין דלקמן דהיינו שהוא כתב תחלה והא דבתרה וכשחתן פוסק כו' מיירי שהם שמו תחלה. והני תרתי בבי אתו לאשמעינן דל"ש לן בין שהוא כתב תחלה כו' בין שהם שמו תחלה וכו' וכספים מרובים וכספים מועטים דרישא וכן שומא מרובה ושומא מועט. מיירי בהוא כתב תחלה וכ"פ בהדיא שום מנה היא נותנת כו' שא"ל כתוב מנה בכתובה והיא תכניס לך כו'. ועלייהו שונה התנא דל"ש שהוא כתב תחלה כו' דהיינו ארבע מאות וכו' שהוא כותב בתחלה ד' מאות דל"ש לן בהו בין מרובה למועט בין בכספים בין בשומא כדתנינן להו בהדיא ברישא וה"נ כשהחתן פוסק דהיינו שהם שמו תחילה ואח"כ פוסק הוא בהא נמי ל"ש לן בין מרובה למועט ומשום דרישא פירשה כשהוא כתב תחלה ולא נשנו בהדיא מרובה ומועט בכשהם שמו תחלה לפיכך הוצרך הר"ב לפרש בבבא וכשהחתן

וכו' בין שום קטן בין שום גדול וה"נ ה"ל לכתוב ולפרש בין בשומא בין בכספים. אלא דממילא משמע:

משנה ד

פסקה להכניס לו כו'. פירש הר"ב לאשמעינן בין במרובים ובין מועטים. דלא תימא מרובה דנפיש רווחא לפיכך ראוי להוסיף שליש. א"נ במועטים דלא תימא משום דזוטר זיונא פירוש הוצאות ואחריות. גמרא:

לכל מנה ומנה. כתב הר"ב לא אתפרש במתניתין אם לכל שבוע כו'. בגמרא איבעיא להו. ופירשו התוספות דודאי נראה דעשר דינר יתן לה לכל מנה להתקשט לעולם דאלת"ה במהרה יכלה הממון והכי מיבעיא להו אם יתן לה בבת אחת והיא תשמרנו להתקשט בו עד שתכנה ומשם ואילך אין קצבה לתכשיטין ויתן לפי כבודה או לא יתן לה בבת אחת אלא כדי קישוטה ליום:

רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל כמנהג המדינה. לשון הרמב"ם והלכה כרבן שמעון בן גמליאל בכל מה שזכרנו מן התוספות והפחת וזולתה וכתב הר"ן דה"ק שאם אין מנהג המדינה לפחות או להוסיף דאלת"ה אלא דמנהג המדינה שלא לפחות ושלא להוסיף פשיטא והיכי פליג עליה תנא קמא ואפשר דת"ק ורשב"ג לא פליגי [ועיין מ"ש בפ"ג דבכורים דכי האי גוונא טובא בלישנא דרבי פלוני אומר ולא פליג] אלא דרבנן איירי בעיר חדשה דליכא מנהגא ואתי לאשמעינן דהכי דינא ורשב"ג אתי למימר דבעיר שיש בה מנהג הולך אחריו. וכיוצא בזה במסכת [ביצה רפ"ג] [כג: ובשבת קו:] רשב"ג אומר לא כל הביבירין שוין דל"פ את"ק ולפיכך פסקו הגאונים ז"ל כרשב"ג ע"כ. ועיין מ"ש במשנה ה' פ"ד דפסחים:

משנה ה

המשיא את בתו כו'. כתב המגיד רפ"כ מה"א מדכתיב (ירמיה כט) ואת בנותיכם תתנו וכו' כמו שכתבתי במשנה י' פ"ד:

לא יפחות לה מחמשים זוז. מפרש בגמרא כסף מדינה מדתנן אם יש בכיס כו' ואי אמרת צורי כמה יהבינן לה. והקשו בתוס' דתיפוק ליה דכל של דבריהם של מדינה [כמו שכתבתי במשנה ב' פ"ק דכתובות] וי"ל דדוקא בסלע אמרו זה הכלל אבל לא בזוזי ומנה וכו' ע"כ ולפי דהני חמשין זוזי של מדינה לפיכך כתב הרמב"ם בפ"ך מהלכות אישות לא יפחות לה מכסות שפוסקים לאשת עני שבישראל:

אם יש בכיס מפרנסים אותה לפי כבודה. ל' הר"ן ואפשר שחמשים זוז נותנים לה אפילו אינם בכיס שמחייבים את הגבאים ללוות דאי בישנן בכיס דוקא מאי איריא חמשים

אפילו טובא נמי לפי כבודה ופלוגתא היא בירושלמי. אמר רבי חנינא זאת אומרת שאומרים לפרנסים ללוות פתר לה בשאין בכיס אבל יש בכיס מוסיף אמר רבי יוסי זאת אומרת שאין לפרנסים ללוות פתר לה כשיש בכיס אבל אין בכיס פוחת. משמע דרבי יוסי הכי מפרש לה אם יש בכיס לפרנס אחרות אם תבאנה היום או מחר מפרנסים אותה לפי כבודה אבל אפילו יש בכיס כדי לפרנס זו בלבד לפי כבודה אין נותנין לה כל מה שיש בכיס עכ"ל. ובב"י טור י"ד סימן רנ"ז [כתב] בשם הגה"ת מרדכי דבבא בתרא שכתבו בשם א"ז דבירושלמי משמע שהגבאים צריכין להלוות וכו' ולא הזכיר שיש בה מחלוקת ואפשר משום דפשטא דמתניתין דייקא טפי כאותו מאן דאמר הילכך נקטינן אליביה:

משנה ו

מדעתה. רבותא קמ"ל דאע"פ שנתרצית אין מחילתה מחילה. רש"י:

במאה או בחמשים זוז. איצטריך למתני מאה דלא תימא שפטרו עצמן בהוספה זו הואיל והוסיפו עצמן על שיעור הראוי. ואיצטריך לאשמעינן נמי בחמשים זוז למימר דאפילו הכי אינה יכולה להוציא מידן אלא כשתגדיל ולא קודם לכן אף על פי שהשיאוה ולא נתנו לה אלא הפחות שבשעורין אפילו הכי אין לה עליהם דין הפרנסה אלא לאחר שתגדיל. כך נ"ל:

מה שראוי לתת לה. פירש הר"ב עישור נכסים וכ"כ רש"י וטעמייהו שכן מצינו דעת שלישית לרבי בברייתא דסובר עישור נכסים וכתב הר"ן שאפשר דת"ק הכי קאמר מה שראוי לינתן לרבי יהודה לפי אומדנא דאב ולרבנן לפי שומת הנכסים:

רבי יהודה אומר אם השיא וכו'. כתב הר"ב והלכה כר"י [גמרא] דאזלינן בתר אומדנא דאב. ואם א"א לעמוד על אומדן דעתו של אב כו' ולא כתב בקצרה ואם לא השיא כו' משום דלא תלי מידי בהשיא ולא השיא אלא באומדנא אי וותרן אי קמצן אף על גב דלא השיא ולא גילה דעתו בהשאת בת. והא דנקט השיא להודיעך כחן דרבנן דפליגי עליה אפילו בהשיא כדאיתא בגמרא וכך תפרש דברי הר"ב והלכה כרבי יהודה דאזלינן בתר אומדנא. אי וותרן אי קמצן אפילו בלא השיא. ואם אי אפשר לעמוד על אומדן כו' פירוש שלא גר בינינו ולא עמדנו על סוף דעתו אם וותרן אם קמצן. ומ"ש עוד הר"ב ואם נשאת וכו' ולא אמרינן אחולי כו' אבל אם פסקו כו' אחולי כו'. תמיהא מלתא דמה מחילה שייך בקטנה דהא מתניתין בקטנה מיתניא שהיא הנקראת יתומה הנשאת ע"י אמה ואחיה ועוד שכן תנן לכשתגדיל ואפשר שר"ל כשלא מחתה לאחר שתגדיל אבל אין נראה כן ממ"ש תובעת לאחר שנשאת. גם המגיד בפ"כ מה' אישות כתב בשם הרשב"א דאע"ג

דגדלה משנישאת ולא תבעה אחר גדלות מיד לא איבדה לעולם. לפי שכל שלא אבדה אותה בשעת נישואין שוב אינה צריכה למחות וברור הוא וכן נראה מדעת רבינו ע"כ לכך נראה לפרש דבריו דלא מיירי אלא בגדולה הנשאת ר"ל שהיא נערה אבל בקטנה לאו בת מחילה היא וכדעת כל הפוסקים שאפילו לא מחתה ולא מתזנה אפילו הכי כשתגדיל יכולה להוציא. ופירוש מחתה כלשון הטור סימן קי"ג לומר דעו שאיני מוחלת על פרנסתי. ופרנסה ר"ל צורכי הנדוניא:

פעמים שאדם עני. מפרש בגמרא דליכא למימר עני ועשיר בנכסים דאם כן היכי קאמר תנא קמא כדמעיקרא ובעשיר והעני הא לית ליה אלא עני בדעת שאין בדעתו ליתן לה נדוניית עשיר אלא נדוניית עני וכן עשיר עשיר בדעת:

אלא שמין את הנכסים. כלומר רואין שכנגדו היאך מתפרנסות מנכסים כאלו. והכי איתא בתוספתא. הר"ן:

משנה ז

נאמן בעלי עלי. שלא יעכבם לעצמו תנם לו והוא יקנה לי שדה לכשארצה כ"כ רש"י. ולרבותא לרבי מאיר הוא שמפרש כן כלומר דאפילו שאומרת שהבעל יעשה כציוויו של האב אפילו הכי אין שומעין לה. ולשון הרמב"ם פרק כ' מה' אישות והטור סימן נ"ד תנם לבעלי כל מה שירצה יעשה בהן אם היתה גדולה ונשאת הרשות בידה וכו' משום דתחלת דבריהם במי ששומעין לה והוי רבותא דאפילו כשאומרת כל מה שירצה כו':

יעשה שליש כו'. כתב הר"ב דמצוה לקיים דברי המת. גמרא. ואפילו צוה כשהיה בריא דאלת"ה מה מצוה לקיים דקאמר הרי דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו כמו שפסק הר"ב במשנה ז' פ"ט דבבא בתרא ולא שייך לומר מצוה לקיים אלא דבריו שרירין וקיימין וכן כתבו מהגמרא סוף פרק קמא דגיטין. וכתבו התוספות דנפקא מינה בין ככתובים כו' ובין מצוה לקיים וכו' דלא אמרינן מצוה אלא כשהושלש מתחלה לכך אי נמי דוקא במת נותן בחיי מקבל. ופירש הר"ן דמיירי הכא שמעכשיו זיכה אותה במעות אלא שצוה שיקחו לה מהן שדה ומש"ה אי לאו טעמא דמצוה לקיים כו' נותנין לה מיד ששלה הן לגמרי דאלת"ה אלא שאמר שלא תזכה במעות אלא לקנות בהן שדה אפילו בלא טעמא דמצוה כו' אין שומעין לה שלא זכתה בהן אלא בענין זה:

הרי היא מכורה. ור"מ סבר דאינה יכולה למוכרה תוספות. כלומר ובהא הוא דפליגי אבל דמצוה לקיים אף ר' יוסי מודה אלא דבכי הא שאני כיון שיכולה למוכרה וכ"כ הר"ן וכתב עוד ואפשר דטעמיה דרבי יוסי משום דלית ליה מצוה לקיים דברי המת ע"כ.

וצריך לומר דהא דתלי טעמא משום שהרי היא מכורה ותיפוק ליה דאין מצוה. דלדבריו דר"מ הוא דקאמר הכי. וכ"כ התוספות בד"ה הא מני וכו':

מעכשיו. כלומר מיד יכולה למכור ונמצא שאין תועלת כלל בקניית השדה ועוד נ"ל דלהכי הוסיף לומר מעכשיו משום הא דמקשה הר"ן מפרק מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ה) דאמרינן שאין הבן רשאי למכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים וניחא ליה די"ל ה"מ בקרקע שהיה מאביו. אבל שדה זו אע"פ שבמעות אביו לקחו אותה מ"מ לא היה מאביו ע"כ. ועוד מחלק בגוונו אחריני ע"ש בדבריו. ולמסקנת חו"מ סימן רל"ה דוקא ירושה א"נ מתנת ש"מ שהיא כירושה. אבל הכא מתנת בריא והוה כשדה שקנאה בעצמו. ואומר אני שזהו שרצה התנא לומר במאי דהוסיף מעכשיו כלומר והרי זו אפילו מעכשיו יכולה למכור ואינה צריכה להמתין עד שתהא בת כ' שנה. ונמצא שהקושיא של הר"ן נשמר ממנה התנא בעצמו ובא לומר דליתא ואל תשיבני וכי היאך בא התנא לשמור עצמו ממימרא דאמוראי דההיא דבן אינו מוכר כו' מימרא דאמוראי היא. לא קשיא כלל דע"כ לאו תקנתא שהם תקנוה בדורותם היא דהא מותיב עלה ממעשה בא' שמכר בנכסי אביו ומת כו' ובאו ושאלו את ר"ע מהו לבודקו וכו' ואי אמרת מבן כ' כי בדקו ליה מאי הוי כלומר אפילו לא הביא ב' שערות כגדול מחזקינן ליה. ואי תקנתא דאמוראי מאי פריך מדר"ע:

בד"א בגדולה. כתב הר"ב דבגדולה מן הנשואין ד"ה שומעין לה. גמרא. ופירש"י שאף האב לא עלה בדעתו למוסרה ביד שליש אלא עד שתנשא דמשנשאת הבעל זכאי לאכול פירות וכתב הר"ב והלכה כר"מ כן הוא בגמרא:

פרק ז

משנה א

המדיר את אשתו מליהנות לו. פירש הר"ב על הנאת תשמיש אין הנדר חל משום דמשועבד לה וכ"כ רש"י ופירשו הר"ן דר"ל דכיון שהוא מדיר אותה בלשון הזה דהיינו שמדירה ליהנות משלו אין הנדר חל אלא בנכסיו בכגון דמפרש לקמן דאילו בתשמיש לאו כל כמיניה אלא באומר הנאת תשמישך עלי לפי שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו ע"כ. ומ"ש הר"ב ועל הנאת מזונות כו' שמספיקים מעשה ידיה למזונותיה. ותימא דאפילו אם מספיקים היאך יחול הנדר דהא קיימא לן דעיקר תקנתא מזונות וכמו שכתבתי בפרק ה' משנה ד' ונמצא שהוא משועבד לה למזונות אלא שחכמים תקנו לו כנגד זה שיהיה מעשה ידיה שלו וכיון שהוא משועבד לה אין כח בנדר להפקיע אף על

פי שיהיה מעשה ידיה מספיקין לה והרי שיעבודא דמעשה ידיה דאית ליה לבעל על האשה שאינן אלא מכח התקנתא דמזונות שיש לה עליו ואפילו הכי תנן במשנה ד' פרק י"א דנדרים שאינה יכולה להקדישם מטעמא שהיא משועבדת בהן לבעלה. כל שכן עיקר התקנתא שהן המזונות ששעבדנו לבעל בהן שאינו יכול להפקיע שעבודא שיש לה עליו וכ"ש לאותם התנאים שסוברים דמזוני דאורייתא כמ"ש במשנה ד' פ"ד וחילוק דמחלק הר"ן בין שעבוד שלה על הבעל לשעבוד שלו ליכא למימר אלא להרמב"ם דס"ל דהדרה חל על שעבוד המזונות בין מספיקים מעשה ידיה בין אין מספיקין. ועוד שלא תירץ כן הר"ן אלא אם כן אמרינן דסוגיא דגמרא סברה אין קונמות מפקיעין מידי שיעבוד ואתיא כתנא קמא דריב"ן פרק י"א דנדרים ואיהו מצי סביר ליה הכי ולא [צריך כלל ל]טעמא דאלמוהו [לשעבוד דבעל] אבל הר"ב מפרש בהדיא התם בדברי ת"ק דס"ל נמי דקונמות מפקיעין כו' אלא משום דאלמוהו וכו' ולפי זה סוגיא דגמרא דהכא לא אתיא כמאן ואין להאריך בזה. הלכך קיצור לשון אני רואה בכאן שה"ל להר"ב להתנות עוד כדאתני בגמרא באומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך וכיון דמספיקין לה יכול להדירה והנדר חל אבל כשאינו אומר כן אלא מדיר לה מן המזונות לאו כל כמיניה ואי אפשר לנדר שיחול ואין אומרים דכיון שהדירה מן המזונות הוי כאומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך דהא האשה קיימא לן שיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה כמ"ש במתניתין ד' פ"ה ואפילו הכי כי אסרה מעשה ידיה על בעלה אינו צריך להפר כדתנן פרק י"א דנדרים ולא אמרינן דהוי כאומרת איני ניזונית כו' אלא כל בסתמא הוי כמדיר ורוצה להפקיע השעבוד. ושלא לוותר במה שכנגד זה. וכל זה מבואר בגמרא שכן הוא למאי דסבירנן דאין הנדר חל על שעבודא דמזונות. ולפיכך הוה ליה להר"ב לכתוב דמיירי באומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך. ואכתי איכא למידק דכי נמי א"ל צאי מעשה ידיך למזונותיך. מאי הוה דהא אינו מפטר בכך דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן וכמו שכתבתי בספ"ה בשם הר"ן. ולא קשיא. דמיירי ששתקה. וכדפסק הרמב"ם בפי"ב מה"א דכי אמר כן ושתקה שאין לה מזונות דאילו לא רצתה בדבר זה ולא סמכה דעתה ה"ל לתובעו או לומר אין מעשה ידי מספיקין לי ע"כ. אף על פי שדברי הרמב"ם אינן אמורין אלא בהלך למ"ה וכן כתב ג"כ בפירושו פי"ג שיש לו רשות לומר כן כשאינו מצוי [ובפירושו משמע אפילו בעל כרחה וזה צ"ע] מ"מ יש לנו לומר אפילו בלא הלך נמי. ואין הסוגיא דגמרא מכרעת דוקא בהלך אבל להרמב"ם א"צ שהוא סובר דיכול להפקיע על ידי הדרה שעבוד שיש לה עליו אפילו אין מספיקין מעשה ידיה כמ"ש לעיל. ולפיכך אפילו אין יכול לומר צאי כו' בלא הלך למדינת הים ניחא. דע"י הדרה יכול להפקיע. אבל

לדידן נאמר אפילו בלא הלך כי שתקה סגי. ומשום הכי פריך בגמרא למה יעמיד פרנס. והרי מועיל הנדר כיון דקבלה עלה בשתיקתה אין לה עליו שעבוד. ומשני כגון שאין מספיקין לדברים שהיתה רגילה בהם בבית אביה. כמו שכתב הר"ב. ומסיים בגמרא דאמרה ליה עד האידנא דלא אדרת גלגילנא בהדך. ופירשו התוספות דאביה שהיה עשיר הוא היה מוותר. אבל לא שאר בני משפחתה ולפיכך היתה מתגלגלת עמו ולא היה משועבד לה בכך כיון שאין כל בני משפחתה רגילים בה ולפיכך חל הנדר כשהדירה. וכשאינה עוד אצלו חייב להנהיגה בכבוד בית אביה. הלכך אמרה ליה השתא דאדרתן לא מצינא לגלגולי בהדך. ואם תאמר ואמאי לא מוקמינן מתניתין שתלה הנאת נכסים בתשמיש המטה כדלקמן משנה ד'. [ויש לומר] דהתם קתני שלא תלך כו'. משמע שפיר דתלהו בתשמיש מדלא תני מלילך אבל הכא דקתני המדיר מליהנות משמע שמהנאה ממש מדירה תוספות בד"ה הכא נמי כו'. ועיין עוד שם. ובענין הדרת הנאת תשמיש. עיין בריש פרק ב' דנדרים מש"ש בס"ד:

עד שלשים יום יעמיד פרנס. כלומר עד שלשים יום ממתינין בין אם פירש נדרו ושלמו. או לא פירש והתיר נדרו. דהלכה כשמואל דאמר אפילו בסתם וכו' כדמוכח פירוש הר"ב במתניתין דלקמן:

יעמיד פרנס. פירש הר"ב שאומר כל המפרנס אינו מפסיד. כיון שאינו אומר כל השומע יזון. לא עביד שליח מה שאין כן במשנה ו' פרק ו' דגיטין באומר כל השומע קולי יכתוב גט דעבדינהו שלוחים. גמרא. ועיין מה שאכתוב בזה במשנה ג' פרק ד' דנדרים. ודוקא נמי כשאומר כל המפרנס דלעלמא קאמר. אבל אם אומר ליחיד אם תזון לא תפסיד הוי שלוחי כדמוכח מתניתין דסוף פרק ד' דנדרים. תוספות. ועיין מה שאכתוב שם בסיעתא דשמיא. וכן נמי שרי על ידי חנוני. וכגוונא דתנן בפרק ד' ממסכת נדרים:

יתר מכן יוציא ויתן כתובה. פירש הר"ב דטפי משלשים יום איכא זילותא. והא דהמשרה במשנה ח' פ"ה. שלא על ידי נדר הוא. כ"כ הרמב"ם. אבל בירושלמי דמתניתין דלעיל. דוקא כשקבלה עליה. וכן דעת הרא"ש ז"ל:

חדש אחד יקיים. פליגי אביי ורבא בגמרא אביי אמר בכהנת לחוד פליג וחדש היינו שלשים יום כדאמר תנא קמא ורבא אמר חדש מלא וחדש חסר נמי איכא בינייהו:

ובכהנת. ר"ל אשת כהן. הרמב"ם:

משנה ב

שלא תטעום וכו'. פירש הר"ב כגון שאמרה היא וכו' והוא קיים לה. גמרא. דאי לא תימא הכי מ"ש לעיל דתנן עד שלשים יום ומיירי אפילו בסתם כמו שכתבתי לעיל. ומסיק הר"ן

בטעמא דמתניתין דשאני היכא דנדר איהו דסברה מרתח רתח עלי והשתא מותיב דעתיה אבל הכא דנדרה איהי ושתק לה סברה מסנא הוא דסני לי הואיל ואישתיק ולא הפר ואינה יכולה לגור אצלו כלל. ולפיכך לא תקנו חכמים שתמתין כלל הואיל וקשה לה:

משנה ג

רבי יוסי אומר. כתב הר"ב והלכה כר' יוסי. מדשקלו וטרו אמוראי אליביה:

משנה ד

המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה. פירש בטוא"ה סימן ע"ד שאמרה קונם תשמישך עלי. שאם לא תלאו בתשמיש אלא אמרה קונם בית אבי עלי אינו יכול להפר אלא כיון שתלאו בתשמיש יכול להפר וכיון ששמע ולא הפר אם אביה בעיר נדרה עד חדש יקיים. יותר מחדש או סתם יוציא מיד ויתן כתובה. ופירש הב"י דבנדרה היא וקיים לה אמרן לעיל דיוציא מיד ויתן כתובה. והלכך על כרחך הא דתנן חדש אחד יקיים במפרשת בשעת נדרה עד חדש א' מיתוקמא דאילו בנודרת סתם וקיים לה איהו. יוציא מיד ויתן כתובה:

ובזמן שהוא בעיר אחרת. דרך בתם ללכת אצלם ברגלים. רגל אחד מצי מוקמא אנפשה. שלשה לא מצי מוקמא. רש"י:

משנה ה

המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל כו'. שנדרה היא ותלתה בתשמיש המטה וקיים לה הוא. כן פירש טור אה"ע סימן ע"ד:

אמר לה על מנת כו'. שנדרה נדר של עינוי נפש או מדברים שבינו לבינה שעליו להפר ואמר לה אני מיפר לך על מנת כו'. וזה אינה יכולה לעשות ואין נדרה מופר והרי דנדרה היא וקיים לה הוא. דיוציא מיד. כן פירש טוא"ה סימן ע"ו. וי"ד סימן רל"ה:

משנה ו

ויהודית. שנהגו בנות ישראל ואע"ג דלא כתיבא. רש"י:

מאכילתו שאינו מעושר. פירש הר"ב ולא נודע לו אלא אחר שאכלו. דאי רצתה להאכילו ולא אכל מצי אמרה משחקת הייתי בך וכשהיית בא לאכול הייתי מונעך. הרא"ש. וכן בתוספות. וה"ה באינך דמתניתין דוקא לאחר שעבר הוא. [*ומ"ש הר"ב כגון דאמר' ליה פלוני כהן כו' הכי איתא בסוגיא. ויש לגמגם למה נקט כהן והרא"ש לא נקט כהן וגם הביא ירושלמי ולא כתב שם כהן]. ומ"ש הר"ב ואזל שייליה ואשתכח שיקרא. וכגון דאתו סהדי ואמרו עמנו היה במקום פלוני באותה שעה שאמרת שתיקן לך או לא זזה ידו מתוך ידינו ולא תקנו אבל על פי הכחשת הכהן עצמו אינה מפסדת כתובתה דעד

אחד הוא. כן הסכמת הפוסקים אע"פ שבשם הרמב"ן כתב הר"ן דכאן שהיא אמרה משמו הואיל והוא כופר היא אינה נאמנת שכן קבל הדין בעד מפי עד אם בא זה וכפר זה האומר משמו אינו נאמן. דאכתי תקשי לי אע"פ שמפני שזה שאומרת משמו הוא כופר ולפיכך לא תהא היא נאמנת. דמ"מ לא תפסיד בזה כתובתה. דהיאך נוכל להוציא ממונה ולהפסיד שטר כתובתה שבידה ע"פ ע"א:

שאינו מעושר. ואצ"ל שקצים ורמשים. רמב"ם פרק כ"ד מה' אישות. וכתב המגיד שהרי המעשר בזמן הזה אינו אלא מדבריהם כנזכר [בסוף] פרק ראשון מהל' תרומות. ומ"מ אפי' יהיה מה"ת ק"ו הוא לשאר דברים האסורים. שהרי המעשר אפשר לו לבעל להפריש ולא יסמוך עליה אעפ"כ יוצאת בלא כתובה מחמת כן. כ"ש אם מאכילתו דברים האסורים והוא לא ידע ואשם:

ונודרת ואינה מקיימת. גמרא. דאמר מר בעון נדרים בנים מתים שנאמר (קהלת ה':ה') אל תתן את פיך וגומר וחבל מעשה ידיך ואיזו הן מעשה ידיו של אדם. הוי אומר אלו בניו ובנותיו. ומשום כך דקדק הרא"ש דאי לאו דעונש בניו אלא שהיא עוברת בעצמה כגון שהיא עצמה אכלה דבר איסור. לא הפסידה כתובתה. ודת יהודית משום חציפותא ומשום חשד זנות הוא דמפסדה:

וראשה פרוע. מקשין בגמרא דאורייתא הוא דכתיב (במדבר ה':י"ח) ופרע את ראש האשה מכלל דההיא שעתה לאו פרועה הוית שמע מינה אין דרך בנות ישראל לצאת פרוע ראש ומשנינן דאורייתא כשמכוסה במטפחת שפיר דמי ואפילו ברשות הרבים ובמבוי המפולש או בחצר שהרבים בוקעים בו. ומדת יהודית שלא תצא לכל אלו אא"כ שיש על ראשה רדיד ככל הנשים:

משנה ז

המקדש את האשה וכו'. וכן שנויה עוד בפ"ב דקדושין משנה ה' וע"ש:

על מנת וכו'. עיין בסיפא מ"ש שם:

ונמצאו עליה נדרים. כתב הר"ב באלו נדרים אמרו כו' דמידי דקפדי ביה אינשי הוה קפידיה קפידא מידי דלא קפדי אינשי לא הוה קפידיה קפידא. גמרא. ופירשו התוספות דבדאתני סתם איירינן אבל אם פירש בהדיא על מנת שאין עליך נדר זה ודאי יכול להתנות בכל נדרים אפילו לא קפדי אינשי ע"כ וכן הביאו הרא"ש והר"ן ירושלמי וכתב עוד הר"ן והוא הדין לדברים שבינו לבינה שדרך רוב בני אדם להקפיד בהם מסתמא אף על גב דלא פירש קפידיה קפידא:

כנסה סתם כו'. אריישא קאי דקדשה על תנאי וכנסה סתם דדילמא אחולי אחלי לתנאה כיון שכנסה בסתם. כדרב בגמרא:

תצא שלא בכתובה. כתב הר"ב בפ"ב דקדושין וגט מיהא בעי. ובגמרא דמספקא לן אי אחולי אחליה לתנאה ולאיסורא לחומרא. ולממונא המע"ה. ופירשו הכ"מ ספ"ד מה"א ובב"י סימן ל"ח אליביה דרב נמי. וכ"כ הר"ן:

על מנת שאין בה מומין כו'. אפילו בסתם נמי דהא בפ"ה משנה ג' גזרינן דארוסה בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה שמא ימצא בה מום כו' ומשום סיפא דכנסה סתם נקט קידשה על תנאי לאשמעינן דאע"ג דקידשה על תנאי בעיא גט. תוספות:

כל המומין הפוסלין בכהנים כו'. כתב הר"ב והוסיפו עליהם בנשים זיעה וריח הפה. ורמינן בגמרא דהא תנן בבכורות סוף פ"ז והמזוהם ותנן עלה רפ"ז מומין אלו כו' פוסלין באדם ומשנינן מזוהם גופו מסריח אבל זיעה אפשר לעבורי בקיוהא דיין עד שיעבוד עבודתו ולכך לא הוי מום. וריח הפה נמי לאו בכלל מזוהם הוא דאפשר דנקיט פלפלא בפומיה ועביד עבודה. אבל לגבי אשה שהוא מדבר עמה כל שעה לא אפשר. ומ"ש הר"ב ושומא כו' פירש בערוך שאת או ספחת (ויקרא י"ג:ב') תרגום ירושלמי שומא או בהק ע"כ. ונ"ל שאינו ר"ל דשומא דהכא היינו שאת ממש שהוא צרעת גמור אלא ר"ל כעין שומא דקרא דאי רוצה לומר שומא דקרא ממש. א"כ בכ"מ שיהא בה ואפילו אין בה שער יהא מום דלא עדיפא אתתא מגברא דתנן ביה בסוף פרקין. דמצורע כופין להוציא. ודוחק לומר משום שממיקתו הוא ודלא שייכא באתתא. וב"י סימן ל"ט הביא תשובה אחת שכתוב בה דמצורעת אינו מום ותמה עליה דאין מום גדול מזה אי משום דמאיסה אי משום שהוא חולי המתדבק כו' ע"כ. ואני תמה למה לא תמה מההיא מתניתין דסוף פירקין. ורש"י מפרש שומא וורוא"ה בלע"ז. וכ"כ בסוף יבמות. ושמעתי שהוא בל"א וואר"ץ:

משנה ח

האב צריך להביא ראיה. פירש הר"ב אם בא לתבוע כתובה מן הארוסין עיין מ"ש במשנה (ח') [ז'] פט"ו דיבמות [ד"ה ומניח] . ומ"ש ואף ע"פ שיש לאשה חזקה דגופה כלומר והא קיימא לן כרבן גמליאל במשנה ו' פ"ק דהעמד אשה על חזקתה. וה"נ יש לה חזקה שבלא מומין נולדה כדפירש"י. הכא שאני הואיל ונמצאו המומין ברשות האב ואיתרע לה חזקתו הואיל וברשותו נמצאו. ובפרק קמא נמי פלוגתייהו בנכנסה לרשות הבעל הוא. ובה אמר ר"ג דלא הורע חזקת אביה בכך. כך פירש"י ומסיימי התוספות ואיירי בענין שיכול להיות שנאנסה תחת בעלה דאי בענין שוודאי לא נאנסה משנשאת אע"ג

שנכנסה לרשות הבעל איתרע לה חזקת רשות האב הואיל וודאי ברשות אביה נאנסה. ע"כ. ולהר"ן דוחק לפרש מתניתין דפרק קמא בענין זה דוקא דלישנא פסיקתא אמר רבן גמליאל דנאמנת. אפילו א"א שנאנסה תחתיו. ומפרש דמתניתין דהכא מיירי שגם היא טוענת שמא דהיינו במומין שאינה בקיאה בהן מתי נולדו כריח הפה. מה שאין כן בפ"ק דהיא טוענת ברי והוא שמא. והכא שמא ושמא אמרינן כאן נמצאו כאן היו. ומפרש הרא"ש דמתניתין בנערה דכתובתה לאביה והיא ברשות האב לכל מילי הלכך אתרע חזקתה ברשות [האב] ועל האב להביא ראיה. אבל בוגרת כיון שיצאת מרשות אביה ואינה נקראת על שם בית אביה כך לי עומדת בבית אביה כעומדת בבית אינש דעלמא וחשיבא כאילו נכנסה ברשות הבעל. ובנערה נמי משנתארסה בדין היה שתהא ברשות הבעל וכל מומין שיולדו בה אמרינן נסתחפה שדהו אלא כיון שהיא ברשות האב לכל מילי והכתובה שלו אמרינן כאן נמצאו כאן היו קודם אירוסין. ע"כ. ומתניתין הכי דייקא. דלא קתני עליה להביא ראיה אלא האב צריך להביא ראיה:

שעד שלא נתארסה כו'. אבל אם הביא ראיה שמשנתארסה לא סגי. ולא אמרינן כאן נמצאו בבית אביה כאן היו משום דאיכא תרתי העמד הגוף על חזקתו וחזקה אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו וזה הכניסה לחופה וראה ונתפייס מאי אמרת חזקה אין אדם מפייס במומין הוי חדא במקום תרתי דהעמד ממון על חזקתו לא אמרינן כנגד חזקת הגוף [ולפיכך כאן נמצאו כאן היו נמי ליכא למימר כיון דאין כאן חזקת ממון וליכא אלא חדא. תוספות]. וחדא במקום תרתי לא אמרינן. עד שלא תתארס העמד הגוף על חזקתו ליכא למימר. מאי איכא דחזקה דאין אדם [*שותה בכוס אלא אם כן בודקו והאי ראהו ונתפייס הוא אדרבא חזקה אין אדם] מפייס במומין והעמד ממון על חזקתו. גמרא:

וחכמים אומרים במה דברים אמורים במומין שבסתר כו'. כתבו התוספות דר' מאיר לא פליג אמומין שבגלוי דמודה דאין יכול לטעון דראה ונתפייס הוא ע"כ. ורבנן לא אתו לאפלוגי אלא באם יש מרחץ כו' וגדולה מזו בריש פירקין ר' יהודה אומר חדש אחד כו' לאביי כדכתיבנא התם דתנא קמא אמר לה ואפ"ה חזר ושנאו ר' יהודה כ"ש הכא דלא תני לה אכתי החלוק דתנו להו רבנן אע"ג דר' מאיר מודה בכך דהא ראה ונתפייס:

אבל במומין שבגלוי אין יכול לטעון. שאף על פי שהתנה. דאמתניתין דלעיל קאי. לא על מומין שבגלוי נתכוין דאותם ראה ונתפייס. אלא על מומין שלא ראה נתכוין. וכשיש נמי מרחץ באותו העיר אית לן למימר שלא התנה. אלא על מומין שאין נבדקים ע"י מרחץ כגון ריח הפה. וקאי בין ארשות אב ובין ארשות הבעל והכי קאמר אינו יכול לטעון אפילו הביא הבעל ראיה אינו מועיל לו כלום. תוספות:

משנה ט

האיש שנולדו בו מומין. וכ"ש היו גמרא. פירש הר"ב משנשאה וכ"כ הרמב"ם בסוף הלכות אישות אחר שנשאה. ונראה דר"ל דאי לאחר שארסה אף ע"ג דאין כופין להוציא. ה"נ אין כופין אותה שתכנס. משא"כ משנשאה דאם אינה רוצה שתשב עמו. דנין אותה דין מורדת כדמסיים שם הרמב"ם:

אמר רבן שמעון בן גמליאל בד"א כו'. כתב הר"ב ואין הלכה כרשב"ג עיין מ"ש במשנה ז' פ"ח דעירובין:

אבל במומין הגדולים כופין אותו להוציא. דגבי איש ליכא למימר נסתחפה שדה של אשה דאיש אינו שדה של אשתו. תוספות:

משנה י

סבורה הייתי כו'. כתבו התוספות קצת תימה דא"כ כל אשה תערים ותשאנו כדי שיתן לה כתובה ושמא כשיש חשש ערמה אין לה כתובה. ע"כ. ולא הבינותי דמאי קושיא דכיון שהוא יודע מומו שהרי התנה בכך איהו דאפסיד אנפשיה שלקחה ויודע שיכולה לטעון סבורה הייתי וכו':

מפני שהוא ממיקתו. ולפיכך אפילו מדעתה שלא בעל כרחה אין מניחין אותה שתשב עמו כיון שסכנה היא לו אלא א"כ רצתה שתשב עמו בעדים כדי שלא יבא עליה כדאיתא בגמרא ול' הרמב"ם סוף הלכות אישות שמפרישין אותן בעל כרחן מפני שהיא ממקתו:

ולך איני יכולה לקבל. ויחלוץ ויתן כתובה רמב"ם סוף הלכות אישות:

פרק ח

משנה א

האשה שנפלו לה נכסים. כלומר בירושה ולאו דוקא אלא הוא הדין אפילו נתנו לה במתנה או שמצאה מציאה. כל ששייך הבעל שיזכה בהן מדין נכסי מלוג. כן מבואר מתשובת רשב"א בב"י ס"ס פ"ה וצ"ו וכ"כ הרמב"ם בפרק כ"ב מהלכות אישות בדין מתניתין ג' והוא הדין בכל מקום ששונה שנפלו:

בש"א תמכור כו'. כתבו התוספות בשם הירושלמו דפאה [ומקצתו הביא הרי"ף בסוף פרקין] דבעי אמאי לא תני לה [בעדיות] גבי דברים שהם מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ומשני דלא תנא אלא דבר שהוא חמור משני צדדין וקל משני צדדין והכא קל לאשה וחומר לבעל והתנן בש"א הפקר לעניים כו' והרי קל לעניים וחומר לבע"ה ומשני אינו חומר לבע"ה שמדעתו הוא מפקיר [וכן עוד התם בסיפא דכרם רבעי] וקשה לרבינו יצחק והא

קתני התם בש"א שתי שבתות דהוי קל לאיש וחומר לאשה שאינה נוטלת כתובתה בהדרת שבת אחת כב"ה. וי"ל שאין זה קולא אלא חומרא. שממהר לגרשה בהדרת שבת אחת אף ע"פ שרצונה בכך לאחר מכן שמא תחזור בה ע"כ:

ובה"א לא תמכור. דאירוסין עושה ספק נשואין שמא תבוא לידי נישואין שמא לא תבא ולפיכך לכתחילה לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים. גמרא. [*והקשו בתוספות דכיון שהיא מוחזקת הוי ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי כדאשכחן בשומרת יבם במ"ו. ותירצו דהכא ודאי קיימת לינשא משא"כ התם דכך עומדת לחליצה כמו ליבום ע"כ. ול"נ דמשומרת יבם מעיקרא לאו קושיא דהתם הספק אם זיקה עושה ארוסה או לא. משא"כ כאן שהיא ודאי ארוסה. אבל אי קשיא מבעלמא קשיא דבכל דוכתי אמרינן שאין ספק מוציא מידי ודאי כדאמרינן סתמא בגמרא ד' פ"א ועל זה אין תירוצם של התוספות מספיק דמ"מ עדיין בספק עומד אם תינשא שתירוצם של התוספות דוקא לחלק בין הכא לשומרת יבם אכן גם על זה נראה לי ליישב מתוך פירש"י שבגמרא גבי ורבי חנינא בן עקביא כב"ש כו' דפרש"י בתמיה. דהא ב"ה אפילו במוכרת באירוסין אמרי לכתחלה לא. ואם בא לוקח לב"ד לימלך אמרינן ליה לא תזבון וכ"ש משניסת עכ"ל. ואמאי הוצרך לפרש ואם בא לוקח כו' אלא כדי ליישב דלא תקשה אמאי לא תמכור היא והרי היא ודאי כו' לכך מפרש דלא תמכור לאו אדידה קאי דעליה אין אנו יכולין למחות אבל ללוקח הבא לימלך דמוחין אנו לו. והוי לא תמכור כלומר אינה יכולה למכור שאין קונה שכשבא הקונה לקנות ובא לימלך א"ל שלא יקנה שחזקה שלה אינה מועלת ללוקח שהוא כספק וכה"ג אשכחן ל' לא תמכור שכן לקמן במ"ה מוציא הר"ב ג"כ לשון לא תמכור דהתם ממשמעותו וכפירש"י שם והשתא אה"נ שהיא מצדה רשאית למכור ואין למחות ואם קנה מי שהוא ממנה ולא בא לימלך שלא מחינו בו אין יכולין להוציא ממנו ועי' עוד מ"ש במ"ו בס"ד]:

שהבעל מוציא. עיין בפירוש הר"ב במתניתין דלקמן:

ערד שלא נשאת ונישאת. משמע שנפלו לפני נישואין ואין דבר מפסיק בין נפילת נכסים לנשואין וה"ה אפילו נפלו לה קודם אירוסין דלא תמכור משניסת כדפירש הר"ב בריש מתניתין וכפירש"י שם והא דנקט עד שלא ניסת דמשמע דמשנתארסה. לאשמעינן דאפילו [הכי] אם מכרה ונתנה קיים. תוספות:

משנה ב

נכסים ידועים. כתב הר"ב אית דמפרשי מקרקעי פירש"י [שעל מנת] אותם נכסים נשאה לפיכך מכרה בטל שהיה מצפה [שתפול] לה אותה ירושה:

לא תמכור [*ואם מכרה ונתנה קיים.*) נראה דאכולהו בבי דמתניתין דלעיל מהדר ואפילו אמשניסת] דמדתלינן באין ידועים לבעל והיינו טעמא דכיון שאינן ידועים לו לא זכה בהן א"כ מה לי שנפלו לה קודם שנישאת או לאחר שניסת כיון שלא ידע בהן לא זכה בהו וזה נ"ל טעמא דטור [סימן צ'] שכתב אפילו נפלו לה משניסת. והב"י לא ביאר בזה כלום גם לא כתב שיש מי שחולק עליו והתשובות שהביא שם משמעון נמי דמיירי בנפלו לאחר שניסת ובש"ע שלו העתיק נכסים שנפלו לה משנתארסה. [*ומ"ש הר"ב והלכה כר' שמעון רי"ף מסוגית הגמרא]:

משנה ג

והתלושין וכו'. היינו ת"ק ור' מאיר נמי לא פליג בהו. אלא נראה לי משום דבמשנה ז' צריכא להו לרבנן למתני והתלושין דכל הקודם זכה הלכך תני להו ה"נ והתלושין וכו' ומשום הכי לא תני בקצרה. וחכמים אומרים שלו:

משנה ד

וביציאתה שלה. כתב הר"ב ואיכא בין חכמים לר"ש פירות המחוברים בשעת יציאה וכו' דקסברי רבנן מה שגדלו ברשותו הרי הן שלו. ועיין מ"ש במשנה ז' פ"ח דב"ב. וכתב רש"י תלוש בשעת יציאה ליכא למימר דפליגי עליה ונימרו שלה דכיון דתלשן הכל מודים שזכה בהן. ע"כ ונמצא עכשיו שר' שמעון משוה מדותיו בכניסה וביציאה הלכך מסתברא טעמיה והלכה כר' שמעון כ"כ הרא"ש. והר"ן כתב בשם הראב"ד משום דבתוספתא שנאו בסתם ולגבי הלכות פסוקות:

משנה ה

ימכרו וילקח בהן קרקע. כלומר שאם ירצה האיש למכור או שהאשה רוצה למכור כדי לקנות בהן קרקע כדי שתתקיים לה הקרן אין אחד מהם יכול לעכב כ"כ הטור סימן פ"ה בשם הרמ"ה ושהרא"ש חולק וסובר דימכרו ע"י הבעל קאמר כלומר אם ירצה. והיא אינה יכולה לעכב. אבל היא אינה יכולה לכופו. וטעמא נ"ל לפי שהוא יכול לומר הרי אין אני אוכל אלא הפירות ואם ימותו מה לי לעשות. [*ועוד דבסוגיא דלעיל מהך פסקינן כחנניה דלמיתה לא חיישינן וגם שם הוי טעמא הכי כמ"ש הרא"ש גבי הכניסה עז לחלבה כו' לפי שהוא אינו מכלה כו'] ולקמן בדין זיתים וגפנים ימכרו כתב בשם הרמב"ם ואינה יכולה לעכב עליו גם אינה יכולה לכופו למוכר וזה כדעת הרא"ש אלא שהרמב"ם ברישא אינו פוסק כת"ק ולפיכך לא כתב שם אבל אני לא מצאתי בפרק כ"ה מהל' אישות אלא שהעתיק לשון המשנה ולא ביאר בזה כלום:

שבח בית אביה. דהויא לה ולבית אביה לשם ולתפארת. רש"י:

רבי יהודה אומר לא תמכור מפני שהן שבח בית אביה. וקשיא לי אמאי לא פליג רבן שמעון בן גמליאל בסיפא ואפשר דאה"נ דפליג אלא כי אמרה רשב"ג למלתיה ברישא אמרה ור' יהודה כי אמר בסיפא אמר דמר מאי דשמיע ליה מרביה קאמר ומר מאי דשמיע ליה מרביה קאמר. וקבען רבי במשנתינו כשמועתן. וכיוצא בזה עיין בשם הר"ן משנה ד' פרק ב' דנדרים. ולעולם תרווייהו בחדא שיטהקיימי והיינו טעמא נמי דפסק הר"ב וכן הרמב"ם בפירושו כר' יהודה ולא כת"ק כיון דר' יהודה כרשב"ג ס"ל וקיימא לן כל מקום ששנה ר' שמעון בן גמליאל במשנתינו הלכה כמותו אפילו למ"ש במשנה ה' פרק ד' דפסחים דאיכא מאן דאמר דוקא היכא דמסתברא טעמיה. איכא למימר מסתברא טעמיה דהא בסיפא מוקמינן בגמרא דדוקא בשדה שאינה שלה כגון שאביה קנה זיתים בלא קרקע לאכול פירות עד שיבשו דומיא דעבדים דנמי כשדה שאינה שלה דמיין דכי מייתי כליא קרנא אבל בשדה שלה ד"ה לא תמכור מפני שבח בית אביה. דש"מ דלת"ק נמי שייכא סברא זו הלכך מסתברא טעמיה דרשב"ג דלא מחלק בסברא זו כלל. ומיהו אכתי איכא למידק תרתי למה לי כיון דזיתים דומיא דעבדים. ונראה לי דאדרבה הא אתא לאשמועינן ממשנה יתירה דזיתים דדוקא בשדה שאינה שלה חולק ת"ק ואי לאו משנה יתירה ה"א דלא תליא טעמא בשדה שאינה שלה כלל ולעולם סבירא ליה לתנא קמא דלא חיישינן לשבח בית אביה ואפילו בשדה שלה ולא הוה דייקינן מדתנן עבדים ולא אשמועינן זיתים בשדה שלה דלא סבר תנא קמא שבח בית אביה וכ"ש בעבדים דה"א להודיעך כחו דרשב"ג תני עבדים דכשדה שאינה שלה דמי ואפילו הכי סבר דלא תמכור משום שבח בית אביה להכי אשמועינן משנה יתירה דזיתים דוקא דומיא דעבדים חולק תנא קמא אבל בשדה שלה מודה. ועוד נראה לי דאיצטריך לר' יהודה דאי מרישא הוה אמינא התם דוקא בעבדים שאין לאחר שום שייכות בהו דאף ע"ג דדמי לשדה שאינה שלה לענין מכליא קרנא מכל מקום אינן דומין בזה שבזיתים יש שייכות לאחרים ובעבדים אין שייכות לאחרים והוה אמינא דכי סבר רבי שמעון בן גמליאל דאיכא משום שבח בית אביה בעבדים שאין לאחרים שום שייכות בהן הילכך איכא בהו משום שבח בית אביה אבל בזיתים שהם בשדה שאינה שלה אימא כיון דיש לאחרים שייכות בקרקע שהם עומדים וכו' ליכא בהו טעמא דשבח בית אביה קמל"ן דאפילו הכי ס"ל לר' יהודה דיש שבח בית אביה והשתא אפשר דאה"נ דרשב"ג לא פליג בסיפא ומודה לתנא קמא ואף ע"פ שלדברי הר"ב והרמב"ם בפירושו א"א לומר כן הואיל ופסקו כר' יהודה ואין טעם בדבר אלא משום דבשיטתיה דרשב"ג אמרה ואם רשב"ג מודה לתנא קמא בסיפא אם כן הלכתא כת"ק דר' יהודה מ"מ חזינן להרמב"ם

שבחיבורו פכ"ב מהלכות אישות חזר בו ואע"פ שפסק שם כרשב"ג דרישא. בסיפא פסק כת"ק. הלכך נראה לי ודאי דטעמו כמו שכתבתי באחרונה ודר' שמעון בן גמליאל מודה בסיפא לת"ק מהטעם שכתבתי ואתי נמי שפיר דברישא נקט רבי רשב"ג ובסיפא נקט רבי יהודה:

ישבע. פירש הר"ב כעין של תורה שכן כל שבועות המשנה כעין של תורה תקנוה כמ"ש הר"ב בפרק דלקמן מ"ז והא נמי דכתב אבל אם היתה היציאה יתירה וכו' ישבע שבועת התורה לאו למימרא שהיא שבועה מן התורה דהא תנן ברפ"ז דשבועות כל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמין. אלא שבועה כעין של תורה קאמר. ומ"ש הר"ב אבל אם מרדה וכו' ישבע כמה הוציא ויטול דאדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה. הרי"ף. וכתב הרמב"ם פרק כ"ג מהלכות אישות דמה שאכל ישומו לו וינכו לו ממה שראוי ליתן לו מן ההוצאה. ולא ידעתי למה לא העתיקו הטור והש"ע:

משנה ו

מודים ב"ש וב"ה שמוכרת וכו'. אע"ג דפליגי [*בריש פירקין] בארוסה ממש דב"ש אומרים תמכור וב"ה אומרים לא תמכור הכא מודים ב"ה שמוכרת בתחלה דלא דמי שומרת יבם לארוסה לפי שארוסה קנויה עד שנתחייב הבא עליה סקילה הלכך כ"כ זכה בה שאין לה למכור לכתחילה אבל בשומרת יבם שהבא עליה לא מחייב אלא מלקות אימור ודאי דבזכותה נפלו הילכך מוכרת לכתחלה כ"כ נ"י בפ"ד דיבמות. והתוספות בריש פירקין כתבו דשאני ארוסה דבודאי לינשא קיימא דכל המארס דעתו לישא הלכך לכתחלה לא תמכור אף ע"פ שהיא ודאי אבל בשומרת יבם כך עומדת לחליצה כמו ליבום והואיל והיא ודאי אמרו חכמים דתמכור לכתחלה [*ועיין מ"ש במשנה א' בד"ה וב"ה אומרים כו']:

יורשי הבעל. עם יורשי האב. עיין מ"ש במשנה ג' פ"ד דיבמות:

נכסים בחזקתן. כתב הר"ב ולא אתפרש כו' עיין מ"ש שם:

משנה ז

המחוברין בקרקע שלו. כתב הר"ב ובגמרא פריך והא כל נכסיו אחראין וערבאין לכתובה פירש"י והמחובר לקרקע כקרקע ולא דמי למחוברים דנכסי מלוג [במשנה ג'] דהתם פירא תקינו ליה רבנן היכא דאיכא קרן קיים והני נמי פירי נינהו דגמרי ברשותיה אבל הכא קרנא ופירי דידיה הוא ושיעבודא הוא דאית לה עלייהו ומאי דאשתעביד לה מחיים דבעל לא אמרינן פירי הוא לאפקועי שיעבודא ומשני תני שלה ולא פליגי רבנן עליה אלא אתלושין וכספים ולמימרא דלא משעבדי מטלטלי לכתובה ע"כ. וא"כ

הכא לא הוה להו לחכמים למימרא פירות המחוברין כו' כיון דבהכי לא פליגי אלא משום דלעיל בנכסי מלוג פליגי עליה בהא הלכך נקטינהו נמי הכא וכיוצא בזה צריך לומר התם בתלושין כמ"ש שם ומפני שזה שאמרו חכמים בכאן המחוברים לא צריכא הכא אלא איידי דלעיל משום כך אשתבוש תנא ותנא שלו כדלעיל ובענין מטלטלי דלא משעבדי לכתובה עיין מ"ש במ"ה פ"ט דנדרים:

הרי היא כאשתו. פירש הר"ב שמגרשה כו' ולא אמרינן כו' מצוה דרמא רחמנא עליה עבדה הואיל וגירשה ליקו עליה בנישואי שניה באיסור אשת אח. אע"ג דכשיבמה מותר לבא עליה ביאות הרבה בכל עת שירצה ולית לן למימר מצוה דרמא רחמנא כו' דסברא הוא דלא אמר רחמנא ויבמה כדי לגרשה לאלתר תוספות. וכתב הר"ב קמ"ל כתב רש"י והאי ויבמה דרשינן לבע"כ ביבמות ע"כ וכ"כ בפ"ד דיבמות. ונראה לי דבחנם נדחק לפרש כן דאף לענין יבומי הראשון עליה איצטריך לענין אשת אחיו שלא היה בעולמו ונתיבמה ומת כמו שכתבתי במשנה ב' דפרק ב' דיבמות. ואמרינן התם בגמרא דף כ' דמסתברא למשדי היתירא דלאשה אהיתרא דמיבם אשת אח וכי הכא. ולמשדי איסורא דעדיין יבומי הראשונים עליה אאיסורא כי התם פרק ב'. ומ"ש הר"ב דאמר רחמנא ולקחה לו לאשה. דלאשה קרא יתירה רש"י:

משנה ח

על השלחן. הן מעות שהוא משתמש בהן אם הוא שולחני. רש"י דף פ"א:

וכן לא יאמר אדם לאשתו כו'. דמהו דתימא דטעמא דלא ייחד לה ליבמה כדי למכור שאר נכסים דאינו יכול למכרם כיון דלא כתב לה דקנאי אבל באשתו לא שייך לומר שלא יוכל למכור מהאי טעמא. דהא כתב לה דקנאי וסמכה דעתה כשמייחד קמ"ל. גמרא. כפי פירוש התוספות.

גירשה אין לה אלא כתובתה. פירש הר"ב אבל כל זמן שלא גירש היו כל הנכסים משועבדים לה כלומר ואינו רשאי למכור כלום. גמרא. דאי משום גופה פשיטא דאין לה אלא כתובתה. אלא ודאי לדיוקא דיליה תניא למידק הא לא גירשה לא וכתב רש"י ומרישא לא שמעינן דתנן כל נכסיו אחראין דהתם עצה טובה דהא (ברשותו) [באשתו] דיכול למכור ואפ"ה תנן דלא כדאיתא בגמרא לעיל דף פ"א ופירש שם רש"י שמא יאבדו המטלטלין ונמצאת בלא כתובה וצריך לכתוב כתובה אחרת והתוספות פירשו שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. ועוד כתבו התוספות והא שמעינן מרישא הניח אחיו מעות ילקח בהן קרקע וכיון דצריך לקנות א"כ א"א לו למכור וי"ל דאי מרישא ה"א דוקא כנגד כתובתה אבל כל הנכסים לא קמ"ל ממשנה יתירה. ע"כ:

ואין לה אלא כתובתה בלבד. כתב הר"ב ואיצטריך לאשמועינן הא ביבמה. כלומר אף ע"ג דבשאר הנשים תנן לה בס"פ דלקמן. ומ"ש אימא כתובתה מיניה כלומר מלבד מה שיש לה על הראשון לפי שעכשיו כשלקחה בנישואי עצמו יהיה מחויב לעשות לה כתובה ממנו והראשונה במקומה עומדת קמ"ל דאין לה אלא כתובתה פירש האחת שהיה לה כבר. וכתב התוספות ותימה וליתני ההיא דהכא ולא ליתני ההיא דלקמן דאשתו שמעינן מק"ו דיבמתו וי"ל דשמא ה"א סברא איפכא. ע"כ. דה"א דוקא יבמה שקודם שגירשה נמי לא הוה לה כתובה מיניה ומעולם לא שעבד הוא כלום כנגדה ולפיכך דין הוא שעכשיו כשמחזירה שעל דעת כתובה הראשונה הוא מחזירה אבל אשתו שכבר בנישואין הראשון היה הוא משועבד כנגדה. כשעכשיו חוזר ונושאה אימא מסתמא אדעתא שישעבד לה שנית כנגדה הוא שנשאה ויהיו לה שתי כתובות. הלכך צריכא. נ"ל:

פרק ט

משנה א

הכותב לאשתו וכו'. פירש הר"ב אע"ג דלא קנו מידו וה"ה לאומר בלבד דמהני כדתני ר' חייא האומר. גמרא. ומ"ש הר"ב שנחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר פירש"י שאינה ירושת אבותיו אלא ע"י מעשיו תבא לו כגון נחלת אשתו הבאה לו ע"י נשואין שלו דהואיל ומשום תקנתא דידיה תקון רבנן והוא בא למחול עליה מחול. ומקשה בגמרא א"ה אפילו נשואה נמי ומשני דכיון שנשאה הרי הוא כשותף בנכסיה וכיון שנכסים שלו צריך [לשון] מתנה ואין מועיל לשון דין ודברים. ומ"ש הר"ב אדם מתנה עליה שלא יירשנה. הכי איתא בגמרא. ומייתי ראיה דכמו שאם יתנה בהדיא שלא יירשנה דמהני הוא הדין נמי לענין שאר תנאים שיכול להתנות ומהני אלא דהכא בתנאי זה אינו בכלל שלא יירש כמו שמפרש הר"ב בסמוך. ומ"ש הר"ב ואי קנו מיניה לאחר שנשאת כדמפרש טעמא בגמרא דמגופה של קרקע קנו מידו ומתנה גמורה היא:

דין ודברים. נ"ל דבלשון דין אין לי בלחוד הוי סגי שהרי מסלק עצמו שלא יהיה לו דין על אלו הנכסים ומה לו עוד ולא נקט ודברים אלא לשופרא בעלמא שכן דרך בני אדם לומר שאפילו בדברים לאוקמי לה בדינא וליינא מסלק עצמו:

אין לי. לשון חכמים הוא לומר אין לי במקום לא יהא לי. רשב"ם פ' חזקת (בבא בתרא דף מ"ג:)

שאם מכרה ונתנה קיים. והקשה הר"ן דהא בלאו תנאה נמי הכי דינא כדתנן ריש פרק דלעיל עד שלא נשאת ונשאת אם מכרה ונתנה קיים ואע"ג דאמרינן לעיל אמרו ליה לרבן גמליאל הואיל וזכה באשה כו' בעיא בעלמא היא ורבן גמליאל לא חש לה וראיה לדבר דמתמיהין בגמרא עלייהו דרב ושמואל דאמרי דבין נפלו לה משנשאת כו' הבעל מוציא כו'. [כמ"ש הר"ב לעיל לפסק הלכה] כמאן ואמרינן כרבותינו ולא אמרינן כאמרו לו. [וי"ל] דמהא שמעינן דהאי תנאי מהני אפילו לנכסים שנפלו לה אחר שנשאת דלכ"ע מכרה בטל ואם כתב לה דין ודברים בעודה ארוסה מכרה קיים ע"כ. וכן מסיק הרא"ש. ובתוספות בד"ה רב אשי כו' כתבו תימה אמאי קתני שאם מכרה ונתנה קיים דיעבד. לכתחלה נמי תמכור עכ"ל. ולתרץ תמיהתם איכא למימר דאה"נ דאפילו מוכרת לכתחלה ודקתני בלשון דיעבד איידי דר"פ דלעיל דקתני דיעבד תנא נמי הכא דיעבד. ואם נפשך לומר כן אף קושיית הר"ן מסולקת דלהכי מהני תנאה דאפילו לכתחלה יכולה שתמכור. וכבר כתב הטור סימן צ"ב בשם ר"י דס"ל שאין תנאי דבעודה ארוסה מועיל בנכסים שנפלו לה משנישאת וא"כ ע"כ לתרץ קושיית הר"ן צ"ל דלכתחלה מועיל התנאי:

עד עולם. דאי לא כתב לה עד עולם. ה"א פירי דפירי פירות אכיל להכי איצטריך עד עולם ואי כתב לה עד עולם ולא כתב לה פירי פירות ה"א לעולם אפירותיהן קאי ופירשו התוספות דהוה אמינא עד עולם אפירות שבחייה ושבמותה לא יאכל פירות להכי איצטריך פירי פירות לומר דלא יאכל לעולם לא פירות ולא פירי פירות. [*ומ"ש הר"ב והלכה כר"י עיין בדבור דלקמן]:

כתב לה כו' ובפירי פירותיהן. הכי גרסינן ברוב ספרים וצ"ל דסתם לן כר' יהודה. והא דלא תני נמי עד עולם שמא לא חש להאריך אלא לסתום כר' יהודה. תוספות:

מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה. כתב הר"ב דכתיב וירש אותה וכו'. עיין ברפ"ח דב"ב ושם אפרש בס"ד:

וכל המתנה וכו'. תנאו בטל. מסקי הפוסקים. דהכא דבממון אפילו בשל תורה תנאו קיים וכמו שפסק הר"ב בסוף פרק שביעי דב"מ וכתבתיו לעיל ריש פרק ה':

משנה ב

והיה לו פקדון או מלוה. צריכא דאי תנא מלוה. בהא קאמר ר' טרפון משום דמלוה להוצאה נתנה ואינה קיימא בעין דמחסרא גובייניה משום הכי אמר רבי טרפון דלא מנחי ברשותא דיתמי אבל פקדון דאיתא בעיניה אימא מודה ליה לר' עקיבא [דכל היכא דאיכא ברשותא דיתמי איתא] ואי תנא הא. בהא קאמר ר' עקיבא כו'. גמרא:

לכושל שבהן. כתב הר"ב אית דמפרשי למי ששטרו מאוחר כו' מסיים בגמרא והוא כשר. פירש [רש"י] והדבר כשר והגון לעשות כן. ואית דמפרשי לכתובת אשה מסיים בגמרא משום חינא ופירשו התוספות שימצאו הנשים חן בעיני האנשים ויהיה להן קופצים יותר. ומ"ש הר"ב ואע"ג דמטלטלי כו'. הכא דלאו ברשותייהו קיימי כו'. כך כתב רש"י וכתב הרב רבינו נסים דצריך לומר דר' טרפון ס"ל כר' מאיר. דאמר [פרק דלעיל מ"ז] דמטלטלי משתעבדי לכתובה דאי לא תימא הכי תינח ב"ח דאיכא למימר דכל שלא זכו בהן יורשים לאו מטלטלי דיתמי נינהו ומשתעבדי לבע"ח אבל לכתובה אמאי. דלא עדיפא מטלטלי דברשות אחרים מאותם שהם ברשות הבעל מחיים דלא משתעבדי לכתובה לרבנן דר"מ:

ינתנו ליורשים. כתב הר"ב ולא מהני תפיסה אלא א"כ מחיים [דבעל] דההיא שעתא לא שייכא שבועה ולא קרינא ביה הבא ליפרע מנכסי יתומים וכו' וכיון דאין צריכין שבועה זכו במה שבידם. תוספות. [*ומשום ב"ח יהיב ר' עקיבא להך טעמא. דלענין כתובה בלאו הכי מטלטלי לא משתעבדי לכתובה אפילו מיניה כמו שאכתוב בנדרים פ"ט מ"ה. ובירושלמי הביאו הרא"ש מבואר נמי. דבלאו הכי לא אמר ר"ע לטעמו אלא לרווחא דמלתא]:

משנה ג

כל הקודם בהן זכה. ובגמרא אפליגי אמוראי אי בעי דוקא שתפסו מר"ה שאינו מקום קנייה כלל וליכא למימר שזכו בהן יורשים או אפילו תפסו מסימטא ולא אמרינן דכיון שסימטא מקום ראוי לקנייה כדפירש הר"ב במ"ד פרק קמא דב"מ וזכו בהן יורשים משעת מיתה והמחזיק בהן כמחזיק בביתם:

ינתנו לכושל. פירש הר"ב בעל השטר ר"ל שט"ח או שטר כתובה דשניהן כושל הן כנגד היתומים ולשון הר"ן לכושל שבהם כושל שבראיה או כתובת אשה משום חינא ע"כ ונראה שנתכוין לומר אם יש שני ב"ח וכתובת אשה וקדם אחד מהן ותפס יותר מחובו שינתנו לכושל שבהן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה:

המותר ר"ע אומר אין מרחמין בדין וכו'. ומפרשינן בגמרא דלר"ע אפילו כולהו נמי דיתמי ואי תפס לא מהני ומפקינן מיניה ואיידי דתנא ר' טרפון מותר תנא איהו נמי מותר כלומר דלר"ט איצטריך לאשמועינן דלא תימא דמותר הוי כמאן דמונח אכתי במקום שמהם תפס הלה ואי קדם חד ותפסו מהך א"נ איהו יהיב ליה דתפיסתו תפיסה קמ"ל דלא. אלא דהוה כמו פקדון דלעיל:

משנה ד

המושיב את אשתו חנונית וכו'. והאי דינא לאו דוקא באשתו דכל אדם נמי שמינה אותו אפוטרופא משביעו כל זמן שירצה. כדתנן בפרק כל הנשבעים ואלו נשבעים שלא בטענה כו' והאפוטרופין ונקט אשתו לרבותא דלא תימא כיון שיש לה להשביעה כשתתבע כתובתה דלא תשבע אלא לבסוף וכסברתיה דר"ש בסיפא [דמתניתין ח'] דאינה תובעת כתובתה אין היורשים משביעין אותה על אפוטרופא. הר"ן:

משביעה. שלא עיכבה משלו כלום. רש"י. וכתב הר"ב ויכול לגלגל שלא עשתה אונאה על פלכה וכו' וכן לשון הרמב"ם ולישנא דאונאה כלומר שהונית אותו שלא נתנה לו הכל ולא שיש בזה קפידה בין שתות לפחות משתות כדין האונאה ובלא גלגול לא תקינו להשביעה על פלכה ועיסתה ומפרש טעמא בברייתא בגמרא דאין אדם דר עם נחש בכפיפה [בתוך קופה] אחת:

משנה ה

כתב לה. לאו דווקא וה"ה באמירה כל שהוא פוטרה דמחילה באמירה בעלמא סגי. נמוקי יוסף:

נדר. כתבו התוספות תימא אמאי נקט נדר דנדר לא שייך אלא באלמנה כדמוכח בפ"ד דגיטין [מ"ג] דתיקן ר"ג שתהא נודרת כו' ולי עליך לא שייך אלא בגרושה. וי"ל דאיידי דנקט בסמוך נדר גבי יורשין נקט נמי ברישא ע"כ ונ"י מתרץ דאע"ג דלא נתקנה [*אלא] באלמנה מ"מ כיון שהנדר הוא להקל עליה ודינה הוא בשבועה אם לא פטרה בפירוש משתיהן היה יכול לומר לה לא פטרתיך אלא מן השבועה אבל בעלמא כל שחייב לחבירו שבועה ופטרו ממנו הרי פטור מכל נדר וכן איפכא. ע"כ:

אבל משביע הוא את יורשיה. פירש הר"ב שלא פקדתנו ששטר זה פרוע. ובגמרא שהוא טוען שפרע ומבקש שבועה כדלקמן במ"ז וא"נ היכא דאינהו מודו שמקצתה פרוע מידי דהוה היא עצמה שפגמה שנשבעת בלא טעין השבעי כדלקמן אבל כשהיא פגמה ומתה [*ומת בעלה קודם שמתה] אין יורשים נוטלין אפילו בשבועה כמ"ש בסמוך:

ואת הבאים ברשותה. פירש הר"ב אם מכרה או נתנה הרמב"ם וכן בתוספות. ומ"ש הר"ב ומתה כך פירש"י וטעמא אם היא בחיים איך ישבעו הלקוחות ששטר זה אינו פרוע והלא למחר תאמר שהוא פרוע ומהימנא מיגו שיכולה לחזור ולמחול. נ"י והרא"ש והאריך עוד:

אבל יורשיו משביעין אותה וכו'. כן הוא בכל הספרים והא דלא תנן אבל יורשיו והבאים ברשותו משביעין אותה וכו' דכ"ש הוא שהבאים ברשותו יכולין להשביעה.

ועוד אפשר לי לומר לדעת הרי"ף ור"ח שפוסקים דאין נאמנות מועיל לגבי לקוחות אפילו פטרו בפירוש דלאו כל כמיניה לאפסודי ללקוחות. אי נמי משום קנוניא דלמא החזיר השטר ודוקא על יורשיו מועיל הנאמנות דאינון כרעא דאבוהון והרי הוא כאילו הנכסים ברשותו של לוה עצמו בשעת גוביינא אבל לא בלקוחות ודתנן לקמן ולא לבאים ברשותי אין הפירוש כמ"ש הר"ב אם אמכור נכסי אלא כמ"ש נ"י בשם הרמב"ן דהני באים ברשותי לאו דומיא דהני אחריני שפירש שהם לקוחות אלא הני הם אפוטרופא שמינה על נכסיו או נתן נכסיו במתנת ש"מ דכיורשין שויוה רבנן ע"כ. ולפיכך בבבא זו דלא תני הבאים ברשותו משום סיפא דבפטור לומר דלגבי דידיה יורשים ודומיא דיורשים דווקא דהיינו מתנת ש"מ ואפוטרופא במכ"ש אבל לקוחות לא אלא היכא דאתי במכ"ש כגון במשביעין אבל בפטור לא. ואין נראה לומר דמשום דבהך בבא דמשביעין אתין במכ"ש לכך לא שנה והבאים ברשותו דזה אין דרך התנא להשמיט בבא אחת היכא דבשאר בבות תני ליה. אבל משום דאיכא למדחי בכך הואיל ואתא במכ"ש הלכך לא מסתייע הרי"ף מהא וגם לא תיובתא לחולקים עליו. אבל מיהו לפי דרכו של הרי"ף ודעמיה י"ל כן:

ואת יורשיה. לשון הר"ב אם נתאלמנה והיא או יורשיה נפרעין מן היתומים כו' וכן לשון רש"י ותימה דבריש פרק דלקמן מפרש הר"ב דכשהיא חייבת שבועה ומתה קודם שנשבעה אין ליורשיה כלום והכא כשנתאלמנה חייבת שבועה ליורשיו כדתנן במשנה זו ואין ליורשיה כלום והטור סימן צ"ח כתב כגון אם נתגרשה ומתה אבל נתאלמנה ומתה קודם שנשבעה אין יורשיה יורשים כתובתה. ועיין עוד בפירש הר"ב מ"ז פ"ז דשבועות:

משנה ו

על העתיד לבוא. פירש הר"ב מן העסק שנעשית אפוטרופא עליו לאחר קבורת בעלה וכו' ונשבעת כדין אפוטרופא כדתנן בשבועות [סוף פרק ז'] אלו נשבעין שלא בטענת ברי השותפין והאריסין והאפוטרופין. רש"י בגמרא:

על מה שעבר. הא כבר תנא מדלעיל. אלא גלגול שבועה אתא לאשמועינן. הרא"ש:

משנה ז

הפוגמת כתובתה וכו' עד אחד וכו' לא תפרע אלא בשבועה. ואפילו לא טעין השבע לי אבל כי לא פגום צריך שיטעון השבע לי כדפירש הר"ב בבבא מנכסים משועבדים. ואי לא טעין לא. הואיל ונקט שטרא. רש"י:

מנכסי יתומים. עיין מ"ש פרק דלקמן מ"ה ועיין רפ"ו דערכין בפירוש הר"ב ובסדר המשנה דירושל' וכן בספר הרי"ף גרסינן מנכסים משועבדים קודם מנכסי יתומים

וכדנקט סידרא במתניתין דלקמן והכי מסתברא דודאי דמסתבר טפי שתשבע ללקוחות משתשבע ליתומים. וכי קתני קודם הוה לא זו אף זו ואילו לפי סדר הספרים הוה זו ואין צריך לומר זו:

יתומים. עיין מ"ש במ"ד פרק ו' דשבועות:

מנכסים משועבדים. פירש הר"ב משום דאי הוה גבי מן הלוה גופיה כו'. וכן לשון רש"י והך דינא איתמר בגמרא פרק שבועות הדיינים דף מ"א גבי שט"ח דעלמא משום הכי אסברה להו בלוה ולא בבעל הטוען כך כנגד הכתובה אע"ג דמשנתינו בה קיימא:

משועבדים. עיין מ"ש במשנה רביעית פרק ו' דשבועות:

ושלא בפניו. כשהיא מוציאה כתובה וגט והיה בעלה בדרך רחוקה [לאפוקי כשהוא במקום קרוב בכדי שיוכל לילך שליח ויחזור תוך שלשים יום דמודיעין אותו ואם לא יבא ישביעוה ותטול. הרא"ש] אבל אם הלך בעלה ולא גירשה לא תפרע מן הכתובה לפי שהעיקר אצלנו לא נתנה כתובה לגבות מחיים אבל יש לה מזונות כמו שיתבאר בפרק האחרון מזאת המסכתא. הרמב"ם:

משנה ח

רבי שמעון אומר כל זמן שהיא תובעת כתובתה היורשין משביעין אותה. פירש הר"ב ואפילו כתב לה נדר ושבועה כו'. מפרש בגמרא [דר"ש ס"ל] כאבא שאול בן מרים דאמר [דף פ"ז ע"א] בין דלא נדר בין נקי נדר כו' בין הוא בין יורשיו אין משביעין אותה אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה פירש רש"י דלעולם יורשים משביעין אותה אם מת הוא והיא נפרעת מהם ע"כ. ונראה בעיני דהיינו טעמא דרבינו הקדוש נטר ליה לר' שמעון ולא סדרו אמתניתין ג' דלעיל דעלה קאי פלוגתא. משום דטעמיה נפק ליה מהך מתניתין דהכא. דתנן בה מנכסי יתומים כו' ותקנה קדומה היא ואמר רבי שמעון שלח חילקו בה אלא לעולם אמרו שהנפרעת מנכסי יתומים [לא תפרע אלא בשבועה] ואפילו פטרה מהם:

ואם אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה. פירש הר"ב על אפוטרופא שבחיי בעלה ואפילו לא פטרה כו' ואית לן למימר דהאי דנקט אין היורשים וכו' לאו דוקא. דהוא הדין הוא עצמו. דהואיל ובאפוטרופא בחיי בעלה מיירי מאי חילוקא איכא. ואיידי דנקט ברישא דמלתא תובעת כתובתה יורשים משביעין אותה דהתם יורשים דוקא. תנא נמי סיפא יורשים. תוספות. וכתב הר"ב אין הלכה כרבי שמעון. ור"ת פוסק הלכה כמותו:

משנה ט

הוציאה גט ואין עמה כתובתה גובה כתובתה. ובגמרא מפרש דקרעינן לגיטא וכותבין אגביה גיטא דנן דקרענוהו לאו משום דגיטא פסולא הוא אלא דלא מיהדר ותגבה ביה זימנא אחריני והלכך הואיל ומוציאה הגט בלא נקרע גובה כתובתה. ופירש הר"ב במקום שאין כותבין כתובה דאילו במקום שכותבין כתובה אינה גובה אע"ג דקיימא לן כותבין שובר [כמ"ש הר"ב] במ"ו פ"ט דב"ב [וכן כתבתי בריש פ"ב לעיל] משום דריעא טענתה שהדבר מוכיח שפרעה והחזירה לו הכתובה הר"ן. וכך כתב הרא"ש סוף פרק קמא דב"מ:

והוא אומר אבד שוברי. ולא מיבעיא למ"ד כותבין שובר שהוצרך לפרוע ע"י שובר. אלא אפילו למ"ד אין כותבין אתיא מתניתין משום דכיון דבמקום שאין כותבין כתובה אייריגן הלכך כשהוציאה גט אע"ג דטען דאיהו כתב לה כתובה אינו נאמן אלא אם כן הביא עדים שכתב וכיון דלא אייתי סהדי אמרינן ליה זיל פרע. וכיון שפרע ביקש לכתוב לו שובר:

פרוזבול. כתב הר"ב הלל תקן כו' שמוסר שטרותיו כו' עיין במ"ד פ"י דשביעית:

הרי אלו לא יפרעו. פרכינן בגמרא תינח עיקר כתובה שיש לו טענה שובר היה לי כשפרעתיה על ידי הגט בלא כתובה אבל תוספת שאין לו לפרוע ע"י הגט אלא ע"י הכתובה עצמה כמ"ש הר"ב למה יהא נאמן בטענתו כיון שמוציאה הכתובה ומשנינן הב"ע כשאין שם עדי גירושין מגו דיכול לומר לא גרשתיה יכול למימר גרשתיה ונתתי לה כתובתה. וחסורי מחסרא וה"ק הרי אלו לא יפרעו בד"א כשאין שם עידי גירושין אבל יש שם עידי גירושין גביא תוספות. ועיקר אי מפקא גיטא גביא. ואי לא מפקא גיטא לא גביא. ומן הסכנה ואילך אף ע"ג דלא מפקא גיטא גביא שרשב"ג אומר וכו' וכתבו התוספות וא"ת ומאי מגו הוא זה דאם יאמר לא גרשתיך יתחייב בשאר וכסות. ועכשיו דאמר פרעתי פוטר עצמו וי"ל דכשאמר לא גרשתיך נמי פטור גם משאר וכסות דדמי לטענו חטין והודה לו בשעורים דפטור [כדתנן במשנה ג' פרק ו' דשבועות] ע"כ:

שני גיטין ושתי כתובות. פירש רש"י זמן [כתובה] ראשונה קדמה לזמן גט ראשון וזמן כתובה שנייה קודם לגט שני גובה שתי כתובות שהרי גירשה והחזירה וכתב לה כתובה שנייה אבל קדמו שתי הכתובות לגט ראשון לא שהרי כשהחזירה לא כתב לה כתובה ותנן בסיפא שתי כתובות [וגט] אינו גובה אלא אחת שעל מנת כתובה ראשונה החזירה. שתי כתובות וגט. שקדמו שתיהן לגט ובגמרא מפרש כגון דאוסיף לה דיקלא בשניה ולא כתב בה צביתי ואוסיפת לה הך אקמייתא ה"ק אם תתרצי למחול שעבוד קמייתא גבי

כתובה זו המרובה ואם לאו גבי הראשונה המועטת הלכך הי מינייהו דבעיא גביא אבל תרווייהו לא. כתובה ושני גיטין. כתובה בנישואין הראשונה וגירשה והחזירה ולא כתב לה כתובה וחזר וגירשה. ומיתה. ועידי מיתה. ובאה לגבות שתי כתובות אחת בתורת גירושין ואחת בתורת אלמנות. רש"י:

כתובתה קיימת. שע"מ כן קיימה. ולא לכולי מילתא קיימי דאי אפשר שתטרוף מן הלקוחות דשטר מוקדם הוא דקטן אינו יכול לשעבד וכיון דמוקדם פסול לטרוף ביה מהלקוחות כמפורש במ"ה פרק בתרא דשביעית. וכ"כ התוספות. ובגמרא נמי דלא שנו אלא מנה ומאתים. אבל תוספת אין לה. וכתבו התוספות א"כ מאי קא משמע לן מתניתין שע"מ כן קיימה אפילו לא כתב לה מעולם יש לה כתובה [כדתנן במ"ז פ"ד] וי"ל דאשמועינן היכא דנשאה בתולה אע"ג דכשגדל או שנתגייר כבר היא בעולה. אפ"ה יש לה כתובה מאתים שע"מ כן קיימה שיהא עכשיו כתחלת נשואיה. ע"כ. ויש לתמוה דכיון שהגיורת היתירה מבת ג' ויום אחד בחזקת בעולה היא כדתנן במ"ד פ"ק למה תהא לה מאתים כלל דודאי דליכא לאוקמי מתניתין דמיירי בכשנשאה פחותה מבת ג' ויום א'. והרמב"ם בפרק י"א מה"א כתב וכן גר וכו' כתובתה מנה ויהיב המגיד האי טעמא אלא דהשתא הדרא קושיא לדוכתא מאי קמ"ל ואין לומר דקמ"ל אפילו לא בא עליה דהמגיד כתב בשם הרשב"א דדוקא אם בא עליה משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכן מפורש בירושלמי ע"כ. ונ"ל דנ"מ לענין שינוי המטבע כדתנן בסוף מכילתין נשא אשה בא"י וכו' וקמ"ל מתניתין דכתובתה הראשונה קיימת כלומר שהוא חייב לה באותן מעות היוצאים במקום נישואיהן הראשונים ויש בדבר להקל ולהחמיר:

פרק י

משנה א

שניה ויורשיה קודמין ליורשי ראשונה. פירש הר"ב דיורשי ראשונה באים לירש כו' ומה שנשאר ירשו. וא"צ שיהא שם מותר דינר דתנן לקמן דמידי הוא טעמא להתקיים נחלה דאורייתא כמ"ש הר"ב בפרק ד' מ"י והכא בפרעון כתובת השניה מתקיים נחלה דאורייתא שכשמת נפלו נכסים לפני יורשים וכשיוצא שט"ח על אביהן אלו ואלו עושין מצוה לפרוע חובות אביהם והיא היא ירושתן. גמרא. ומ"ש הר"ב דקי"ל אין אדם מוריש שבועה לבניו. עיין בפירושו משנה ז' פ"ז דשבועות ומ"ש שם:

משנה ב

היה שם מותר. טעמא פירש הר"ב במשנה י' פרק ד':

דינר. בפרק דלקמן משנה ד' מצינו גם כן שיעור דינר ושם אכתוב בשם הרא"ש דלאו דוקא אבל הכא כתב בית יוסף בסימן קי"א וז"ל ומשמע בגמרא דמותר דינר דוקא בעינן אבל פחות מדינר לא הוי מותר ע"כ. ועיין משנה ב' פ"ו דערכין ומ"ש שם. גם במשנה ח' פרק ח' דפאה ומשנה ח' [צ"ל ה'] פ"ט דב"ב:

משנה ג

נכסים שאין להם אחריות וכו'. עיין בפירוש הר"ב משנה ה' פרק קמא דקידושין ומה שכתבתי שם בס"ד:

עד שיהיו שם נכסים שיש להן אחריות כו'. ולעיל פ"ד משנה י' כתבתי משמא דגמרא. דכתובת בנין דכרין לא נגבית אלא ממקרקעי ולפיכך כתב הרא"ש אהא דרבי שמעון דרבנן לא פליגי עליה בשיעור שתי כתובות עצמן דבעינן שיהא במקרקעי כשיעורן. דתנאי כתובה ככתובה [ומטלטלי לא משעבדי לכתובה לרבנן דרבי מאיר במשנה ז' פרק ח'] ולא פליגי אלא במותר משום דסברי דאף במטלטלי מתוקמא נחלה דאורייתא. עד כאן דבריו. אבל נראה לי דלהר"ב והרמב"ם שכתבו הלכה כרבי שמעון דסבירא להו דליכא פלוגתא כלל ולכולי עלמא בעינן שיהא אפילו המותר ממקרקעי דאי לא תימא הכי מנא להו לפסוק דלא כתנא קמא אלא דסבירא להו דליכא פלוגתא כלל. וכיוצא בזה שכתבתי בשם הרב רבינו ניסים לעיל בפרק ו' משנה ד'. והטור שסובר כדעת הרא"ש דאיכא פלוגתא פסק בסימן קי"א דבמותר אפילו במטלטלי סגי. אך נראה שהרמב"ם בחיבורו חזר בו שהרי פסק בפרק ט"ז מהלכות אישות דאפילו האידנא אינה נגבית אלא ממקרקעי ובפרק י"ט שכתב דין המותר לא התנה שיהא דוקא ממקרקעי והרי תנא דידן פירש ולפיכך לא הוה ליה לסתום אלא ודאי שסובר דרבי שמעון אליביה דנפשיה מפרש ותנא קמא פליג עליה במותר כדעת הרא"ש ואפילו במטלטלי סגי והלכה כמותו ולכך כתב בסתם שיהא מותר דינר דהיינו אפילו ממטלטלי כך נראה לי. ומ"ש הר"ב אף בזמן הזה כו' כתבתי הטעם לעיל בפרק ד' משנה י' בס"ד:

משנה ד

של זו מנה ושל זו מאתים כו'. כתב הר"ב ושלשתן נחתמו ביום אחד. עיין במשנה דלקמן. ומה שכתב הר"ב או שלא הניח אלא מטלטלין כו' וכ"כ הרמב"ם. וכשתפסו מחיים דאי לא תימא הכי מתניתין דלא כהלכתא דמשנה ז' פרק ח'. ובגמרא איכא אוקימתא הכי אבל לאותה אוקימתא לא מוקמינן לקמן בדכתבה דין ודברים כו' אלא בשתי תפיסות. רישא דהיו שם מאתים וכו' דנפלו ע"ה בחד זימנא וקכ"ה בחד זימנא סיפא דנפלו ע"ה בחד זימנא ומאתים וחמשה ועשרים בחד זימנא [*ופירש"י דנפלו ע"ה בחד זימנא ובאו

לדין עליהם אמרינן להו חולקות בשוה שהרי שעבוד שלשתן על מנה וקכ"ה בחד זימנא בעלת מנה כבר גבתה כ"ה ובאת לריב על ע"ה הלכך ע"ה משועבדים לכולנה וחולקין אותם הרי ביד כל אחת חמשים. והמותר אין לבעלת מנה חלק בו היינו דקאמר של מאתים ושל שלש מאות שלשה שלשה של זהב. סיפא בשתי תפיסות כו' ורכ"ה בחד זימנא. ע"ה מינייהו יד כולן שוין בהן ובעלת מאתים [צ"ל מנה] שלא גבתה בתפיסה ראשונה אלא עשרים וחמשה באה לריב על שניה על מאה שבעים וחמשה ופלגי ע"ה בין שלשתן ומאה בין בעלת מאתים ובעלת שלש מאות וחצי מאה שלישית שנשאר כולו לבעלת שלש מאות נמצאת של מנה נוטלת חמשים. ושל מאתים מנה. ושל שלש מאות מאה וחמשים שהן ששה דנרי זהב] וצריך לומר דאף על גב דתפיסה מחיים בעינן ומחיים תפסום דמכל מקום כשבאו לדין לפנינו הביאו בשתי תפיסות וכשבאו בראשונה לא ידעינן בתפיסה שניה ויצא הדין וחלקו כבר קודם שבאו לפנינו בתפיסה שניה דאי לא תימא הכי כיון דאין דין קדימה במטלטלין יחלקו בשוה והכי דייק לישנא דרש"י ולא נמצא להן מאתים בפ"א אלא בב' פעמים כלומר שעל פי האמת יש להן הכל אלא שבפנינו לא נמצאו להן כו'. דאל"כ למאי הוצרך להאריך בזה הלשון כלל דהיא היא לישנא דבשתי תפיסות עצמו ומאי מפרש אלא כמו שכתבתי. והר"ן בריש פרק דלקמן כתב דליכא למימר דתפסה מחיים דאם כן קודם שהגיע זמנה לגבות כבר באה תפיסה שנייה. אלא דבתפיסה דלאחר מיתה מיירי ובמעות דלא אמרו דתפיסה דלאחר מיתה לא מהני אלא במטלטלין דמ"מ מחסרי גוביינא אבל במעות לא שהרי כבר נפרעה ע"כ. אבל לשון רש"י בשתי תפיסות שתפסו מטלטלין לכתובתן ע"כ. וצריך לומר כמ"ש. ומה שלא פירשו הרמב"ם והר"ב דדוקא בשתי תפיסות יש לומר דניחא להו לאוקמי מתניתין בחד אוקימתא דהיינו בדכתבה ובין בשכתובות שלשתן ביום אחד ובין שאין זמנם שוה ובמטלטלים ממאי דמוקים בשתי תפיסות ושתיהן היו מחיים אלא שלא באו לפנינו בפעם אחת ורבינא לרווחא דמלתא קאמר. ומיהו מכל מקום תפיסה מחיים היה להרמב"ם ולהר"ב לפרש. הלכך נראה שזה שכתבו לא כתבו לדין המשנה. אלא לדידן דהאידנא אף מטלטלי משתעבדי לכתובה מתקנת הגאונים כמ"ש הרמב"ם בפרק י"ו מה"א וכיוצא בזה בר"פ דלקמן:

של מנה נוטלת חמשים. כתב הר"ב בגמרא פריך וכו' ומשני דמתניתין איירי דא"ל וכו' ונראה בעיני דמיירי נמי בשקנו מידה כדלקמן ריש מתניתין ו' דמאי שנא. ומ"ש ומפני שלא נתנה כו' וז"ל רש"י מדין ודברים סליקית נפשאי לא נתתי חלקי במתנה ומה שגבת לא בשליחותי גבת שתאמר לי נטלה זו חלקך אני סלקתי עצמי מלריב לה ומלמעט

חלקה במנה וגבר ידה לגבות חצי המנה בשעבוד שטרה עכשיו אני באה לחלוק עמך בנותר שלא סלקתי עצמי מלריב עמך ושעבודי ושעבודך שוים ע"כ ומ"מ אין דין ודברים מסולקים מהדין הזה שיש מקום לבעל דין לחלוק ולומר שתוכל בעלת השלש מאות לומר לה הרי מנה מונח ובין שלשתנו נחלוק ולמה מפני שסלקת נפשך לא אטול אני חלקי שבכל המנה והתוס' כתבו דא"ל מדין ודברים סליקית נפשאי לא אתפרש שפיר טעמא דהא מלתא ע"כ. והפוסקים לא כתבו זה הדין ואע"פ שלכאורה רבי דפסקינן כמותו אינו חולק עם רבי נתן בזה בשכותב ונ"מ נמי לדידיה כגון אם אין כאן אלא מנה בלבד וכתבה בעלת מאתים לבעלת מנה שנוטלת בעלת מנה חמשים והיה מן הדין שבעלת ג' מאות תטול ל"ג ושליש אבל בטענה דמדין ודברים סליקית כו' אינה נוטלת אלא כ"ה ואולי לפי דלא אתפרש טעמא סוברים שרבי חולק בכל אע"פ שלא אמר אלא בזה הלשון אין אני רואה דבריו של ר' נתן בזה אלא חולקות בשוה וכתבו עוד התוספות ולא ידעתי אמאי לא משני כגון שכתבה בעלת ש' ובעלת ר' לבעלת ק' דין ודברים אין לנו עמך בכ"ה ע"כ. ומיהו בזה לא הקשו כלום דכיון דבעל הגמרא סובר שהדין הוא כך שתוכל לטעון מדין ודברים סליקת נפשאי וכו' א"כ טובא קמ"ל מתניתין משא"כ אילו היה דין המשנה ששתיהן כתבו לבעלת הק' מאי קמ"ל במלתא דפשיטא יותר מביעתא בכותחא:

היו שם ג' מאות של מנה נוטלת חמשים כו'. כתב הר"ב כגון דאמרה להו בעלת שלש מאות כו' וכתב הר"ן דלאשמעינן דלא תימא בשלמא רישא כיון דאסתלקא לה (רישא) בעלת מנה לגמרי ודאי דעתה של בעלת מאתים היה שתטול בעלת מנה נ' שהרי אין לה לחלוק עמה עוד אבל בסיפא דמצי אמרה בעלת ש' לבעלת ר' לא להוסיף על חלקך נסתלקתי ממנה ראשון אלא לא רציתי לטרוח כל כך בחלוקות וסמכתי שאבא לחשבון עמך במנה שני שיש לנו לחלוק קמ"ל זה נ"ל ע"כ:

וכן שלשה. כלומר כד אתרמי כבבא דסיפא דמתניתין כ"כ הרי"ף דודאי שאין דיניהם שווין דבכתובה דוקא כשכתבה דין ודברים כו' אלא כלומר כד אתרמי כו':

שהטילו לכיס. פירש הר"ב מעות לקנות סחורה לשכר. רש"י:

פחתו או הותירו. כתב הר"ב ודוקא כשהשביחו מחמת מעות עצמן כגון שנשתנה המטבע מסיים הרמב"ם או הוסיפו עליו בחלוף או פחתו על דרך זה עד כאן. ונראה דעתו כדעת רש"י שמפרש שנשאו ונתנו במעות ואפילו הכי חולקין לפי המעות וכל חד מאי דיהיב שקיל. פירש טור ח"מ סימן קע"ו הואיל ואין להם אלא סכום הראשון וז"ל התוספות שלדעת [כן] נשתתפו יחד שאם לא ירויחו אלא חלוף המעות שבשביל ריוח

מועט כזה לא יקפידו אלא כל אחד וא' יקח חשבון מעותיו ע"כ. אבל הרמב"ם בחבורו כתב בפרק ד' מהלכות שותפין וז"ל אם המעות קיימים ועדיין לא הוציאו אותן ופחתו או הותירו מחמת המטבע ששינה המלך או אנשי המדינה חולקין השכר או ההפסד לפי המעות עד כאן. וזה נראה ודאי כדעת הרמ"ה בטור ח"מ דדוקא כשנשתתפו במעות ועלה בהם ריוח או הפסד בלא עסק וכו' דאפילו לא נשתתפו אלא היה לכל אחד מעותיו בביתו היה עולה לו זה הריוח או ההפסד וכתב הטור דכדבריו מסתברא וכן יש לפרש דעת הר"ב. ומ"ש עוד אבל אם קנו סחורה אין מחלקים הריוח וההפסד אלא לפי מספר השותפים וכן לשון הרמב"ם בפירושו. וכפי פשטא דמלתא משמע דבכל מיני סחורה הדין כן. וז"ל הרא"ש וכן דעת רוב המפרשים שבכל מיני שיתוף סחורות אם נשתתפו בסתם לוקח המועט כמרובה בשכר ובהפסד והטעם כמפורש בירושלמי או משום דאיבעי ליה לאתנויי בעל המאתים שיטול בריוח כפי הקרן ומדלא התנה אנו אומדים דעתו שהסכים שיטול בעל המנה חצי הריוח לפי שהוא חריף ובקי במשא ומתן או שום אמתלא אחרת לפי שדרך כל המשתתפים להתנות לחלוק הריוח לפי הקרן ומדלא התנה אומדנא דמוכח הוא ע"כ. אבל הרמב"ם בחבורו שם כתב בענין אחר דדוקא לסחורה שאינה עומדת לחלק אלא למוכרה ביחד ומכרו ביחד דזו הסתורה כל חלקיה מצטרפין יחד וא"א לזה בלא זה ומשום הכי חולקין בשוה אבל בדבר העומד לחלק ולא מכרוהו כגון שור שטבחוהו ומכרו הבשר או חלקוהו ביניהם כיון דהחתיכות אינן צריכין זה לזה ועומדין לחלק חולקין לפי מעותיהן. ועיין מ"ש רפ"ד דב"ק:

משנה ה

מי שהיה נשוי ארבע נשים. אע"ג דפלוגתא דתנא קמא ובן ננס שייכים בב' נשים נקט טפי לאשמעינן דשבועה לאחד שבועה למאה וכי נשבעה ראשונה לשניה אינה צריכה לישבע לשלישית. ואיצטריך לאשמעינן בארבעה דלא תימא משום דשלישית אינה נשבעת עוד כיון שהיא אחרונה. שמא כבר נתקבלה כתובתה. ולכך אמרו שהראשונה אינה נשבעת עוד לשלישית אבל אם היתה נשבעת אותה שלישית כגון שיש רביעית. דהשתא ידעינן דלא נתקבלה כתובתה ה"א דנחמיר טפי ותשבע גם לשלישית אע"פ שכבר נשבעה לשניה להכי תנינא ד' נשים. תוספות:

הראשונה נשבעת לשניה. כתב הר"ב אם שניה טוענת השבעי לי וכו' וכן לשון רש"י וצריך לי עיון דמידי הוא טעמא דנשבעת בטענת שמא אלא לפי שזהו בכלל מנכסים משועבדים דלא תפרע אלא בשבועה כדתנן פרק דלעיל משנה ז' ח' דמה לי מכר מה לי

לוה או נתחייב באיזה ענין שיהיה שנמצא אלו נכסים משועבדים לו והלה בא לגבותן ואם כן אפילו בלא טענה תהא נשבעת דאנן טענינן שתשבע כמו שפירשתי לעיל שם:
והרביעית נפרעת שלא בשבועה. כתב הר"ב וכגון שאין שם יורש פירש אפילו גדול דהא דתנן במשנה ז' פרק דלעיל מנכסי יתומים היינו בין גדולים בין קטנים כן מסקנת הפוסקים:
בן ננס אומר וכי מפני שהיא אחרונה נשכרה כו'. כתב הר"ב מפרש בגמרא כגון שנמצאת שדה אחת כו' שנודע שגזלה כו' וכן פירש"י וכתבו התוספות וקשה לרבי דמסתמא כשמשביעין הרביעית משמע שעדיין לא גבתה מדקתני גבי רביעית נפרעת לא תפרע והואיל וכן הקודמת לה למה אינה לוקחת אותה שדה דבבירור שלו ואין סברא לומר שנמצאת אחת מהן שדה שאינו שלו ואינו ידוע איזו. ועוד ק"ל מאי קאמר בן ננס וכי מפני שהיא אחרונה נשכרה. נפסדה קאמר [ת"ק] שאינו נשבעת לפי שאין גבייתה כלום שהקודמת לה נוטלת אותה שדה והיכא שהאחרונה נפרעת כגון שלא נמצאת אחת מהן שאינה שלו התם מודה נמי בן ננס דנפרעת שלא בשבועה. ע"כ נראה כפר"ח דאפילו לא נמצאת פליגי דקאמר בן ננס שנשבעת הרביעית משום חשש שמא תמצא אחת מהן שדה שאינה שלו ולא יוכלו אח"כ לחזור עליה דמה שגבתה גבתה ע"כ:
היו יוצאות כולן ביום אחד. כלומר יוצאות לפנינו ומלמדות שכולן [נכתבו] ביום אחד. רש"י:
ואין שם אלא מנה. שהיא הכתובה הפחותה בתורתנו. רמב"ם:
חולקות בשוה. צ"ע מאי קמל"ן תנינא בריש מתניתין דלעיל:

משנה ו

וכתבה ראשונה כו'. כתב הר"ב וכגון שקנו מידה. גמרא. ופירשו התוספות דדמיא לנשואה דר"פ דלעיל. שאין הבעל מסתלק אלא ע"י קנין וה"נ היא אינה מסתלקת אלא על ידי קנין. ומ"ש הר"ב ובגמרא פריך ותימא נחת רוח וכו' מי לא תנן [במשנה ו' פ"ה דגיטין] לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל וכתבו התוספות ליכא לשנויי בלקח מהאשה תחלה דאז הוי קיים. כדקתני סיפא. לקח מן האשה וחזר ולקח מן האיש מקחו קיים. דבמתניתין משמע דלאחר מכירת השדה כתבה ללוקח דהכי קתני ומכר שדהו וכתבה ע"כ:
וכן בעל חוב וכן אשה בעלת חוב. צריכא דאי מקמייתא ה"א הראשונה מוציאה מיד השניה כיון דאין לשניה כל כך פסידא שתוכל לגבות מבעלה ושעבודה של ראשונה קודם ובדין (תפסה) [צ"ל הוציאה] אבל ב"ח מלקוחות לא. ואי אשמעינן בעל חוב מלוקח

כדי שלא תנעול דלת בפני לוין אבל אשה ב"ח מלוקח לא להכי צריכי כולהו. תוספות. ופירש בעל חכמת שלמה דר"ל דבאשה שהשניה לא היתה לה אלא שעבוד בעלמא נוכל לומר שאם יהיה נכסים לבעלה שתוכל לגבות עוד וא"כ אף שסילקה הראשונה עצמה מן השדה מ"מ שיעבודה קודם אבל גבי לוקח שקנה השדה והוי שלו ממש ואף השדה השנית שטרף בעד שדה [זו] הוי כשלו דס"ס לוקח הוא גבי שדה והשניה במקום השדה הראשונה עומדת א"כ נימא מאחר שסילק ב"ח את עצמו מאותה השדה שהוא של לוקח א"כ ה"א דשוב לא יוכל לחזור ולגבות וק"ל עכ"ל:

פרק יא

משנה א

אלמנה ניזונת מנכסי יתומים מעשה ידיה שלהן. ה"ג התוספות ולא גרסינן ומעשה ידיה [בוי"ו] מדאיבעיא להו בגמרא הניזונת תנן וכאנשי יהודה [דספ"ד] דביתמי תלי ואי בעי לא יהבי לה. או ניזונת תנן וכאנשי גליל ולא סגי דלא יהבי לה. ואי גריס ומעשה ידיה ע"כ ניזונת תנן עכ"ד. ולפי פסק הר"ב דספ"ד כאנשי גליל אע"ג דלא תנן ומעשה ידיה ה"פ ניזונת בעל כרחן של היתומים ומעשה ידיה שלהן:

מנכסי יתומים. פירש הר"ב בין קרקעות בין מטלטלין. היינו אחר תקנת הגאונים דכתובה נגבית ממטלטלי ותנאי כתובה ככתובה דמי אבל לא מדין הגמרא. וה"ל לפרש זה אבל נמצא כיוצא בזה במשנה ד' פרק דלעיל:

ואין חייבין בקבורתה. מסקי התוספות דאיצטריך לאשמעינן אפילו היכא דלא שקלה אלמנה כתובתה כגון דליכא אלא מטלטלי אינן חייבין בקבורתה ואע"ג דהשתא הוו כיורשי כתובתה כיון שאינה גובה אותה מהם. דלגופיה לא איצטריך דפשיטא כיון דקבורתה תחת כתובתה. וליכא למימר דהיא גופה קמ"ל דקבורתה תחת כתובתה. דלא שמעינן במשנה עד השתא דא"כ ליתני נמי ואין חייבין בפרקונה. ואי משום דבעי למתני יורשי כתובתה חייבין בקבורתה הא נמי פשיטא אלא מי יקברנה:

יורשיה יורשי כתובתה כו'. מדאיצטריך לתנא למתני אותן יורשין שיורשין כתובתה ש"מ איכא יורשים אחריני בהדייהו דלא ירתי כתובתה ואיזו אלמנה שיש לה שני יורשים הוי אומר זו שומרת יבם כדתנן בפרק ח' משנה ו' בפלוגתא דבית שמאי ובית הלל הכי מפרש התם בגמרא דף פ"א וכתבו התוספות מיתורא דייק אבל עיקר מתניתין לא מיירי בשומרת יבם אלא בסתם אלמנה דהא קתני מנכסי יתומים ושומרת יבם לית לה יתומים ע"כ. ומש"ה נמי דמיתורא דיורשיה יורשי דייק. ליכא לתרוצי לעיל דהא

דתנן ואין חייבין בקבורתה דלגופיה לא איצטריך אלא משום סיפא דאשמעינן בשומרת יבם דיורשי כתובתה חייבים ולא יורשי נכסי מלוג דא"כ תיפוק ליה מדאיצטריך למתני הך בבא כלל. תוספות דהכא:

יורשי כתובתה חייבין בקבורתה. כתב הר"ב וממילא שמעינן שאם מתה ולא נשבעה שעכשיו אין יורשיה גובין כתובתה [כמ"ש בריש פרק דלעיל] על יורשי הבעל מוטל לקוברה. וכ"כ הרמב"ם בפירושו ובפרק י"ח מהלכות אישות וכדאשכחן בשומרת יבם שכתבתי לעיל דיורשי כתובתה והן יורשי הבעל חייבין בקבורתה. אבל הראב"ד השיג עליו דשאני שומרת יבם דיורשי הבעל יורשים הכתובה ממש. אבל זו שמפני שלא נשבעה. הוא שאין יורשיה נוטלים הכתובה. לא מפני כן נוכל לקרוא ליורשי הבעל יורשי כתובתה והלא הם אומרים שכבר נפרעה ונטלה צררי והורישה אלא ודאי יורשי נדוניתה ונכסי מלוג שלה קוברים אותה ואף על פי שלא ירשו כלום. ע"כ. וכן השיב עליו הטור ס"ס פ"ט:

משנה ב

מן הארוסין. פירש הר"ב שמוכרת לכתובתה. ועיין מ"ש במשנה ח' [צ"ל במ"ז] פרק ט"ו דיבמות [ד"ה ומניח] :

מוכרת שלא בבית דין. טעמא פירש הר"ב בסוף מתניתין דלקמן:

משנה ג

מכרה כתובתה. לשון הר"ב מנה ומאתים כך כתבו התוספות ומסיימי והשתא אתי שפיר דקאמר לא תמכור השאר אלא בבית דין דהיינו תוספות. עד כאן. כלומר דהשתא קאי שאר אכולהו ואמכרה כתובתה נמי ואפשר דה"ה שאם מכרה התוספת או המקצת שאבדה מזונות ג"כ וכ"ש לרש"י ורמב"ם והר"ן שלא פירשו מנה ומאתים:

נתנה כתובתה לאחר. מסיק הר"ן דכ"ש כשמחלתה ליתומים רכיון שאין לה עליהן כתובה הא אסתלקה מביתייהו לגמרי ואין לה עליהם מזונות:

אפילו ד' וה' פעמים. עיין מה שכתבתי בריש פרק י"ח דשבת:

ומוכרת למזונות שלא בב"ד. לא איצטריך למיתני שלא בב"ד דאפילו רבי שמעון מודה דכל שמוכרת למזונות שתמכור שלא בב"ד ולא אתא לאשמעינן אלא שמוכרת למזונות ולא איבדם ואפשר דלא תימא דמודו רבנן מיהא דצריכה עכשיו לב"ד הואיל והתחילה למכור הכתובה מש"ה איצטריך למתני דאפילו בכה"ג אין צריכין ב"ד אבל מלשון הר"ב נראה דלא איצטריך למתני שלא בב"ד:

וכותבת למזונות מכרתי. בגמרא דף צ"ו מפרשים דעצה טובה קמשמע לן דלא לקרא לה רעבתנותא שהרואה שמוכרת כל קרקעות אלו סבור שמוכרתן למזונות מוציא עליה שם רעבתנות ושוב אין אדם נושאה. וכלומר שאם תמכור בסתם יאמרו שהכל מכרה למזונות אבל אם כותבת במקצתן למזונות ממילא משתמע לאינשי שמה שלא נכתב בה דלאו למזונות מכרה ואע"ג דיותר טוב הוי לה שבמכירות שלא היו למזונות שתפרש בהן שהיו לכתובה דהשתא כולי עלמא ידעי שהמכירה הזאת לא היתה למזונות. והטור כ"כ בסימן ק"ג ועצה טובה היא לה שתפרש מה שמוכרת לצורך כתובתה שלא יאמרו כו'. אבל נראה לי דמשנתינו נקטה בדוקא וכותבת למזונתה לפי שיש לה עוד עלה טובה אחרת בכך והיא שאם יכלו כל הנכסים תאמר כל מה שמכרה הוא לצורך מזונות ותטרוף מהלקוחות שקנו מבעלה לצורך כתובתה. ומפני עצה טובה זו אמר רבי יוסי שכותבת סתם אבל תנא דמתניתין חש לה לטובה זו ג"כ שלא תהא נקראת רעבתנותא. ולפיכך במקצת מהן תכתוב שהן למזונות וממילא דאחרות לא. אבל אינה כותבת בהדיא באחרות דלכתובה. לפי שאם יכלו כל הנכסים תאמר שמכרה הכל למזונות. ועוד יש לי לומר דתנא לשון קצרה הוא שונה. והכי קאמר באותן שמוכרת למזונות תפרש למזונות. ובאותן שמוכרת לכתובה תפרש לכתובה וכלשון רבי יהודה בברייתא מוכרת וכותבת אלו למזונות מכרתי. ואלו לכתובה מכרתי:

משנה ד

ומכרה שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה נתקבלה כתובתה. במשנה ו' פרק בתרא דשביעית כתבתי מחלוקת הפוסקים. איכא דסברי דאין אונאה לקרקעות כלל ולדידהו מתניתין דהכא כפשטא. ואיכא דסברי דאין אונאה עד פלג אבל בפלג איתא אונאה. ומפרש בירושלמי דהכא שוה מנה במאתים מיירי שהוקר ועמד במאתים והלוקח רוצה לקיים המקח. ושוה מאתים במנה כשהוזל ועומד על מנה. וכתב הטור והיא רוצה לקיים המקח וזה דוחק. אבל התוספות כתבו דהואיל ובשעה שקבלה הקרקע היה שוה מאתים מיד רצתה להוציא הקרקע מרשות היתומים ולהכניסה לרשות הלוקח והרי היא כמו שנתכוונה לקנות הקרקע [בכתובתה כאותה שעה] ע"כ:

נתקבלה כתובתה. כתב הר"ב שהשולח שלוחו לשוק לקנות סחורה כו' כדתניא בגמרא ומשום הכי לא אסברה בשולח למכור כי מתניתין ומ"ש אבל דבר שיש לו קצבה כו' חולקין פירש"י דהמותר מתנה היא וי"ל לשליח נתנה וי"ל למשלח:

היתה כתובתה מנה ומכרה שוה מנה ודינר. משום דכולה מתניתין אסברה לה במכרה מנה מנה. והכא דבעי למיתני דמכרה בטל כי אסברה לה נמי במכירת מנה צריך שלא

תהא כתובתה יתירה ממנה דאם לא כן לא נתבטל המקח אלא כל מה שהטעת נתקבלה כמו ברישא. ולפיכך הוצרך להקדים ולאסברה נמי דכתובתה מנה בלבד כו':

ודינר. כתב הרא"ש לאו דוקא דינר ה"ה בפחות. ויש מפרשים דינר דוקא. ולא נהירא כיון דאפילו פחות מכדי אונאה בטל אין חילוק בין דינר לפחות ע"כ. ואע"ג דהרא"ש הוא מהני דסברי דיש אונאה לקרקעות אין נראה שכתב כן דוקא אליביה דסבירא ליה הכי אלא ה"ה לדסברי דאין אונאה. ועיין בריש פרק דלעיל דאשכחן דינר דוקא:

רבן שמעון בן גמליאל אומר. כתב הר"ב ואין הלכה כר' שמעון בן גמליאל וכך כתב הרמב"ם ועיין מה שכתבתי בפרק ח' דעירובין משנה ז':

עד שתשייר בשדה וכו'. לשון הר"ב שאילו לא היתה האונאה היה משתייר כו'. וכן לשון רש"י וכלומר שנשאר ביד היתומים מן הקרקע ואילו לא היתה אונאה זו היה בין הכל בשדה וכו' ומסיים רש"י או האונאה עצמה תשעה קבין והוא הדין אם נשאר ליתומים שם לבד האונאה תשעה קבין דכיון דיש ליתומים קרקע שם כשיעור שדה יאמרו אין רצונינו למכור קרקע הראוי לנו אבל אם אין האונאה ראוי להצטרף לכדי שדה לא הפסידתן כלל. ע"כ:

וכדברי רבי עקיבא. ששמענו ממנו במקום אחר [בסוף פרק קמא דבבא בתרא] בית רובע הוא שיעור גינה. רש"י:

היתה כתובתה ארבע מאות זוז. מפרשינן בגמרא דאצטריך דלא תימא דווקא ברישא דכי מכרה מנה במאתים דאסתלקא מהאי ביתא לגמרי אבל הכא נימא דאם טעתה במנה ראשון יהא מכרה בטל אטו מנה אחרון דלא ניתי למימר מכרה קיים קמ"ל. וצריך לומר דאע"ג דהוי מצי למשמע בהיתה כתובתה מאתים דבה איירי ברישא ומכרה לזה במנה ולזה במנה ודינר כו' אפילו הכי ניחא ליה טפי לאשמעי' בהיתה כתובתה מרובה שיש בה הרבה מכירות ולא גזרינן כלל. ולהכי נקט היתה ת' זוז שכן נמצאו' כתובות כהנים במ"ה פ"ק אע"ג דבמשנה ד' פרק דלעיל נקט כתובה דשלש מאות היינו לפי דמיירי בשלש נשים התחיל במנה וסיים בשלש מאות אבל הכא ניחא ליה טפי למנקט כתובה הנהוגה מיהת ברבים:

משנה ה

שום. בערוך [ע' שם] הביא ויקרא רבה פרשה צו [ט'] ושם דרך אראנו בישע אלהים (תהילים נ':כ"ג) בשי"ן כתיב דשיים אורחיה סגי שוה ע"כ וכ"כ רא"ם פרשת לך לך [פיסקא שנאב] דשומא בשין ימנית:

שפחתו שתות או הוסיפו שתות מכרן בטל. סתמא אפילו בקרקע משמע וכן מוכח מאוקמתא דגמרא שאכתוב לקמן בס"ד. וכתב הראב"ד פרק י"ג מהלכות מכירה דהיינו טעמא לפי שכל מי שקונה מבית דין לא עלה בדעתו שיתאנה. ויהיה שם טעות. הלכך אפילו קרקעות קפידי אינשי:

שתות. הכא ביתמי תקון שיהא בטל אע"ג דקי"ל שתות קנה ומחזיר אונאה כמ"ש הר"ב במשנה ד' פרק ד' דב"מ כ"כ מהר"ר פאלק כהן בש"ע ח"מ סימן ק"ט:

מכרן בטל. הא פחות משתות קיים ומקשינן בגמרא מדקתני סיפא אבל אם עשו אגרת בקורת. [פירש הר"ב הכרזה] ש"מ דרישא בדלא אכרוז והא תנן [בריש פרק ו' דערכין] שום היתומים שלשים יום כו' ומכריזין כו' וכל טועה בדבר משנה חוזר [כמ"ש הר"ב בריש פרק ג' דסנהדרין ובמשנה ד' פרק ד' דבכורות] ומוקמינן למתניתין בדברים שאין צריך הכרזה ואלו הן עבדים שמא ישמעו ויברחו מטלטלים ושטרות שמא יגנבו ואיבעית אימא בשעה שאין מכריזין דלכרגי ולמזוני ולקבורה מזבנינן בלא אכרזתא ואי בעית אימא במקום שאין מכריזין שבמקום ההוא אין קונה לנכסים הנמכרים בהכרזה משום דקרו להו בני אכלי נכסי דאכרזתא בדרך בזיון לבזותם על שקונים השדות הנמכרים בזול ע"י הלחץ זו הדחק של הנושה הבא לקחת:

רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו'. פסק הר"ב כת"ק דהכי אפסיק בגמרא:

מכרן קיים. עד פלגא ותניא נמי הכי גמרא:

אגרת. שטר. הרמב"ם. לפי שכל הקונה או שהוחלט לו ניחא ליה דלקריוה אינשי להאי שטרא. כי היכי דלידעו כולי עלמא שעל ידי הבית דין ובדקדוק היתה הקנייה שלא יבא לידי בזיון וקצף רב הואיל והמכר לא נעשה מן הבעלים עצמם ולמיחש איכא לקלא בישא שיוציאו עליו ולפיכך נוח לו ביותר שזה השטר יהא קרוי גלוי לכל לכך קראוהו אגרת שכן דרך אגרת לפשטה ולא לסתמה וכמו שכתבו הפוסקים בשם רב האי בקריאת המגילה שפושטה כאגרת ולא כרוכה כספר תורה כך נ"ל. ועיין משנה ח' פרק קמא דב"מ:

שוה מנה במאתים וכו'. וכתב בכסף משנה פרק י"ב מהלכות מלוה ולוה שהרמב"ן כתב דוקא מאתים במנה אבל בפחות ממנה לא עד כאן ואפשר שזה כדעת הסוברים דהא דבקרקעות אין להם אונאה דהיינו עד מחצה דוקא עכ"ל הכסף משנה. ומסתברא ודאי דהרמב"ן חד מתרתי נקט והוא הדין מנה במאתים דדוקא אבל ביותר ממאתים לא ומוכח נמי שסברת הרמב"ן דלמאי דאמרינן דיש אונאה לקרקעות שזהו דוקא ביתר מפלג. ובאמת דפשטא דמתניתין הכי משמע מדנקט מנה במאתים ולהפך דמכרן קיים

ומסתמא בדוקא מיתניא. אלא דקשיא לי דאי הכי אם כן רישא דמתניתין דלעיל מכרה שוה מנה במאתים כו' דנתקבלה כתובתה שמפרש הירושלמי בהוקר והוזל והיינו משום דקשיא ליה שיחזור המקח. ומאי קשיא ליה כלל הא ליכא חזרה בפלג אלא ודאי דסבר ליה להירושלמי דבפלג איכא אונאה לקרקעות [דהיינו ביטול מקח אלא נקט לישנא דאיסורא דבקרא לא תונו] וכן הוא בטור חושן משפט סימן רכ"ז דבמחצה הוי אונאה לקרקעות. ומיהו התוספות בפרק ב' דקדושין דף מ"ב ע"ב נסתפקו בזה אי אמרינן במחצה הויא אונאה. אי דוקא ביתר ממחצה. ומאי דמספקא להו בקידושין מפשט פשיטא להו בפרק קמא דב"ק דף י"ד ע"ב. שכתבו דיתר מפלגא יש להם אונאה. וזה כסברת הרמב"ן. ולכך נראה בעיני דאף הירושלמי סבר ליה דוקא ביתר מפלגא וכפשטא דהך מתניתין דמסתמא בדוקא מתניא. והא דמקשה אמתניתין דלעיל ויחזור המקח היינו משום דסבירא ליה דלאו בדוקא נקטה מנה במאתים וכו' אלא הוא הדין נמי בפחות ויתר דההיא מתניתין לא אתיא לאשמעינן אלא דנתקבלה כתובתה ולפיכך לאו בדוקא מתניא. אבל הך דהכא דאשמעינן בדין המכירה עצמה. אם היא קיימת אם לא. היא ודאי בדוקא מתניא. ולפיכך נשמעינה מינה דאין אונאה אלא ביתר מפלג. [*ועיין מה שכתבתי בסוף משנה ב' פרק ו' דערכין]:

משנה ו

השנייה. בין הכיר בה בין לא הכיר בה מדמפליג בסיפא באילונית ולא בשנייה ועוד דבמשנה ג' פרק ט' דיבמות תנן לה בהדי אלמנה והיא דוקא בהכירה כמ"ש שם הר"ב ואם כן שניה דפליג בדידה נמי בהכיר בה. הרי"ף:

אין להם כתובה. פירש הר"ב מנה ומאתים. ועיין בפירושו משנה ג' פרק ט' דיבמות ומ"ש שם. ומ"ש הר"ב שניה קנסוה רבנן מפני שהיא מרגילתו דאשה רוצה להנשא יותר מהאיש. רש"י יבמות דף פ"ה. ולעיל ביבמות פרק ט' כתב הר"ב טעם אחר שהשניות מד"ס וצריכין חיזוק וההוא טעמא ר' אמרה בברייתא ולאותו טעם חלוצה דתנן בהדי דדאורייתא אשגרת לישן הוא כמ"ש שם בס"ד. וגם כתבתי שם דלהך טעמא דהכא חלוצה דינה כשל תורה מפני שגם היא אינה מרגילתו דהואיל ומחמת קדושת כהונה מתסרא מפסלא מכהונה ונמצא דברי הר"ב דהתם ודהכא לאו בחדא מחתא נינהו:

ולא פירות. כתב הר"ב הפירות שאכל הבעל אין מוציאין ממנו עיין בפירוש משנה ג' פרק ט' דיבמות. וכתב הר"ן ובמאנת היינו טעמא משום דכיון דתיקון רבנן נשואין לקטנה משום תקנתא כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר זיכו פירות נכסיה לבעל. ובשניה משום קנסא. ובאיילונית היינו טעמא משום דאף ע"ג דנישואי טעות הוא כיון שלא

הכיר בה אפילו הכי כיון שראתה האשה בעלה אוכל פירות נכסיה ושתקה מחלה ואף ע"ג דמחילה בטעות הוא אמר רב נחמן בפרק איזהו נשך דהוי מחילה. ואפילו תימא לא הוה מחילה הכא מהני משום דניחא לה דתיפוק עלה שמא דאישות ע"כ. והקשה הרא"ש דבממאנת פשיטא דאין משלם פירות שאכל דאפילו קרן גופיה אם אכלו אין לה ואיצטריך לאשמועי' דאין לה פירות שליקט אפילו הן מונחין בעין בתוך ביתו. ועוד יש לפרש תקנת פירות כגון שנשבית ולוותה ופדתה את עצמה ואח"כ מיאנה דומיא דמזונות. ע"כ:

ולא מזונות. פי' הר"ב דאילונית אין לה מזונות בעודה תחתיו כדין השניה וכ"כ הרמב"ם. וכתב הר"ן ואי ביושבת תחתיו לאחר שנמצאת אילונית אמאי לית לה. והרי היא כנשאה מתחילה לשם אילונית שיש לה מזונות ע"כ. ועיין מה שאכתוב בזה לקמן בס"ד:

ולא בלאות. פירש הר"ב ממאנת בין מנכסי מלוג בין מנכסי צאן ברזל דנכסי צאן ברזל יכול לומר שלי הוצאתי שהרי ברשות בית דין נשאתיה וכשאוציאנה מדעתי אחזיר מה שקבלתי ונכסי מלוג קיימא לן דעיילא גלימא פירי הוה ומכסי ביה עד דבלו ולפיכך כשהוציאם ברשות הוציאם. כן מסיק הר"ן. והשני' פירש הר"ב דאין לה של מלוג אבל של צאן ברזל יש לה מהטעם שכתב הרמב"ם בפירוש משנה ג' דפרק ט' דיבמות. ואמר שזה הדין אמנם קנס הוא לשני' על העבירה לפי שהדעת נוטה אחר שאין לה כתובה שלא יהי' לבעל חקי הנשואין ולא יהנה מנכסי מלוג אבל מצד הקנס עשינו נכסי מלוג שלה כנכסי שאר הנשים שהעיקר אצלנו עיילא גלימא פירי הוה כו' ודין האילונית לא פירש הר"ב מה דינה בבלאות. ולכאורה מובן משטחות לשונו דדינה כדין הממאנת הואיל והוציא השני' מן הכלל ופירש מה דינה ולא כן באילונית. אלא היינו טעמא דסבירא ליה דדינה כדין הממאנת שכבר מפורשת בדבריו. וכן הוא גם כן דעת הר"ן ויהי' טעמא דהשתא אתי ולא בלאות כפשטוה. דממאנת ואילונית אין להם בלאות כלל. והשנייה אף על פי שיש לה בלאות של צאן ברזל אין לה בלאות מלוג ונמצא כולן שוין בבלאות מלוג אבל שנפרש ולא בלאות דאילונית ודשניה בהיפך גמור אינו מחוור. עד כאן. אבל מה נעשה שכן כל הפוסקים מפרשים דאילונית נכסי צאן ברזל אין לה ונכסי מלוג יש לה וז"ל הרמב"ם נכסי צאן ברזל אין לה שהרי היא נתנה לו רשות להיותן אצלו. ונכסי מלוג יש לה מפני שאין שם אישות גמורה לא זכה בנכסי מלוג:

יש לה כתובה. והוא הדין לכל תנאיה דתנאי כתובה ככתובה. וכתב הטור בסימן קי"ו אפילו מזוני אית לה בחייו. וכן דעת הר"ן כמו שהעתקתיו לעיל. וק' לי דבמ"ה פרק ו' דיבמות מפורש דאסור לישא אילונית ואם כן בעמוד והוצא קאי ולא תהי' לה מזונות

כמו השני' שפירש כך הר"ב ביבמות פרק ט' ובהדיא כתב הרמב"ם בריש פרק כ"ד מהלכות אישות דמי שאין לו בנים ולא אשה אחרת לפרות ולרבות ממנה ונשא אילונית שכופין אותו להוציא. ואע"פ שמשמע מזה שאם קיים או יוכל לקיים פריה ורביה דאין כופין להוציא מכל מקום איסורא דרבנן עבד כמבואר בדברי הרמב"ם פרק כ"א מהא"ב ודוחק לומר דכיון דלא פסיקא ולאו כל הנושא אילונית בעמוד והוצא לפיכך לא חלקו ולא קנסוה ממזונות הואיל והכיר בה. ויותר נראה לומר דאין הכי נמי דלית לה והוי דומיא דאלמנה ואינך דבהו נמי תנן יש לה כתובה ואפילו הכי לית לה מזונות בחייו. ומתרצי נמי בכך מה שהקשה הר"ן לעיל כמ"ש בפסקא ולא מזונות:

אלמנה לכהן גדול וכו'. אהכיר בה דאילונית קאי וקאמר דאלמנה כו' נמי כי הכיר בה יש לה כתובה גמרא. וכבר פירש כן הר"ב בפ"ט [מ"ג] דיבמות. ובדין חלוצה כתבתי ברישא דמתניתין:

פרק יב

משנה א

ופסקה עמו. פירש הר"ב שאמר לעדים אתם עדי וכו' דאי לא אמר אתם עדי פטור מטעם שלא להשביע את עצמו. כדפירש הר"ב במ"ו פ"ג דסנהדרין והתוספות כתבו דפטור ג"כ מטעם משטה הייתי בך. אבל בטור סימן פ"א כתב בלא שום חילוק דליתא טענה זו אלא כשהיתה ההודאה ע"י תביעה. ובנדון דידן לא משמע שהיתה שום תביעה. ומכי אמר מיהת מתחייב אע"פ שמעולם לא היה חייב לה כלום. שיכול אדם להתחייב בהודאת אתם עדי אף על פי שמעולם לא היה חייב. וזו דעת הרמב"ם פרק י"א מהל' מכירה סימן ט"ו:

חמש שנים. דברו בהווה שכן מקפדת שתהא ניזונת עד שתהא בת שבע שנים ואין האשה מתקדשת עד אחר זמן יניקה דהיינו כ"ד חדש כמפורש בא"ה סימן י"ג. ולעיל פירש הר"ב פ"ד מ"ו דקטני קטנים נקראת בת שש שנים ומקפדת עוד על שנה:

נשאת האם לאחר. שגירשה הראשון. רש"י:

משנה ב

הבעל נותן לה מזונות. ס"ד דלא מחייב דכיון דיש לה מזונות מאחר כאילו התנה עמה ע"מ שאין לה עליו מזונות קמ"ל. תוספות. ואפילו אי מזוני דאורייתא כדעת רוב הפוסקים כמ"ש במ"ד פ"ד מ"מ כל תנאי שבממון קיים ואפילו התנה בשל תורה וכמ"ש ברפ"ט:

והן נותנין לה. איצטריך ס"ד דלא פסקו אלא כל זמן שלא נשאת. תוספות:
מתו. משום בנותיהן דאין להם מזונות אלא לאחר מיתה איצטריך למתני אם מתו. ולאשמעינן דאין להם אלא מב"ח ואפילו קנו מידו [כמו שאפרש לקמן] אבל בבת אשתו ה"ה דאפילו בחייהם היה יכול להשמיענו שהיא ניזונת מהמשועבדין מגיד ספכ"ג מה"א:
שהיא כבעלת חוב. לשון הר"ב שיש לה עליהן שטר מזונות. וכן לשון רש"י והיינו כמסקנא דגמרא דמוקים למתניתין בשקנו מידו וכ"כ הרמב"ם ס"פ כ"ג או שחייב עצמו בשטר ופירש הכ"מ כלומר אם צוה לכתוב שטר ע"כ. אבל בההוא גוונא שכתב הר"ב לעיל שאמר לעדים אתם עדי לא. דמלוה ע"פ בעדים לא גבי ממשעבדי כדתנן בסוף ב"ב. אבל התוספות כתבו שם וכן בפ"ה דגיטין ד' נ"א [ד"ה א"ד] דבכה"ג קלא איתי ליה דלא בעינן שטר אלא בהלואה משום דמאן דיזיף בצנעה יזיף ע"כ. וא"ת כי איכא שטרא מה מהני שהרי אין הלקוחות יודעים וכו' וי"ל דכיון דהכא בקצב זמן עסקינן כדתנן ה' שנים הוי דבר קצוב וכן הוא בפירש"י דגיטין שם. אבל בבנותיהן אע"ג דאיכא נמי זמן קצוב דבוגרת אין לה מזונות כמ"ש הר"ב במי"א פ"ד מ"מ י"ל כמ"ש תוספות דריש פרקין דכיון דלא ידעי כמה בנות יהיו לו לפיכך אינן קצובין ולפי זה בנותיהן לאו דומיא דבנות אשתו והוא דוחק אבל במסקנא בגמרא אפילו כי הוויין דומיא דבנות אשתו ממש וכגון דגירשה והדר אהדרה וקנו מיניה על מזונות בנותיו אפילו הכי תנן דמבני חרי דוקא וטעמא כיון דאיתנהו בתנאי ב"ד אימר אתפסה צררי ומפרש הר"ן לאו דוקא אימר דאי הכי תשקול בשבועה כדין בא לפרוע מנכסי יתומים [ומנכסים משועבדים כדתנן במשנה ז' פרק ט'] דחיישינן לצררי ואפילו הכי שקיל בשבועה אלא הכי לגבי משעבדי כודאי חשבינן לה כיון דמקרבא דעתיה לגבי ברתיה ובתנאי בית דין קאכלה ואפ"ה מבני חרי גביא ע"כ. ועמ"ש ר"פ דלקמן:
כבעלת חוב. ומיהו לאו ב"ח ממש קאמר שאם מתה אין לה מזונות ולא דמיא לנשאת דנשאת בת מזונות היא וזו אינה כן והכי איתא בירושל' חלתה כמי שנשאת מתה כבר מתה עכ"ל והיינו דלא תנן מפני שהיא ב"ח אלא תנן כב"ח:
הפקחים היו כותבין כו'. פשוט הוא שהכל לפי מה שהתנו ומשנתינו הודיעתנו כיצד היו עושין. מגיד ספכ"ג מה' אישות:

משנה ג

ונותנין לה מדור לפי כבודה. כתב הר"ב ואם נפל כו' דאת תהא יתבא בביתי תנן. ודבר תימה הוא לדייק הכי וכי סגי ליה לכתוב את תהא יתבא אלא לא סגי ליה בלאו הכי

וליכא למידק מיניה. והיה אפשר לומר דדייק מדלא כתב את תהא מתיתבת [בביתי] ומתזנת מנכסי. אבל בגמרא הכי איתא נקטינן מדור אלמנה שנפל וכו' שמעת מיניה דלא דייק כלל אלא דהכי נקטינן מקמאי. ומיהו איכא בביתי יתירה בלשון הכתובה כדתנן ספ"ד ושם מפורש בס"ד:

אם את אצלנו יש ליך מזונות. פירש הר"ב שברכת הבית מרובה ופירש"י בני אדם שעוזרין זה את זה ומשתכרין ומזל דרבים עדיף. ובגמרא לפי ברכת הביתמיהא יהבינן לה. וכתבו התוס' דנר לאחד נר למאה וכל כה"ג אין נותנין [לה] ולשון הרמב"ם בפרק י"ח מהלכות אישות [הל"ד] חמשה שהיה מזונות כל אחד מהן קב כשיאכל לבדו. אם היו חמשתן בבית אחד ואוכלין בעירוב. מספיק להן ארבעה קבין. וה"ה לשאר צרכי הבית:

ואם אין את אצלנו אין ליך מזונות. כי אם לפי ברכת הבית כמו שכתבתי. אבל בפוסק לבת אשתו דלעיל תנן דמוליך לה מזונותיה כלומר כל המזונות משלם. והיינו טעמא דהתם מתחייב עצמו בחוב משא"כ הכא דבין כתב ובין לא כתב מתחייב מכח תנאי בית דין ומעיקרא כי אתקון הכי תקינו. נ"ל. והר"ן כתב בריש פירקין דבאלמנה כתב לה ואת תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסי. אבל בבת אשתו לא. ע"כ. ותמיהני דא"כ אפילו מזונות לפי ברכת הבית נמי לית לה. ועוד דהך בביתי קמא לא דרשינן לה כלל דאי דרשינן. טפי איכא למדרש על הבית עצמו לכי נפל ולא דרשינן ליה כמו שכתבתי לעיל ועוד דאפילו בביתי תניין דמיותר וכתיב בתר ומתזנא מנכסי מסקינן בגמרא ספ"ד דלא דרשינן ליה אמזוני אלא אבית עצמו דבביתי ולא בבקתי. אלא טעמא כדפרישית דשאני הכא דתנאי ב"ד הוא. ובכה"ג הוא דאתקין:

משנה ד

כל זמן שהיא בבית אביה. פירש הר"ב והיורשים נתנו לה מזונותיה כו' כ"כ רש"י. ונראה לי דמשום רבנן מפרשי הכי כלומר דכולה מתניתין בנותנין לה מזונות מיירי ואפ"ה לרבנן כשהיא בבית אביה שייך מחילה ולאפוקי מפר"ח שכתב הרא"ש דס"ל דכשניזונת בבית אביה גובה כתובתה לעולם מההוא עובדא דבגמרא דאמטייה לה אכתפיה וחייבוהו בכתובתה אלא כמו שכתב הרא"ש דהתם דוקא שהביא בעצמו שבשביל אותו הכבוד שתקה ולא מחלה וכן דעת הרמב"ם [פט"ז מה"א]:

שתעשה טובה. פירש הר"ב נותנת לחם ומלח כו' ואפילו מרתא בת בייתוס דכתובתה מרובה דלפום גמלא שיחנא. כלומר לפי העושר היו מתנותיה מרובות. גמרא:

וחכמים אומרים כל זמן שהיא בבית בעלה וכו'. א"ל אביי לרב יוסף אתאי קודם שקיעת החמה גובה כתובתה. לאחר שקיעת החמה לא גביא בההוא פורתא אחילתא אמר ליה

אין. כל מדת חכמים כן היא [העמידוה יתד ולא תמוט] במ' סאה טובל במ' סאה חסר קורטב אין יכול לטבול בהם ומסקינן בגמרא דמחלוקת כשאין כתובה יוצאה מתחת ידיה כגון במקום שאין כותבין. דאי כתובה בידה דברי הכל דגובה לעולם בין שהיא בבית אביה בין שהיא בבית בעלה והלכה כחכמים:

יורשיה מזכירין כו'. כתב הר"ב ודוקא כשנשבעה וכו' שאין אדם מוריש וכו' מפורש ברפ"י:

מזכירין. הכא ודאי איבעי למתני מזכירין. דאי תני זוכרין הוה משמע אפילו בינם לבין עצמם וליתא. אלא שיתבעו:

פרק יג

משנה א

שני דייני גזירות. לשון הר"ב שני דייני גזילות שהיו גוזרין כו' בגמרא רמי אמתניתין דקתני גזירות מברייתא דקתני בה גזילות ומשני שהיו גוזרין כו' ומצאתי נ"א דגרס במשנה גזילות. ונראה דלגירסא זו גרסינן בברייתא גזירות:

תשבע בסוף. פירש הרע"ב כשישמעו בו שמת ותבא לגבות כתובתה. וצריך עיון דהכא אמרינן דמזונות גביא בלא שבועה מה שאין כן כתובה ולענין משעבדי חיישינן במזונות טפי לצררי מבכתובה דכתובה נפרעת בשבועה מנכסים משועבדין [כדתנן במשנה ז' פרק ט'] ומזוני לא גביא כלל אפילו בשבועה [כמ"ש במשנה ב' פרק דלעיל] תוספות פרק ה' דגיטין ד' נ"א. [*ומ"ש הר"ב בכאן ובמתניתין דלקמן דהלכה כר' יוחנן בן זכאי. גמרא דף ק"ט]:

משנה ב

חנן אומר איבד את מעותיו. כמ"ש הר"ב במ"ב פרק ד' דנדרים שאין זה אלא מניעת תביעה. וכיון שאין מביא לו תועלת אלא מסלק ממנו נזק חיובו. אין זה חייב לו כלום וכן אין לומר בזה שישתלם לפי שההנה את האשה וזן אותה לפי שהיא כבר היה לה מי שהיה מחוייב לזונה והוא הבעל. ואילו לא זן אותה זה. היתה ניזונית מנכסי הבעל או היתה לוה ואוכלת והוא פורע נמצא שאינו מביא לה שום תועלת מחודש שכבר היה לה מי שמחויב לעשות כן. כך כתב המגיד פרק י"ב מהלכות אישות [הלכה י"ט]:

הניח מעותיו על קרן הצבי. שהצבי קל לרוץ כההיא דתנינן פרק ה' דאבות. הוי רץ כצבי ונמצא שזה שמניח מעותיו על קרן צבי הוא מזומן להפסיד שהצבי ירוץ קל חיש

ולא יוכל להשיגו. ושמעתי שטבע הצבי להפיל קרנותיו לזמן ידוע ושמא יפילם באחת הגאיות או הפחתים ולא ימצאו:

משנה ג

הבנים יורשים והבנות ניזונות. כתב המגיד בפרק י"ט מהלכות אישות פירוש בזמן שהנכסים מרובים הבנות ניזונות תחת יד אחיהן וכל הנכסים עומדים ברשותם וכן הוא מוכרח בגמרא ריש פרק ט' דבבא בתרא ע"כ. וכמ"ש הרא"ש שם מדאמרינן לקמן מוציאין שמע מינה דהכא לא. ע"כ. ולי נראה שמן המשנה עצמה מוכרחים לומר כן דהא הך רישא לא איצטריך כלל דתנינא לה ספ"ד בנן נוקבן כו' אלא הא קמ"ל שהבנות ניזונות מהיורשים. ואין מוציאין מהם בפעם אחת:

והבנות ניזונות. הר"ב נקט בלישניה פרנסה. וכן בפירש"י. ורוצים לרבות גם כסות ומלבוש כדברי נמוקי יוסף ריש פרק תשיעי דבבא בתרא:

ובנכסים מועטים הבנות יזונו כו'. פירש הר"ב שאין בהם פרנסה לבנים ולבנות. והקשו בגמרא ריש פ"ט דב"ב ואי ליכא לכולהו יקחו הבנות את הכל דודאי מה שהוא עודף על מזון הבנות לא יטלוהו הבנות ומתרץ מוציאין מהם מזונות לבנות עד שיבגרו והשאר לבנים ואי ליכא שאר ישאלו על הפתחים. ומה שכתב הר"ב בשם הרמב"ם הכי סתים לה בריש פרק ט' דבבא בתרא. והדין נותן כדבריו שהרי שני הפירושים שם בגמרא ופירוש הראשון רב אמרה והשני שמואל ורבי יוחנן. והלכה כר' יוחנן לגבי רב. כ"ש דשמואל עמו. וכן הלכתא כשמואל בדיני:

[*]**בשביל כו'**. וכתב הר"ב דאין הלכה כאדמון. כן הוכיח הרי"ף אחר משנה דלקמן]:

משנה ד

והודה בקנקנים. אין לפרש דלהכי נקט קנקנים דמשמע דוקא ריקן כמו שהוא משיב בריקנים דהא תנן התם באבות [פרק ד' משנה כ'] יש קנקן מלא כו' ונ"ל לפרש דכד וקנקן שני מינים הם ולא שטענות שניהם היה. זה טוען כד וזה משיב קנקן דאם כן פשיטא דלא הוי ממין הטענה דהכי קיימא לן במנורה גדולה ומנורה קטנה כמ"ש בטור ח"מ סימן פ"ח. אלא שניהם טוענים או כד או קנקן. ומתניתין קמ"ל לענין מקח וממכר כדמשנינן ברפ"ג דבבא קמא כמו שאעתיק שם בס"ד. ול"ק דקמ"ל חדא זימנא. שהרי בכד וחבית כי התם אשמעינן נמי בסוף מסכת דמאי כמ"ש שם בשם הר"ש וע"ש:

אדמון אומר הואיל וכו'. פירש הר"ב כגון שטענו עשרה כדי שמן. כלומר לאפוקי אם אמר עשרה כדים מלאים דלכולי עלמא טוענו שמן וכדים. והכי איתא בגמרא. ובפרק ו' דשבועות משנה ג' מפרש לפלוגתייהו בעשרה כדים מלאים ושם אפרש בס"ד. גם באותו

פ' מפורש דין הודאת מקצת ממין הטענה. [*ומ"ש הר"ב בכאן ובמתניתין דלקמן דהלכה כאדמון. גמרא אמתניתין דלקמן]:

משנה ה

ופשט לו את הרגל. פירוש הר"ב בפירוש השני תלה כו' שאין לו כו' וכן נמי בפירוש הראשון בטוען אין לי וגם בפירוש השלישי מיירי שלא הניח כאן נכסים לפי דמיירי שהפסיקה היתה בענין שקנה ומחויב לשלם ואילו היה לו נכסים היה החתן מוציא ממנו בדין:

עד שילבין. ה"ג וכן הוא בסיפא. והר"ב שגורס שתלבין וכן העתיק במשנה ב' פ"ו צ"ל דגורסבסיפא עד שאלבין:

משנה ו

ואיבד את זכותו. פירוש אפילו יש לו עידי זכות או עידי גזלה ואין לחבירו עידי מקח. ב"י ח"מ סימן קמ"ז בשם ריטב"א. וכן לשון רמב"ם בסוף הלכות טוען ואין משגיחין על ראיות שיביא על אותה שדה ע"כ:

עשאה סימן לאחר. פירש"י עשאה המוחזק בה סימן לאחר לא לראובן זה העורר עליו אלא לאיש אחר היה מוכר שדה בצד זה ומסר לו ד' מצרי השדה. וכתב לו מצרים מצר פלוני שדה שלי וזה חתם על השטר ולא ערער אבד את זכותו אפילו לאדמון דאין לומר כאן השני נוח לי. ע"כ. והתוספות מפרשים. עשאה המערער סימן לאחר. שמכר קרקע סמוך לשדה זו שהוא מערער עליה לאדם אחר וכתב במצרים מצר פלוני שדה של שמעון. אבד את זכותו שהרי הודה שהוא שלו:

משנה ז

ואבדה דרך כו'. עיין ריש קדושין:

יקח לו דרך במאה מנה וכו'. מפרש הר"ב כשהקיפהו אדם אחד שבא מכח ד' בני אדם דמצי אמר ליה אי שתקת שתקת כו' פירש"י ואוזיל גבך כשתקנה הדרך ממני. וכתבו התוספות דזה לפי שסובר שזה יאמר לו לכי תהדר לפיכך הוצרך לפרש שזה אומר אוזיל גבך דהשתא מרוית במה שאינומחזיר להם ולא משמע כלל הלשון כן ועוד דקתני במתניתין יקח לו דרך בק' מנה משמע כמו שירצה מוכר ע"כ. וכן סברתם לעיל פ"י דף צ"ב ע"ב דלא מצי למימר לכי תהדר. וכתב הרא"ש בפ"ק דב"ק לפי שכל דבר שאדם יכול לעשות רואין אותו כאילו הוא כבר עשוי ע"כ. אבל בב"ק פ"ק דף ח' ע"ב כתבו התוספות כפירש"י דיכול לומר לכי תהדר. ע"כ. ומ"ש הר"ב ואי לא מהדרנא כו' כתב הרא"ש שם דלאו דוקא. שאם היה מחזיר לו השטר לא נתבטל המקח בשביל זה אם לא

שיקנה השדה בקנין או שימסור לו השטר ויכתוב לו שטר מכירה קני לך כו'. וכתבו התוספות דהכא אבל הא לא מצי למימר בחד דאתי מכח חד מזבנינא ליה לארבעה דלא מצית לאשתעויי דינא בהדייהו שלא יוכל להפקיע דינו על ידי מכירתו הואיל וקודם שבאת לידו לא היה ראוי לומר כן. אבל בחד דאתי מכח ד' יכול לומר מהדרנא שטרא למרייהו וזכות הבא על ידו הוא יכול להפקיע ולהעמידו בזכותו שהיה לו קודם שבאו לו אלו שדות לידו ע"כ:

משנה ח

והלה. עיין מ"ש במשנה ו' פ"ק:

זה היה פקח כו'. כתב הר"ב ובאתרא דהלוקח יהיב זוזי כו' כ"ע ל"פ שהיה למוכר לעכב בחובו. וכשהגיע זמן פרעון החוב קודם. ר"ן. [*ומה שאמרו חכמים זה היה פקח כו' מפני כו'. דאילו כדי שיוכל למכור זה היה מוצא הרבה דקונים מצוים הם כמ"ש [התוספות] בד"ה ורבנן כו' דהרבה לוקחים ימצא דאמרי אינשי זבין קנית זבנת אפסדת]:

משנה ט

שנים שהוציאו שט"ח זה על זה. ראובן על שמעון ושמעון על ראובן ושטר שהוציא ראובן מוקדם ושל שמעון מאוחר אדמון אומר יכול לומר לו אילו הייתי חייב לך כדברי שטרך כיצד אתה לוה ממני אחר כך היה לך לתבוע חובך ממני וחכ"א זה גובה שט"ח כו' שאף הראשון גובה ופרכינן בגמרא אי דמטא זימניה כלומר של החוב הראשון מ"ט דרבנן דאמרו שהראשון גובה חובו ולא משמע לן [דפליגי] באתרא דכתבין שטרא והדר יהבי זוזי ורבנן סברי דזה היה פקח כדי שיוכל למשכנו דבכה"ג הא תנא ליה פלוגתא במתניתין דבסמוך אלא ודאי אפילו באתרא דיהבי זוזי והדר כתבי שטרא קאמרי רבנן דזה גובה ומשום הכי קשיא ליה אי דמטי זימנא מ"ט דרבנן ואי לא מטי זימנא מ"ט דאדמון דהא לא מצי א"ל אילו הייתי חייב לך כיצד אתה לוה ממני דמשום דלא הגיע זמנו [הוצרך] ללות ממנו ומוקמינן לה בגמרא כגון שלוה ממנו ביומא דמשלם זימניה ופליגי אי עביד אניש דיזיף ליומא או לא. הר"ן:

משנה י

שלש ארצות לנשואין. שלש ארצות הן בארץ ישראל חלוקות לענין נשואי אשה. רש"י. ומ"ש הר"ב שאם נשא אשה כו' פירוש והוא מאותה הארץ שנשאה ועיין בפירושו סוף משנתינו:

יהודה ועבר הירדן והגליל. קשה לי למה הפסיק בעבר הירדן בין יהודה וגליל ששניהם מארץ ישראל בעבר הירדן המערבי:

ומכרך. עיין במשנה ה' פ"ט דברכות:

משנה יא

הכל מעלין כו'. כתב הר"ב אפילו עבד עברי. מפרש בגמרא דהיינו למאן דלא תני עבדים בהדיא [*ומ"ש הר"ב לעלות עמו לירושלים. וכך לשון רש"י לעלות ולישב עמו בירושלים. וקשיא לי אמאי נטרי עד סיפא ולא פירשו ברישא דהכא הכל מעלין לארץ ישראל]:

ואין הכל מוציאין. לאתויי עבד [*היינו כנעני ומש"ה רישא בעברי דאי רישא בכנעני השתא מעלין אמרת. צריכא למימר דאין מוציאין. הר"ן] שברח מחוצה לארץ לארץ דאמרינן ליה זבניה הכא וזיל. גמרא:

הכל מעלין לירושלים. לאתויי מנוה היפה לנוה הרעה. ואין הכל מוציאין איידי דתנא רישא אין מוציאין כו' פירש"י דאילו משום מנוה הרעה לנוה היפה דלא. לא איצטריך כיון דאשמעינן דמעלין מנוה היפה לנוה הרעה כ"ש דאין מוציאין אפילו מן הרע ליפה:

נותן לה ממעות ארץ ישראל. ובלבד שלא יהא פחות מתקנת חכמים לבתולה מאתים ולאלמנה מנה שכל הפוחת כו' כדתנן ריש פרק ה'. מגיד פ"ו מה"א.

בקפוטקיא. וייחד אותה ע"ד משל מפני שהיא קרובה לארץ ישראל. רמב"ם:

רבן שמעון בן גמליאל אומר נותן לה ממעות קפוטקיא. כתב הר"ב דסבר כתובה דאורייתא ומש"ה אזיל בה לחומרא. הלכך בתר שעבודא אזלינן כדין שטרי חוב. רש"י. וכך כתב הרמב"ם וכתב על זה הר"ן ואי תימא היכי מודה ברישא דנשא בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל והוא סבר שהכתובה היא של תורה וא"כ לעולם יהא לה מאתים דצורי דהא מהיכא יליף לה ממוהר הבתול' דבאונס ומפתה והן של צורי ואין לומר דהיינו טעמא משום דהוי כאילו התנה עמה בפירוש שלא יתן לה אלא ממעות א"י דהא אית ליה לרבן שמעון בן גמליאל דמתנ' על מה שכתוב בתורה תנאו בטל כדתנן בריש פרק ט'. אלא י"ל דלרשב"ג סבר ליה שיש כתובה לאשה מן התורה אבל איזו כתובה שיסכימו בו שניהן משתעבד לה מן התורה ולפיכך חל שעבודו במקום הנשואין אבל לא שיהא סך המוהר כסך של אונס ומפתה אלא בסך שיסכימו בו. וחכמים השוו מדותיהם למאתים. ע"כ. דל"נ שעל פי מה שכתבתי לעיל בשם המגיד דבלבד שלא יפחות כו' דל"ק ולא מידי. דעד כאן לא פליגי אלא ביותר משיעור אבל בפחות לכ"ע לא. והיינו לרבנן בפחות משעור דרבנן ולרשב"ג בפחות משיעור דאורייתא ופלוגתייהו דוקא ביתר וסברי רבנן דכיון דכתובה דרבנן הקילו בה ולא אזלינן בתר מקום השיעבוד כמו

בחוב דעלמא ורשב"ג סובר דכתובה דאורייתא ולפיכך אזלינן בתר מקום השעבוד כמו בשאר חוב. [*ומ"ש הר"ב ואין הלכה כרשב"ג. הרמב"ם. ועיין מ"ש במ"ז פ"ח דעירובין]: **נשא אשה בקפוטקיא**. אתאן לכ"ע:

סליק מסכת כתובות